

DOM ^{IN} SVET

LEPOSLOVIJU

: ZNANSTVU :

1912 ::::: LETNIK XXV. ::::: ŠT. 10

VSEBINA.

	Stran		Stran
Sama. Povest. Spisal F. S. Finžgar. (Dalje)	353	Poljski muzej v Rapperswilu ob Curiškem jezeru	374
Pesmi s Šmarne gore. Zložil S. Sardenko	360	Barski steber na grajskem dvorišču	375
Žrtva razmer. Spisal dr. Fr. Detela	361	Kościuszkova soba v rapperswilskem muzeju	376
O polnoči. Zložil B. Gorenjko	372	Kripta s Kościuszkovim srcem	376
Doma. Zložil B. Gorenjko	372	Frobisherjevi mornarji ugrabijo Eskima-domačina	380
V muzeju emigrantov. Spisal dr. E. Lampe	373	Zeppelinov zrakoplov ponesrečen	385
Okoli Azije in Amerike. Spisal dr. Vinko Šarabon. (Dalje.)	377	Z evharističnega kongresa na Dunaju:	
Črtomir in Bogomila. Novela. Spisala Lea Fatur. (Dalje)	381	Dvorni paradni voz, v katerem se pelje Najsvetejše	386
Književnost	386	Cesar Franc Jožef I. se pelje s prestolonaslednikom za Najsvetejšim	387
To in ono	389	Cesar Franc Jožef I. in prestolonaslednik	388
 Slike. 		Cesarski komorniki in tajni svetniki jahajo pred Najsvetejšim	390
J. V. Mrkvička: Bolgarski ples	353	Nizozemska kraljica v narodni noši	391
Zdravniki preiskujejo čudežna ozdravljenja v Lurdu	357	Burni parlamentarni boji v ogrski poslanski zbornici: Vojaška straža pred zbornico v Budimpešti	392
J. V. Mrkvička: Bolgarska poroka	361		
J. V. Mrkvička: Bolgarska mlatitev	372		
Ch. Guilbert: „Jeszcze Polska nie zginela“	373		

„Dom in Svet“ izhaja 25. dne vsakega meseca.

Urednika: dr. **Mihael Opeka** za leposlovje, dr. **Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnništvo v Katoliški Bukvarni.

J. V. MRKVIČKA :
BOLGARSKI
PLES.

SAMA.

Povest. — Spisal F. S. Finžgar.

(Dalje.)

XVIII.

Ko so zapeli kraguljčki pred šolskim poslopjem, so se pojavile za šipami vseh učnih sob radovedne glave učiteljskega osebja. Sredi take zime nenadoma gosposke sani pred šolo, to je dogodek! Ko je nadučitelj spoznal nadzornika, je odskočil h katedru in zvil v žep proračun, kakor si ga je sestavljal ob skromni plači za božične praznike. Mara je skrila cigareto, ki si jo je pripravila za par dimov med odmorom. Minka se je vrnila mirno k podobi, pred katero je razlagala žetev in žito. Dasi ji ni bilo treba ničesar skrivati, jo je kljub temu izpreletelo kakor mučna slutnja in srce se ji je vznemirilo.

Nadzornik je vstopil v nadučiteljev razred, se kratko pomudil in šel v sobo k Mari. Prelistal je razrednico, pregledal katalog, odbral nekaj zvezkov, jih presodil, potem se naslonil in poslušal pouk. Ko si je zapisal nekaj beležk, je odšel v učilnico k Minki. Tukaj je začel vršiti svojo dolžnost in pravico do pičice. Vsako malenkost je pregledal in pretehtal, preiskal kateder, odprl omaro za učila, se izprehodil po sobi in ogledoval skoz zlate naočnike roke in vratove otrok, če so za-

dostno umiti in snažni. Minka je čutila, da to nadzorstvo ni vsakdanje, toda o vzroku ni imela pojma. Zato je po prvem razburjenju, katerega ni izdalo kar nič njeno vedenje, razlagala in učila mirno dalje, kakor je veleval urnik. Šolarjem je prijazno povedala, kdo da je ta gospod, nato jih opozorila, naj se vedejo in pazijo, kakor bi ga ne bilo v šoli, in nadaljevala.

Nadzornik je nehote često prekinil delo ob uradnih spisih in se zamislil v pouk. Nekaj izvirnega in posebnega je zapazil v metodi. Kakor da ni šola, tako je premišljeval sam pri sebi. To je družina, velika družina otrok in sredi med njimi mati, ki pozna srce in glavo slehernega, ki ima pretehtane značaje in osebnosti vsakega otročiča do najmanjše malenkosti. V teh otroških očeh ni bojazni in ni raztresenosti. Vse zre v učiteljico, kakor bi jim mati rezala belega kruha. In vendar uči marsikaj, kar nikakor ni predpisano. Toda uspeh je jasen in izvrsten — torej . . .

Ko so šolarji zapustili koncem pouka sobo, se je nadzornik poslovil in suhoparno omenil, da se po obedu vrne.

„Ali je sitnaril, kajne?“ je prihitela Mara z zamujeno cigareto k Minki.

„Zakaj to vprašaš?“

„Ker je bil tako dolgo pri tebi. Dve uri, še več! Pri meni in pri nadučitelju je bil samo četrte ure. To nekaj pomeni!“

„Pomeni?“

Rahla rdečica je šinila Minki v lice.

„Kaj bi pomenilo?“

„Avanzmá! Morda prideš v mesto!“

„Jaz? Hahaha! Kvečjemu v hribe, v še večje hribe!“

„Ne laži! Če bi imela jaz tvoje navdušenje in tvoje zmožnosti, prva služba, ki bi bila prosta v mestu, bi bila moja. Sicer bi jim napravila kraval, pravi anarhistični kraval. Prav gotovo!“

„Ljuba duša, kdo se briga za naše kravale! Bi se, nič ne rečem, toda za to bi morala biti najslabša vsaj toliko socialista, kakor sem jaz. Potem bi šlo!“

Nato sta se napotili učiteljici v gostilno k obedu.

Učiteljici sta naglo dokosili in razmišljali, vračajoč se v šolo, kam neki je šel obedovat nadzornik. Zakaj par drugih gostilen v vasi je bilo takih, da ni stopil vanje, kdor ni bil žganjar.

Ko sta zvedeli, da ni bil pri nadučitelju, je učiteljski zbor soglasno sklenil, da ga je povabil Smrekar.

„No, ta ga nakači zoper mene,“ je omenila Minka in se smejala.

„Zoper Vas?“ je ugovarjal nadučitelj. „Naj poizkusi! Imamo tudi mi kaj besede!“

Pogumno si je pogladil sivo, na kozlovsko prstriženo brado.

Ura je udarila tri četrt, učiteljstvo se je razšlo po sobah.

Kakor dopoldne, se je godilo popoldne. Nadzornik je prebil večinoma pri Minki. Po dokončanem pouku, ko sta bila sama v sobi, je nagovoril nadzornik Minko slovesno:

„Gospodična, počakajte, da se dogovoriva o važni, zelo važni stvari.“

Nadzornik je sedel za kateder; gube na usehlem licu so pričale o resnobi sodnika.

„Gospodična, Vi ste toženi!“ Nadzornik je potegnil iz žepa akt in ga razgrnil predse. Minki je vztrepetal srce, toda samo za trenutek. Takoj se je zbrala in opogumila.

„Na svetu je vse mogoče, gospod nadzornik!“

„Le ne predrzno, gospodična! Kaj se to pravi: je vse mogoče! Mogoče je to, kar se zgodi, zares zgodi. Vi ste toženi, da se vtikate in silite v posle, ki Vam niso nič mar. Kaj pravite na to?“

„Po zakonu mi morajo biti mar posli v šoli. In o teh, prosim, sodite! Za druge posle sem od-

govorna svoji vesti in svojemu prepričanju, nikomur drugemu!“

Nadzornik se je presedel na stolu in Minko ostro motril skozi očala.

„Tako! Tudi ta odgovor je predrzen. Opozarjam Vas, ne zaigrajte svoje bodočnosti.“

„Moja igra ni hazard, se ne bojim, da bi mogla kdovekoliko zaigrati.“

Nadzornik je zakašljajal.

„Če se bavite z neumnim mazaštvom, kakor kaka zloglasna konjaška, ali je to dostojen posel za učiteljico, za inteligentno učiteljico, ki naj nosi med narod prosveto in napredek, ne pa nazadnjaštva.“

„Dovolite, gospod nadzornik, da tako očitaneje z vso odločnostjo odklanjam. Res je, da obiskujem bolnike, res je, da sem tuintam poizkusila z domačimi in nedolžnimi zdravili, kakor je res, da sem dostikrat že jaz edina povzročila, da so poslali po zdravnika, katerega sem za par revežev iz lastne revščine celo plačala. Če torej ljudstvo opozarjam na higieno, če v prvi sili izkušam pomagati, ni to nazadnjaštvo, ampak nekaj drugega.“

„In če vsled Vaših zdravil pocepa živina,“ jo je naglo prekinil nadzornik, „ali je to tudi napredno delo?“

Minko je stresel srd.

„To je laž! Imenujte tega obrekljivca! Dokler ne vem imena, ne odgovorim črkice več o tej stvari.“

Nadzornik je pomolčal, Minka si je utrla ustnice, ki so se tresle razburjenja.

„Priče bodo pričale o tem. — Druga točka. Vi nameravate osnovati nekak kurz za odrasla dekleta. Vaše moči se bodo cepile po takem pouku in šola bo trpela. Torej bodite modri in se ne lotite takih stvari.“

„Kadarkoli boste opazili, da vsled dela izvun šole trpi pouk in napredek v mojem razredu, potem mi to delo izvolite prepovedati. Dokler pa zato ni vzroka, vztrajam pri tej ideji, ker je zaeno to moje prepričanje.“

„Kakšno prepričanje?“

„Da je vsak izobraženec narodov dolžnik zato, ker ga je narod šolal s tem, da je plačeval davek. Zato nima le pravice, ampak vsak izobraženec ima dolžnost, da narodu plačuje vsaj obresti od tega dolga s tem, da dviga narodovo izobrazbo kakorkoli, da mu pomaga z znanjem, ki si ga je pridobil v šoli, ki so plačane z ljudskim denarjem. To je moje prepričanje!“

Nastala je dolga pavza, nadzornik je pisal beležke na polo.

„Nadalje sta v zvezi s kaplanom in snujeta hranilnico in posojilnico. Ali ni vse to politika, pot k preprirom? Kaj se vmešavate?“

„Odločno zanikam, da bi bila politika, če se ustanovi zavod, ki bi marsikoga otel iz rok oderuhov in pijavk. Toda če bi tudi bila politika, trdim, da imam pravico politikovati, ker menda živim v ustavni državi in imam kot inteligentka volilno pravico.“

„Sufragetka,“ je zamrmral nadzornik, ki je pisal na katedru.

„Ostanite doma, ko zaslišim še priče, Vas pozovem.“

„Na službo,“ je odvrnila Minka in odšla razpaljenih lic za nadzornikom iz sobe.

Ni imela navade, da bi iskala tolažbe pri Mari. Toda topot jo je mehanično zanesla noga h koleginja.

Mara je stala pri oknu in gledala na cesto.

„Za Boga, Minka, kaj sta imela?“

Skočila je k tovarišici in ji pritisnila bele dlani na lice.

„Kako si razburjena! Tvoja lica gore!“

V tem je vstopila postrežnica Urša, poštena stara dekla, ki je takisto začela vsa iz sebe:

„Križana mati, kaj Vam hočejo, gospodična? Kakšni ste? Jezus Marija, pred durmi čakajo Smrekar in Jok in tisti Bernač, tisti pijanec! Zoper Vas gredo, sem ujela par besedi! O, hudobe obsedene!“

Minka je sicer slutila ob zaslišanju, da utegne tičati vmes Smrekarjeva roka, toda uverjena ni bila. Ob tej deklini razlagi se ji je zdanilo. A tedaj je ni prevzel strah, prešinila jo je moč, da je ognjevito razodela vso pravdo, ki je bila naperjena zoper njo, in h koncu stisnila drobno pest ter udarila po mizi:

„Ne neham, če me stro!“

Urša je z razprtimi ustmi poslušala, potem pa pozabila, kaj ji je treba pospraviti v sobi, ter odvihrala iz sobe proti vasi, da ji je odletavalo krilo, kakor bi bila nevesta, ne petdesetletna starica. V vasi je letela od hiše do hiše, loputala z vrati in skoz vsaka zakričala: „Pomoč! Gospodično Minko preganjajo! Mešetar, Bernač, Smrekar! Povejte jim, kar jim gre! Pred šolo so!“

V tem je nadzornik povabil nadučitelja in došle tri priče v sobo z Minko vred. Priče so pričale in pretiravale, Minka se je zagovarjala in odgovarjala tako odločno, da je moral nadzornik zaključiti zaslišanje in razsoditi, da bo treba še več prič, ter je nazadnje celo pohvalil Minko kot izredno učno moč.

Priče so se osramočene spogledale. Smrekar se je ojunačil in predlagal, da lahko takoj pozove

še drugih prič. Naj se stvar ne vleče, ampak še danes razsodi, ali je tožba upravičena, ali ni.

„Naj bo,“ je rekel po premisleku nadzornik. „Privedite prič. Počakam!“

„Pojdimo,“ je rekel Smrekar in potegnil za rokav Joka in Bernača.

Ko so stopili pred šolo, jim je zaprla pot množica mož, žena in deklet, ki so z jeznimi pogledi zrl v šolo.

Smrekar se je prestrašil. Kljubtemu je, svest si bogate moči, zarjul v množico:

„Kaj stojite, zijala! Kdo vas je klical! Stran!“

Jok je poizkusil napraviti gaz med možmi, ki so se pa strnili še tesneje in ga odrinili s trdimi komolci.

„Toliko je ta svet naš, kakor tvoj, Štefan, in nihče nas ne bo zmerjal in gonil proč!“

Čokat dedec je zagrmel tako izmed množice in dvignil pest.

„Pustite gospodično Minko! Kanalje!“

Z visokim glasom se je odzval krik izmed žensk. Vse je vršalo, vse se gnetlo in vpilo.

Ob silnem hrupu se je prestrašil sam nadzornik in plah stopil med vežna vrata. Dobro dolgo je zamahoval z rokami, preden je ljudstvo vtoliko pomiril, da je mogel izpregovoriti.

„Možje, kaj želite?“

„Nihče ne bo gospodične Minke preganjal in črnil. Kdor to dela, je lažnivec!“

„Falot, obrekljivec!“ je donelo izmed množice.

„Torej ni zavdala s svojimi zdravili živini?“

Ljudstvo je zagrmelo, vsa gneča se je zgibala in pritisnila proti šoli.

„Kdo je tako lagal? Povejte ga! Tožimo ga! Vsa fara ga toži, smrdljivca!“

„Možje, ali res želite, da bi se ustanovila posojilnica, kakor vas nagovarja učiteljica Minka?“

„Povsod so že, samo pri nas je še ni, da nas dere, kdor more in utegne!“

„Torej pojdite mirno domov! Gospodično Minko očitno pohvalim. Nič se ji ne zgodi. Z Bogom!“

Nadzornik je stopil v vežo in vrata zaprl, nadučitelj je obrnil ključ.

Zunaj so zaorili veseli vriski. Ko so trije tožniki šli osramočeni zadnji izpred šole, se je sklonilo nekaj deklet v sneg in toča kep je posula krive priče.

Nadzornik je bil oplašen vsled nenavadno izjavljene ljudske volje. Dolgo je hodil zamišljen po sobi, preden je pozval vse učiteljsko osobje h konferenci.

„Vsekako je bil danes neprijeten dogodek. Ali vkljubtemu moram poudariti, da ste gospo-

dična Minka jako vrla učiteljica, in Vam čestitam na uspehih v šoli in zaeno na ljubezni, katero uživata pri ljudstvu.“

„Hvala za čestitko, gospod nadzornik. Jo odklanjam, ker v šoli vršim samo svojo dolžnost, zunaj nje pa še nisem toliko storila, da bi bila te ljudske ljubezni vredna.“

Minka se je tresla od razburjenja, da je Mara stopila k njej in jo objela čez pas.

„Bravo, moj socialist!“

Nadzornik je nadaljeval:

„Vendar je pa obžalovanja vredno, ker se je porodil v fari razpor in ste tega vzrok kolikor toliko Vi. Zato bi Vas prosil in Vam svetoval, da čimprej prosite premeščenja!“

Minka se je iztrgala iz objema Mari in stopila bliže k nadzorniku. Za hip je pomolčala, da se je umirila.

„Slovesno izjavljam, da zaradi tega ne vložim nikdar prošnje za premestitev. Kdor je nasprotnik takega dela za narod in se boji poštenega boja, tak je sovražnik narodovega napredka in blagostanja. To pa jaz ne bom nikdar! Toda takisto slovesno izjavljam, da prosim drugam, imam že dalje skrito željo, samo pod tem pogojem, da dobim za vse to uradno zadoščenje in priznanje: kar sem delala, sem delala po vesti za narodov blagor.“

Nadzornik se ji je približal in ji segel v roko: „Zgodilo se bo!“

S tem je bila konferenca končana.

Pred šolo so zapeli kraguljci, nadzornik se je poslovil, sani so izginile v mrak.

Samosebi se je razvil v šoli vesel večer, katerega se je udeležil celo nadučitelj, ki je sicer bival tih in skrbi poln sredi številne družinice. Mara je varila punč, postrežnica Urša je znesla skupaj pijače in vsakovrstnih prigrizkov. K večeru je prišla tudi Alena, ki je vsa ogorčena šele tedaj zvedela, kaj se je zgodilo.

Vsi zapored so napivali Minki, ker je tako sijajno zmagala. Tudi Mara ji je napila.

„Čestitam, dragi socialist, ker gre tvoje žito v klasje. Toda sedaj bodi modra ženjica in požanji zrelo pšenico. To se pravi: Vrzi skoz okno vse knjige in zdravilne kroglice, prosí v mesto in si poišči ženina ter nas povabi vse v svate! To bo krona tvojega socializma! Živela!“

„Hvala, prijateljica,“ se je šalila Minka. „Imam že ogledano njivo, kjer bo zorela moja pšenica. Toda to je moja skrivnost! Živela prosveta našega naroda!“

Alena je sredi razigrane družbe pozabila na večerjo in jo resnično zamudila prvič, odkar je

služila Smrekarja. Ostre zabavljice in strelice, ki so v pogovoru frčale v Smrekarja, iskren srd na njegovo denunciantstvo in nekoliko vina — vse to jo je razgrela, da se je polotila domov grede nenadoma strupena maščevalnost.

Ko je vstopila v obednico, je sedel Smrekar sam pri mizi in iztakal že iz druge butelje. Žena je odšla z Viktorjem v spalnico.

„Lepa reč, da se potepate tako dolgo,“ je odgovoril Smrekar Aleni v pozdrav.

„Oprostite, potepala se nisem, bila sem v pošteni družbi.“

„Hahaha,“ se je zakrohotal zaničljivo Smrekar in postavil dvignjeno čašo na mizo.

„V pošteni družbi, kakopa! Minka seveda, in Vaš ljubček, hahaha, poštena družba!“

Aleno je speklo, da bi bila odletela od tal. Vsa se je stresla, da si ni mogla odpeti pelerine.

„Oba sta vsaj toliko poštena kot Vi, ki ste lažniv denunciant in še kaj drugega, kar sami veste.“

Iz Alene je bruhnilo tako nenadoma, da se je sama svoje besede prestrašila.

„Kaj, kaj?“ je planil Smrekar kvišku in pestil roke. „Kaj sem, povejte, recite, če upate! Po priče! Tinca!“

„Če Vi tako pošteno učiteljico, kot je Minka, tožarite, potem bi jaz imela čisto prav, če Vas naznamim zaradi pisma. Naj se vse zve!“

Smrekar je vteknil roke v žep, stopil široko pred Aleno in ji gledal z demonskim pogledom v lica, dolgo, ne da bi črhnil. Samo spodnja ustnica se mu je zibala in se izveznila, kakor bi tipala za dosti strupenim odgovorom. Alena je vzdržala pogled in se ni genila. Nato je začel sunkoma sikaje:

„Misliš ti, gosposka beračica, da boš v tej stvari za pričo, za pričo? Ne, ne — imam že pisma na advokata. Na zatožno klop te potisnemo — in potem tvoje pričevanje ni vredno piškave tepke — razumeš — in sedaj govori in ovajaj, če imaš pogum — ovajaj, smejal se bo tale.“

Smrekar se je potrkal s prstom na čelo.

Alena je vztrepetala kakor topolov list, pogum ji je ubila ta strašna grožnja in bolj je izjokala iz stisnjenih prsi nego izrekla jecajoč besedo: „Sle — — par —“

Nato je zbežala v svojo sobo, iz katere je slišal Smrekar glasen jok, ko je hodil gorindol po obednici.

XIX.

Kakor nevihta je planil pretekli dogodek na tiho zimsko pokrajino, hipoma razburil vso vas, pa se je kakor nevihta hitro podel.

ZDRAVNIKI PREISKUJEJO ČUDEŽNA OZDRAVLJENJA V LURDU.

Drugo jutro je sijalo solnce mirno na belo ravan, kmetje so prenašali koše s skednjem in krmili goved, oblečeni v podričane kožuhe, otroci so premlevali v šoli abece; Smrekarjeva žaga je sakála brezbrizno staro pesem, gospodar je v rano jutro hodil krog skladovnic in prešteval žaganice ter si zapisaval okorne številke v notes.

Alena je šla še pred poukom na izprehod, da si ohladi razbeljeno glavo. Ves ta stari red v okolici, vsesplošna brezčutnost jo je iznenadila. Celo dolgo prečuto noč so jo mučile strašne slike. Krik ljudstva, grožnje Smrekarjeve, bodoča sodba, zatožna klop — ji je mrgotalo pred očmi. Zato je bila prepričana, da jo te nočne slike sprejmo žive in žugajoče, ko prestopi v jutro prag svoje sobe. Toda v solnčni luči se je vse razblinilo. Ščinkovci in strnadi so se prepirali na dvorišču s požrešnimi vrabci za zrnje, ki je ostalo kokošim, kakor vsako jutro, od soseda se je slišalo hripavo bevskanje sitnega psa, kakor vsako jutro, gostaške deklice so hitele z lončki mleka, zakesneli šolarji so se podvizali z okornimi čevlji po nerodni poti, sama gola vsakdanjost.

„Ali so bile samo sanje?“ je premišljala Alena.

V noči pobledelo lice je ozarjalo v mrzlem zraku. Trudni živci so se pomirjali. Hotela je mirno razbrati razburjene misli. Toda ni mogla. Prijetna brezčutnost se je je pollaščala. Kljubtemu jo je vendar spremljala ena edina misel, sklep vseh sklepov, katere je sklenila v pretekli noči: Stran! Kakor pribito in nepremakljivo, kakor dovršeno dejanje je stal pred njo načrt: Po Božiču se ne vrnem več. Zato se je namerila, da po obedu takoj odpove Smrekarju službo.

S strahom je pričakovala poldneva in kosila. Ko je stopila z Viktorjem ob roki v obednico, še ni bilo Smrekarja. Gospa je velela, naj ne čakajo, ker se Štefan še mudi na žagi. Pravzaprav je bila Alena vesela, da ga ni bilo pri mizi. „Vsaj pokosim brez grenkobe tistih strašnih pogledov, ki bole še od prejšnjega večera,“ je mislila. Ali vendar jo je hkrati jezilo, da ga še ni zagledala, ker jo je trla silna radovednost, kak bo Smrekar po tem groznem spopadu.

Skoro so že dokosili, ko je prižvižgal Štefan vesel in razigran v sobo. Kakor bi se ločila snoči v največji ljubezni, tako prijazno je ogovoril Aleno in vprašal po Viktorjevem napredku.

To vedenje je Aleno bolj zbežgalo, nego bi jo mogla najgorja osornost.

„Pijan je bil,“ je takoj pomislila. „Niti ne sanja ne, kaj je govoril. —“

Ko je Smrekar naročil ženi, naj prinese steklenico sladkega terana, in je Aleni sam natočil kozarec, je izpremenila sodbo.

„Ni bil pijan, ne. Potuhnil se je in se mi prilizuje!“

In tako se je zgodilo, da Alena po obedu ni odpovedala službe, marveč je šla z Viktorjem takoj k pouku.

Po dokončani uri se je pa brez pomisleka in obotavljanja napotila k Minki v šolo. Plaha razburjenost se ji je vnovič pojavila.

„Vse ji razodenem!“

S tem sklepom v duši je stopila v Minkino sobo.

Minka je slonela ob oknu, zatopljena v knjigo.

„Kaj delaš?“

„Gospodinjstvo študiram. Pozdravljena, Alenčica!“

„Povej mi, ali imaš kaj krvi, ali je nimaš, ali si brez živcev in brez srca?“

Alena je vrgla pelerino na posteljo in prijela Minko za roke.

„Zakaj tako vprašaš?“

„Zakaj? Pomisli, včerajšnji dan! In ti po vsem tem mirno bereš, kakor bi se ne bilo nič zgodilo.“

„Oj, ti punčka boječa, ti! To je življenje, kaj hočeš? Mene tak dogodek le dvigne do novega dela. Ali naj me potre?“

Minka ji je odme knila roke, zakrilila po zraku in s ponosno kretnjo citirala: „Streti me moreš, potreti nikdar, usode sovražne besneči vihar...“

Nato se je veselo zasmejala in posadila Aleno na stol tesno poleg sebe.

Alena je molčala, potem globoko vzdihnila. Nagajivo je Minka posnela vzdihljaj, jo pobožala in rekla:

„Revček moj!“

„Ne šali se! Resnično sem revica!“

V glasu je bilo vse polno iskrene bridkosti. Minka jo je občutila. Takoj se je okrenila do Alene in jo sočutno prosila:

„Povej mi, kaj te tare! Zaupaj mi! Bodi odkritosrčna!“

Alena se je ozrla v Minkine oči, v katerih je sevalo kakor materinski ogenj. Začela je in ji zaupala vse. Ko je dokončala, je pristavila: „Gorje mi, Minka, ker sem sama, tako strašno sama!“

Nato si je zakrila obraz, ker je čutila, kako so se ji usule solze.

Minka je bila iznenadena. Vstala je in začela hoditi po sobi. Za nekaj časa se je ustavila pred Aleno, ki si je otirala oči.

„Povej mi, ali si ti to že komu zaupala?“

Alena je zardela.

„Sem.“

„Komu?“

„Brestu!“

Minka je šla spet parkrat po sobi gorindol. Nato je rekla:

„Bolje bi bilo, ko bi bila meni.“

„Ne obsojaj me zato. Brest je tako dober!“

„Ali je kaj storil zate?“ je vprašala naglo, energično.

„Pri Smrekarju je bil.“

„No, in?“

„Je rekel, naj se ne bojim!“

„Sicer nič?“

„Pove mi ob priliki, je rekel.“

„Alena, veruj mi, Brest ni mož, ali vsaj premalo mož. On je — slabič!“

Trda sodba je Aleno silno zbolela.

„Minka, ti si krivična. On je tako ljubezniv, tako dober!“

„In to je za moža premalo, po moji sodbi namreč. Toda pustiva to. V tebi govori srce. Poslušaj pa me tole: Ti nisi za Smrekarjevo hišo. To je jasno. Tam boš sama sredi vse družbe do sodnjega dne. Toda službe ne odpovej! nikakor ne! Zakaj, ti danes še ne povem. Zveš pa kmalu. Ali boš ubogala?“

„Bom,“ je odgovorila Alena, kakor odgovori otrok materi.

Minka je sedla zopet k njej, in jo prijela za roko.

„Otrok moj, ne zameri, da ti tako pravim, razodenem ti skrivnost ženskega srca. Dovolj grenkosti me je stalo to spoznanje. Pomni tole za vse življenje: Naše žensko srce je ustvarjeno za materinstvo!“

Minka je izpregovorila to trditev s slovesnostjo, kakor prerokinja.

Alena je povzela besedo z veseljem.

„Ah, da, Minka, prav imaš. Žensko srce ne more biti samo, zato smo učiteljice mučenice. Komaj par mesecev jem ta grenki kruh, in že se je rodilo iz njega spoznanje. Mara ima prav!“

Minka je nadaljevala, kakor da bi ne slišala Aleninih besedi.

„Moje iskreno prepričanje je, da je žensko srce srečno le tedaj, ko izliva in izžariva kakor solnce ogenj ljubezni na rodne otročiče krog sebe ob strani ljubljenega moža —; če tega ne, naj bo ženska pa idealna mati: kjerkoli, ali mati nuna v samostanu, ali mati ob posteljah bolnikov — ali mati sredi šolske dece in sredi socialnega gibanja svojega naroda. Tako žensko srce, ki izžariva iz sebe materinsko ljubezen, ne bo nikoli samo in bo edino resnično srečno. Pogledj in oprostj! Ali sem bila jaz snoči sama? Ali sem bila na Miklavžev večer sama? Ali sem v šoli sredi otrok sama? Mati sem in nato sem ponosna in sem srečna!“

Minka se je razvnela, da ji je šinila v ognju kri v lica.

Alena je zrla nanjo, kakor na vzvišeno bitje, in se ji je zdelo, da ni s te črne zemlje, da je od nekod drugod, s solnca, od zvezd. Zato sta obe dolgo molčali.

„Ti si edina, Minka, ti si ideal,“ je pričela Alena ponižno. „Do tega se jaz ne povzpnem nikoli. In če bi bilo tisoč učencev krog mene, že čutim, jasno vidim, da bom med njimi sama do konca dni.“

„Sama in nesrečna!“ je dostavila pikro Minka.

Ali takoj se je prestrašila in izkušala popraviti.

„Pravzaprav pa ti še niti nisi učiteljica. Zato nič ne sodim in ne sodi ti! Če sredi učencev začutiš tudi še grozno samoto, potem kreni na drugo pot, Bog ti jo blagoslovi, moj dobri otrok!“

„Hvala lepa, ljuba mati!“

Obe sta se zasmjeli.

„Kajne, Alenčica, teorija je pusta! Za danes je dosti. Jaz grem sedaj obiskat Brestovo mater. Ali me spreliš?“

Alena je takoj vstala in se odpravila z Minko proti vasi.

Potoma je Minka še enkrat Aleno opozorila, naj na vsak način vztraja v službi in čaka. Takisto naj je ne bega pravda. Smrekar si bo brez dvoma stokrat premislil, preden bi se drznil zapletati njo v to stvar.

Brestovka je sedela na zapečku.

„Sem že za pečjo, gospodična! Bog plačaj! Saj pravim: Vi vse znate in vse veste. O Božiču bom že pri polnočnici!“

Starica je molila Minki svojo suho roko v pozdrav.

„To me zares veseli, mati.“

„In Ivana tudi, kajne?“ je vprašala Alena, da je sploh kaj izpregovorila.

„Kaj pa da ga! Toda saj ne utegne. Še zmešalo se mu bo od učenja. Gospodična, pogledjte no k njemu! Ves ljubi dan tiči zgoraj.“

Alena se je takoj obrnila k vratom. Minka se je ozrla za njo.

Ko se je na Alenino trkanje odzval Brest v sobi, jo je izpreletelo. Kakor jo je vleklo skrivnostno k njemu, bi se v tem hipu najrajši okrenila in odšla. Plaho je pritisnila kljuko in odprla. Brest je že stal ob vratih, kakor bi jo pričakoval.

„Kako me veseli, Alena! Slutil sem, da pridete!“

„Ne verjamem, morda ste slutili neko drugo,“ mu je pomagala.

Brest ji je stisnil še enkrat roko in jo hrepeneče pogledal.

„Kako ste zlobni, Alenčica!“
„Zato pridem na zatožno klop!“
„Šaljivka!“
„Ne, ne, resnično! Seveda Vi nič ne veste, ko tičite doma, kaj se godi po vasi.“

„Včeraj, kajne? Sem že zvedel. Grdo je od Smrekarja.“

„Zato sem se hotela maščevati nad njim in mu zagrozila, da ga ovadim. Ali veste, kaj mi je rekel? — Vi pridete sami na zatožno klop! Pomislite!“

„Že spet ta stvar! Gospodična, nikar ga ne dražite, lepo Vas prosim. Ne brigajte se ne zanj, ne za Minko, za nikogar.“

„Za Vas tudi ne! Prav imate. Zame se tudi nihče ne zmeni!“

Alena je povescila glavo, da ni vedel Brest, ali je kljubovalnost, ali je žalost. Alenin očitek ga je zapel. Izgovoril je, kakor bi bil užaljen, vendar je bil njegov glas proseč in se je tresel:

„Gospodična, ne delajte mi krivice, prosim Vas! Verujte mi, kar sem Vam rekel, da Vas globoko čislam, in ko bi to uro mogel, naredim, da niste več ob tem grenkem kruhu.“

Alena je dvignila glavo in mu zrla v oko.
„Vi dvomite,“ se ji je približal Brest in stopil tik pred njo.

„Ah, ko sem tako nesrečna!“

Brest je postal za trenotek in gledal v te oči, ki so zrle, skoro orošene od solz, nekam v daljavo, kakor bi iskale nekoga in ga klicale. V njem se je vse vzvalovilo, vsak premislek je izginil, roke so se same od sebe razkrilile — in preden se je zavedel sam in se zavedla Alena, so se dotaknile njegove ustnice Aleninih.

Kakor bi bila hipoma oba vzdramljena iz sanj, sta odstopila za korak vsaksebi. Alena je iskala besede — nerazločno slôvo je prišlo preko šepetajočih ustnic, naglo se je obrnila in odšla, za njo je stopal Brest, ki je čutil, da mu kleca koleno po stopnicah. (Dalje.)

PESMI S ŠMARNE GORE.

Zložil Silvin Sardenko.

I.

Gora romarska!
S tvojih dveh vrhov,
kakor s tronov dveh
diha blagoslov.

Bistre Save tok
pod teboj šumi,
kakor velik srp
čez polje blesti.

Klasje plameni,
kakor žarek zlat.
Srečen, kdor bo žel
tvojo blagodat!

II.

Na skali tej — legenda pravi —
še tvojega je vtis kolena,
kjer ti na potu je pretrudnem
oporo dala skalna stena.

Pogledala si proti nebu,
kako ti Bog je vedno bliže;
pogledala si proti zemlji,
kako ti svet je vedno niže.

In jaz stojim na istem kraju.
Kako so daleč še višave,
kako mi blizu še je zemlja! —
Ljubezen meri nam daljave.

III.

Pod oboki
temnih hoj
k Tebi romam —
up z menoj.

Romar veren,
a nesvet;
s tiho solzo
brez besed.

Tiha solza,
glasna vest:
Srčna prošnja
in bolešt.

IV.

Pod tvojim plaščem materinskim
zelene šume spe pokojne,
le rahel dih jim čez vrhove
pozdrave veje medsebojne.

En vzdih! Iz šume golobica —
Pregnali so jo vrani črni.
Ti spet jo vrni mirnim šumam,
spet pókoj moji duši vrni!

J. V. MRKVIČKA:
BOLGARSKA
POROKA.

ŽRTVA RAZMER.

Spisal dr. Fran Detela.

Davčni praktikant Ivan Muren je bil predstavljen, ko je dovršil izpit, z Dolenjskega na Gorenjsko in prideljen davčnemu uradu na kmetih. Plača mu seveda s tem še ni bila zagotovljena, pač pa že nakazanih 42 vinarjev na mesec prispevka za pisarniške potrebščine.

Ta važni dogodek se v javnosti ni prezrl. Po vseh krajih, koder prebiva slovenski rod, se je raznesla vesela novica, da je prestavljen gospod Ivan Muren in kateremu davčnemu uradu da je prideljen kot praktikant. Nekatero novine so nanzanile to vest enostavno, brez pristavka, kakor smrt kakšnega navadnega rojaka; druge so pristavile čestitko, kakor kadar se poroči kak pristaš stranke z dražestno pristašinjo; manjši in tolikanj rodoljubnejši listi so omenjali, da se Slovenci vendarle gibljemo in da ni prazna beseda, da gre Slovan na dan; kar je bilo pa radikalnih, so pisali, da beležijo sicer z zadovoljstvom to novico, da pa ne sme misliti visoka vlada, da je dala s tem prideljenjem Slovencem Bog ve kakšno koncesijo; Slovenci da obdrže samo svoje posestno stanje; zakaj tudi prejšnji davčni praktikanti na tem mestu, ki so vlekli iste plače, so bili Slovenci.

Tudi drugje se je kazalo zanimanje. Prijatelji, ki so poznali razmere, so vzeli vest molče na znanje; tako predrzen ali hudoben ni bil nihče, da bi bil Ivanu čestital; od doma pa, kjer niso poznali razmer, se mu je izražala nujna želja, da bo sedaj, ko je dobil službo, vendar že pomagal domačim in tako povrnil nekoliko, kar so bili storili zanj. In trije poslanci, ki so sedeli tisti večer v gostilnici, so omenili malomarno in kakor mimogrede vsak svojemu omizju, da so spravili zopet enega h kruhu.

Ivan Muren pa je premišljeval poln skrbi, kje bi dobil denarja na posodo, da bi prebil še tiste mesece, dokler ne dobi nekaj plače, in kje bi dobil poroka za novo posojilo, potem pa, ali bi se šel in komu bi se šel predstavljat. Predstavil se je bil seveda že prejšnje leto parkrat in s pobitim srcem se je spominjal, koliko je slišal tu dobrih nauk, tam resnih navodil, drugje pa tudi nejevoljnega izpraševanja, čemu da je sploh prišel. Kakor da bi bilo predstavljanje za njega užitek in zabava! Ampak tako je; enemu se zameriš, če se mu predstaviš, češ, kaj nadleguje? drugemu, če se ne predstavljaš, češ, ne ve, kaj se spodobi! in marsikateremu v vsakem slučaju; če

prideš, ti pravi: „Čemu! Saj ni bilo treba“; če te ni, si misli: „Aha! Smo ponosni; bo treba pristriči perutnice.“ Kako pametno je zapisano na marsikaterih uradnih vratih: Ne trkati! ali: Nepljuvati na tla! zakaj se ne bi pripisalo še: Ne se predstavljati!

„Kaj se hoče!“ je vzdihnil Muren, ko si je krtačil črno suknjo in jo ogledoval proti luči: „Nekoliko prehudo že res odbija solnčno svetlobo,“ si je dejal; „toda vsi tudi nimajo boljših; pameten človek pa sploh ne gleda na obleko. Vrhutega se ne hodi s hrbtom naprej, in da bi kdo za menoj gledal se ni bati.“ Oh, kako prijetno bi bilo na svetu, če bi ne bilo treba izpolnovati drugega ko svoje dolžnosti! Toda dolžan ni samo, kar veleva mu stan, pravi Gregorčič; kar more, to mož je storiti dolžan. V to zadnjo vrsto spada predstavljanje.

Seveda, je kimal Muren, če ne bi hodili drugi, bi tudi njemu ne bilo treba. A kaj, ko hodijo vsi, vsi brez izjeme! Kjer se pa vse klanja, je ravna hoja naravnost žaljiva; kjer se vse prilizuje in ponižuje, je odkrita beseda izziv.

Tako je nastopil Ivan Muren težko pot, se klanjal in zahvaljeval in priporočal, kolikor je bil prepričan, da se klanjajo in priporočajo in zahvaljujejo vsi drugi. Kjer se mu je reklo, da je novo predstavljanje odveč, naj bi rajši takoj odšel na svoje mesto, se je v zadregi smehljaj in prosil odpuščanja, za svojo ponižnost takorekoč; kjer se mu je namignilo, da naj se izkaže z vestnostjo in pridnostjo vrednega izkazanega zaupanja, je vdano kimal; kjer se mu je naročalo, da se mora vsekdar kakor v uradu, tako tudi izvun urada vesti lojalno in rodoljubno, je slovesno povzdignil oči in pomolil tri prste desne roke od sebe. Posebno pozorno pa je poslušal, ko mu je opisoval nadzornik, kako prijetno življenje da ga čaka v novem kraju; davkar Bramor da je sicer jako natančen in marljiv uradnik, ki živi samo svojemu poklicu, ne prosi nikdar nobenega dopusta, ne misli še nič na pokoj, dasi že služi čez štirideset let; izvun urada pa je duša, prijazen, ljubezniv, pravi oče svojim tovarišem; življenje tam da je v pravem pomenu besede patriarhalno.

„Vsaj nekaj!“ si je mislil Muren, ko si je slačil domov gredoč nadležne rokavice. Doma se je preoblekel in skrbno zravnal črno obleko, v neprijetni zavesti, da jo bo žalibog še potreboval in še rabil. Da bi mu postala pretesna, tega se ni bal; ampak zaklad je bil to, ki ga rad moljsne; zato jo je potresel z naftalinom. Ko je zlagal in spravljal skupaj svojo majhno prtljago, je dobil pismo, kjer mu je nekdanja njegova gospodinja obetala posojilce za nekaj mesecev.

Ivan Muren je bil srečen, kakor le more biti srečen praktikant, ki vleče 42 h na mesec. Zadovoljen je konstatiral, da se je obneslo predstavljanje naravnost imenitno. Kako smolo pa je imel ta in oni tovariš! Enemu je bila izpoddrsnila noga na gladkih tleh pred načelnikom; drugi, ki ni prav vedel, ali se drži cilinder v desni ali v levi roki, ga je predeval skrajno nedostojno iz roke v roko; tretji je na nemški ogovor odgovoril pomotoma, iz zadrege, nehote in skoraj nevede slovenski, kar ga bo najbrž vse večne čase oviralo v napredovanju. Njemu se ni bilo, hvala Bogu! primerilo nič takega; po pravici si je torej obetal sijajno bodočnost; zakaj v uradovanju samem ni treba tolikanj sreče kolikor marljivosti in vestnosti. Te pa je imel Ivan Muren zadosti.

Zdaj pa je začel računati, koliko da bo smel potrošiti na dan, da bo izhajal s posojilom, kdaj si privoščiti kakšno smotko, in sklepal je, da ne prekorači proračuna, in naj bi ga napadle še takšne izkušnje in naj bi koračile prek svojih proračunov poleg države in dežele tudi vse občine tega sveta. V glavo mu je padel imeniten pripomoček. Kaj, ko bi nastopil kot abstinent, ki načeloma ne pije alkoholnih pijač? Ali bi se osmešil, ko ima toliko imenitnih mož pred seboj in za seboj? Ali ni znak plemenitega moža, da se ravna vedno in povsod po načelih? Njegovih nagibov ne bo videl nihče, čislal ga bo vsak tem bolj, ker bo vedel, da mu ni zdravnik zaradi vodenice ali kakšne bolezni na jetrih vsilil lepega načela. Čemu naj bi on bogatil gostilničarje? Muren si je mel roke od veselja, kako bo preslepil ljudi, ki bodo mislili, da on res ne mara za pijačo. Iz nuje bo postala vrlina, zasluženje in zaslužek.

Pri zadnjem kosilu v Ljubljani si je še za plačilo moškega sklepa in za nagrado bodočih žrtev izpregledal načelo; tem trdneje se ga je hotel držati zanaprej. Popoldne se je odpeljal, poln trdnih sklepov in lepih nad in dobro poučen od znancev, kje bo dobil stanovanje po zmerni ceni brez ozira na udobnost, kje hrano, primerno po eni strani telesnim potrebam, po drugi gmotnim razmeram.

Zvečer se je pripeljal na svoj novi kraj in dobil stanovanje za tako ceno, ki še njegovega proračuna ni dosegla; preostajalo je nekaj malega za druge potrebe. Ta prijetna okolnost je bila prva izkušnja, ki je začela majati njegovo načelo. Ivan je že premišljeval, če ne bi kazalo izločiti ali prekiniti načela za nedelje in praznike. „Po razmerah“, je sklenil, „po razmerah“, in se napotil v priporočeno krčmo, kjer bi dobival hrano proti plačevanju v mesečnih obrokih.

„Novi gospod praktikant?“ ga je nagovorila krčmarja Rojca žena in mu pogledala svetlo v oči.

„Da, Ivan Muren,“ je odzdravil Ivan nekoliko v zadregi, ker ga je nadlegovala misel, kako da bo osupnila prijazna ženska, ko ji pove, da on načeloma ne pije.

„Vaš gospod prednik,“ je nadaljevala krčmarica in popravljala prt po mizi, „je tudi pri nas kosil in večerjal. Po istih cenah doboste hrano tudi Vi. Večerja bo takoj gotova. S pijačo bi pa rekla, da še počakajte, gospod praktikant.“

Zopet ga je pogledala svetlo, se mu nasmehnila in šla. Ivan pa je gubančil čelo in mrščil obrvi, ker mu ni ugajala ta zaupnost. Zdelo se mu je, da se vtiče ta ženska v njegove zasebne zadeve. Ali je mar izključeno, da bi imel davčni praktikant kaj premoženja? Ali ga pa ima ali nima, to je njegova zasebna zadeva, ki ne briga drugega nikogar nič. Če bi ne bil sklenil on tako trdnega sklepa ali z drugimi besedami, če ne bi šlo za načela, bi si bil naročil nalašč četrtinko najboljšega vina. Kaj briga to žensko, ali pije on ali ne! On sme in more storiti, kar hoče, ne da bi koga vprašal. Stvar pa ni bila tako malenkostna. Recimo, da si dá on prvi večer prinesiti pijače, ali se ne bo pričakovalo, da si je naroči tudi pozneje? Ali ne postane ta korak odločilen za vse podobne slučaje? Podoben slučaj pa bi bilo vsako kosilo, vsaka večerja, in čim več podobnih slučajev bi se ravnalo po prvem slabem zgledu, tem težji bi bil obrat in poboljšanje; pozna abstinenca budi pa še sum zdravniškega ukaza. Hotel je Ivan že poklicati krčmarico in ji reči moško besedo, da on sploh ne pije. Toda spomnil se je, da se je treba načel sicer mirno in odločno držati, ne pa jih o priliki in nepriliki poudarjati ali celo izzivati z njimi. Načela vendar niso turški boben. Tudi se mu je zdelo, da vprašanje še ni pereče. Zopet se mu je zjasnilo čelo in nekako hvaležen se je nasmehnil krčmarici, ki mu je prinesla večerjo.

„Pijače Vam nisem prinesla,“ je dejala prijazna žena še enkrat.

„Za pijačo,“ je poudaril mirno Muren, „meni tudi ni tolikanj.“

„Ne zaradi tega,“ je dejala krčmarica in sedla njemu nasproti; „ampak nocoj imajo gospodje iz davkarije svoj večer, fronkarski večer. Čudno, da jih še ni. Nekako ob tem času pridejo navadno, gospod davkar, gospod kontrolor in gospod adjunkt. Vi boste tako tudi morali prisesti in piti z njimi.“

„A jaz se še predstavil nisem,“ se je vznemiril Muren.

„O, to nič ne de. Predstavim Vas jaz. Gospod davkar je tako dobrodušen človek, da Vam ne bo nič zameril. On je kakor dobrovoljen oče med svojimi otroki. Gospodje iz sodnije hodijo vsak svojo pot; malokdaj vidite dva skupaj. Davkarija pa nastopa skupno; kamor gre eden, to je gospod davkar, tja gredo vsi drugi. — No, mi o volku, volk iz lesa. So že tukaj.“

Vrata so se odprla na stežaj in slovesno so vstopali trije gospodje; naprej visok, močan mož, okroglega, rdečega obraza, s sivimi brki in veliko plešo, ki jo je od ušesa do ušesa obrobil venec kratkih belih las; to je bil davkar Bramor. Priletnega kontrolorja in mladega adjunkta je bilo pol manj videti poleg načelnika, in Murnu, ki je igral šah, se je zdel davkar kakor stolp v igri, tako mogočen in okoren, kontrolor kakor tekač, in adjunkt, ki se je veselo oziral na vse strani, kakor živahni konjič; on sam seveda je bil kmet, ki rine počasi naprej v vednem strahu, da ga vrže iz vrste kak častnik ali izpodrine drug kmet.

Ivan Muren je bil spoštljivo vstal, ko so prihajali gostje, in je stal ves čas s prtičem v roki in dvomom v srcu, ali naj se predstavi kar tukaj v krčmi, po domače, ali naj se potaji. Katera zamera bo manjša? Preden se je še odločil, ga je prijela krčmarica za tisto roko, ki je imel še prosto, in ga predstavila staremu gospodu.

„O, o, tako, tako?“ je dejal gospod davkar, se obrnil napol in premeril Murna z drobnimi sivimi očmi od vrha do tal in mu podal roko. „Lepo, lepo. A, gospod Muren, a? Prav, prav. Murin, murin, pojdi vun, bom belega kruhka, vinčka dal, smo bezali časi murine iz lukenj. Kaj, gospod Muren?“

Muren se je opravičeval, da se predstavlja v takem času, na takem kraju in v takšni obleki.

„In s prtičem v roki, kaj, gospod Muren? Kakor kak natak,“ se je smejal debelo davkar.

Muren je zardel in dejal prtič iz rok in jecljal, da ni vedel, da pridejo gospodje semkaj; takoj drugega dne pa da se pride predstavljati v salonski obleki.

„Ni treba, gospod praktikant, ni treba,“ ga je miril davkar. „Saj smo domači. Bolje se ne morete predstaviti, kot Vas je predstavila Rojčeva gospa. Zdaj pa k nam za mizo!“

„Meni eno četrtinko!“ je dejal Muren v svesti si, da ravna sicer proti svojim načelom, toda prepričan, da deluje tukaj takšna sila, da se ji mora ukloniti še tako slovesna obljuba. Načelniku se vendar ne more zameriti takoj prvi večer! Sreča, da se ni še postavil on od začetka, proti krčmarici, na svoje načelno stališče! Koliko teže bi se zdaj umeknil! Celo osmešil bi se.

„Nič četrтинke; en štefan, gospa,“ je dejal davkar.

„Prisedite, gospod Muren, prisedite!“ je dejal adjunkt. „Vi boste pili z nami.“

„Vidi se Vam,“ je nadaljeval davkar, „da prihajate iz Ljubljane. Tam imate pač dvorane po trideset miz; vsaka miza svojega pivca, vsak pivec svojo četrтинko; in drugega ne slišite kakor: Še eno četrтинko! ali pa: Plačati! Pri nas pa je drugač. Če ima pivnica dve mizi, sedajo gostje toliko časa za eno, dokler ni zasedena, potem pride druga na vrsto. Izza mize pa živahen pomenek in veselo petje, to je naša šega.“

Adjunkt se je vzdignil in nalil kupice in trčili so na zdravje novega praktikanta.

„Res prijetno in po domače,“ si je mislil Muren, prepričan, da bo plačal tisti, ki je klical na mizo. Za take slučaje se mu je zdelo, da ga sploh ne more vezati obljuba. Abstinenca vendar ne more biti sama sebi namen. Njegov namen se je dosegal tukaj tudi brez nje, in kar dosežeš lahko brez truda, za to se je nespametno pehati. O, prav je bilo, da se ni še zagovoril Ivan; res, ni bilo še pereče to vprašanje; ta večer ga pa sploh ni bilo več. Ali naj bi bil razžalil z neumestno abstinenco takoj prvi dan vso družbo z načelnikom vred? Lepo bi se bil vpeljal. Muren se je zdel sam sebi pameten človek, ki jemlje razmere v poštev in ne sili z glavo skoz zid. Samo malenkostni ljudje se vlečejo za načela tudi tam, kjer treba ni.

Medtem ko je Muren zadovoljen premišljal svoj dobro uspeli nastop, so se tovariši že glasno zabavali. Govorili so o politiki, slovstvu, vremenu, letini, gledališču in davčnih zadevah.

„Pijte, pijte, gospod Muren!“ je silil davkar. „To je na kmetih gledališče, to koncert, to cirkus in kinematograf in kar imajo še duševnih užitkov po mestih. Tukaj nimamo drugega, pa živimo tudi.“

Muren pa je pil malo; zakaj vajen ni bil pijače in nespodobno se mu je zdelo, da bi prišel prvega jutra z mačkom v davčni urad. Zavest, da pije na tuj račun, tudi ni bila njemu kakor toliko drugim povod, da bi se vdal nezmernosti, marveč plemenit nagib zdržnosti. Načelnik bo to menda vendar tudi zapazil in vzel v poštev. Jezilo pa je Murna, zakaj ga pogleduje adjunkt po strani, zakaj se mu muza. Ta človek pripisuje moji zmernosti podle nagibe, si je dejal in gubančil zopet čelo. Očitno gledati v srce se zdi prizadetemu vedno brezobzirno. Še sam sebi nerad človek noter pogleda; rajši se dá preverjati od drugih, da ima res svoje vrline, in si misli, da drugi že vedo; zato se mu tudi zdi laskanje ne-

kaka ljubezniva odkritosrčnost, in s to odkritosrčnostjo je kakor z radodarnostjo pri dobrodelnih prireditvah; ne stavijo se ji nobene meje. Kdor pa se smeje našim žalnim oblekam, kdor se muza izbruhom našega narodnega rodoljubja, ta kaže ravno takšno pomanjkanje družabne olike, kakor kdor nas sumljivo pogleda in zmigne z rameni, če se mu mi laskamo.

Tako se je zdel Murnu gospod adjunkt netotesan, in že ga je hotel vprašati, zakaj da se mu smeje, ko ga je prehitel adjunkt z vprašanjem, zakaj da ne pije. Ivan ni odgovoril nič, ampak stisnil usta in pogledal zaničljivo, češ, da se on ne bo nalival s podarjenim vinom kakor kdo drug.

„Pijte, pijte, gospod Muren!“ je silil adjunkt in ga zvito gledal.

„Jaz tudi na svoj račun ne pijem več,“ je zavrnil Ivan nedostojno podtikanje in si mislil, da ga sodi ta človek pač po sebi, on pa, hvala Bogu! ve, kaj se spodobi.

„Ne bodite otročji, gospod Muren,“ se je nasmehnil zaupljivo adjunkt, „in ne mislite, da pijete na tuj račun! Kakor pijemo skupno, tako plačujemo skupno. Gospod davkar bo vse lepo porazdelil. Na vsakega pride, ker smo štirje, 25⁰/₁₀ in naj pije kdo, kolikor hoče. Hitite, da ne zaide v preveliko škodo! Davkar in kontrolor pijeta gotovo že na Vaš, morda že tudi na moj račun. Torej na Vaše zdravje!“

Ivan je prebledel in jeza mu je napolnila srce. Nejevoljen je trčil z adjunktom. Rekel ni nič, mislil si je pa, da je to lopovščina, prostaško izsiljevanje. Grdo je pogledal davkarja in kontrolorja. Zdelo se mu je, da se kosata, kdo da bo več izpil, kdo njega bolj oškodoval. Da se le ne sramujeta! Toda kaj se sramujejo takšni ljudje! Oh, zakaj se ni držal on svojega lepega načela! Kakšen sad bi mu bil rodil, ne samo ta večer, ampak za ves čas do prve plače! Oj, ti prokleta zadruga! si je dejal Muren v skesanem srcu. Izprehajala ga je jeza in žalost; kazati je pa moral vesel obraz. On varčuje, prenaša žejo in lakoto, in daje s svojo zmernostjo tuji nezmernosti potuho. Prijetna in priporočna abstinenca! Grozno se je smilil sam sebi, dasiravno si je moral priznati, da trpi po pravici. Pravi značaj se zdržuje iz nraavnih ozirov in plačilo mu je nraavna korist in zraven še zdravje in gmoten dobiček; zdržnost iz zdravstvenih ozirov se plačuje z zdravjem in s prihranki; kogar pa vodijo zgolj gmotni oziri, ta se zanaša na šibko oporo, in če se mu ta izpodmakne, ga zadene trojna škoda.

„Pijte, pijte!“ je prigovarjal adjunkt. Muren pa je premišljeval, kaj naj bi počel. Videl je, kako

gine pijača, deloma njegova pijača iz kozarcev, in milo se mu je storilo. On gleda, drugi pijejo; plačal bo pa razmerno največ tisti, ki bo najmanj popil. Tako se godi povsod smešnim idealistom, ki se natihem jeze in premišljujejo in gledajo, dočim drugi pijo. Umazano se je seveda zdelo Murnu to početje, toda pametnejše od njegovega gledanja. Ali naj se mu res smejejo ti umazanci? Ali naj si res norca delajo iz njega, ki bo samo plačeval? Ne in še enkrat ne! Nagibe zdržnosti je bila prej že izpodbila sila razmer; zdaj so se vzdignili nagibi nezdržnosti. Muren je zgrabil za kupico, pogledal zlobno in škodoželjno po tovariših in zvrnil na en dušek nalito pijačo in pomolil pomenljivo prazni kozarec postrežnemu adjunktju.

„Gospod praktikant se kvalificira,“ je dejal kontrolor in tudi izpraznil svojo čašo.

„Tako je prav,“ je pohvalil davkar in posnel dva tako lepa zgleđa.

„Ali mislita tadva, da sem jaz njiju norec?“ si je dejal Muren in izpil zopet. Jeza in žalost sta mu bili navdehnili nespametno misel, da bi se kosal z davkarjem ali s kontrolorjem.

„Soparno je,“ je dejal davkar, ki si je brisal pot z mokrega čela in žarečih lic.

„Soparno,“ je dejal kontrolor in pil.

„Saj pa tudi pijeta, kakor bi se kosala med seboj,“ je dejal zaupljivo adjunktju Muren, poln trpkega poguma.

„Vi dobro opazujete,“ je odvrnil poluglasno adjunkt. „Poglejte pa to razliko! Dasi pijeta oba precej enakomerno, se davkar poti in hrope, kakor da bi mlatil, lice mu žari kakor krušna peč in jezik se mu zapleta, da mu gredo besede vse križem; kontrolorju pa se ne pozna nič; obraz in pleša, vse je suho. Take sode so polnile Danajide.“

„Res čudno,“ je dejal Muren in pil moško, v svesti si, da pije za svoj denar, da napaja celo on že druge.

„Davkar je namreč Gorenjec, kontrolor pa Dolenjec. Umejete?“ je razlagal adjunkt. „Dolenjcu je dolenjec rojak in prijatelj in oba dobrovoljna se ne spreta izlepa. Gorenjec pa je ošaben in zabavlja rad. Koliko te pa je? baha, in preden se je dolenjec pred njim prav zavedel, ga izvrne. Dolenjcu, to se umeje, ni vseč tako bahaštvo. Kar natihem seže bahaču v lase in borba se prične. Gorenjec kriči in ravsaja, dolenjec mu pa tiho izpodbija noge in izpodnaša jezik, in čim dalje se borita, tem odločilneje zmagā dolenjec. Poslušajte malo! Gospod davkar se že bori, brez upa zmāge, seveda. Kdo ga še umeje?“

Gospodu Murnu so zelo ugajale te besede. On je namreč tudi samo še napol razumel, kaj da govori davkar, ampak iz spoštljivosti si je bil mislil, da je morda on sam preveč pil.

Gospod davkar pa je polagoma tudi začutil, da mu misli nekam uhajajo in da se besede težko še love za njimi. Predlagal je torej, da naj zapoje svojo staro, lepo jugoslovansko pesem, in zapel je sam počasi in genljivo:

Bračo, pijmo vince!

Kontrolor in adjunkt sta krepko pritisnila za njim.

„Počasi, počasi!“ je prenehal davkar. „To je vse prehitro. Ta pesem se mora peti počasi, slovesno in turobno. Torej še enkrat:

Bračo, pijmo vince,
Voda nek stoji!
Nek ju pije žaba,
ka va njoj živi!

Še vse preživahno,“ je menil davkar, ko so bili odpeli. „Ta pesem se mora peti tako, da gane poslušalca, da mu seže v srce.“

„Ker je na moč lirična in čuvstvena,“ je razlagal kontrolor, „polna ubranosti in razpoloženja.“

„Ali je gospodom ta pesem res tako vseč?“ se je čudila gostilničarka. „Koliko je lepših domačih! Zapojte rajši kakšno okroglo! Meni se zdi, kakor da bi peli bilje. Tako dolgočasna, mrtvaška je ta pesem.“

„Vam se to tako zdi, gospa,“ jo je zavračal adjunkt, „ker nimate tako finega umetniškega čuta kakor naš gospod davkar.“

„Najkrasnejša pesem,“ je dejal davkar, „kar sem jih kdaj pel ali slišal peti. In jaz sem bil v mladih letih pevec, dober pevec. Imeli smo v Novem mestu tak kvartet, da nismo šli nikoli pred polnočjo spat. Imenitna pesem.“

„In značilna,“ je pristavil adjunkt; „iz nje odseva vsa tužna zgodovina jugoslovanska.“

Tega modrovanja že ni več razumel Muren. Kakor v polutemi so se gibale osebe pred njim, in kakor nekako pogrebno zvonjenje iz daljave mu je donelo petje na trudna ušesa. Nič ni slišal, kako genljivo se je rotil davkar, da nima noben načelnik tako rad svojih uradnikov kakor on, in da naj se nič ne boje; on da jih ne bo zapustil in ne pojde še v pokoj; ali naj jih mar prepusti kakšnemu krutemu šefu? Solze so se mu udrle po mastnem licu in okoli vratu je objel kontrolorja, ko se je domislil žalostne usode tovarišev, če bi jih on zapustil. Pretresljiv je bil prizor, in ubrani elegiji s pomišljaji in pikami v vsaki vrstici

bi se bilo dalo primerjati pretrgano davkarjevo ihtenje. Toda kontrolor se je samo smejal, adjunkt samo gledal, kako gori staremu gospodu obraz, kako bulijo oči, kako trepeče roka.

Kako je prišel v svojo posteljo, tega se je Muren samo temno spominjal, ko se je prebudil drugega dne s težko glavo. Ura je bila že pol desetih, in on bi moral biti ob devetih v pisarni, in prvi dan se mu je primerila taka nezgoda. Sreča je bila, da se mu ni bilo treba še oblačiti. Tudi zajutrkovati ni utegnil. Malo se je pogladil in drl razburjen v davkarijo.

„Ti predrta reč!“ si je ponavljal spotoma in se oziral, če ne bi zagledal kakšnega davčnega ali vsaj sodnega uradnika, ki bi se še mudil zunaj urada. Nikogar ni bilo videti.

„Grdi kruhoborci!“ si je pokimal Ivan poln pikrih čuvstev. Tolažila ga je samo pomisel, kako očetovsko dober da je njegov načelnik, ki mu gotovo ne bo zameril majhne zamude, zlasti ker je pravzaprav niti sam ni zakrivil. Saj so ga prisilili gospodje, da je prisedel; silili so ga, da je pil; poteptali so njegovo načelo, pogazili njegove vzore, zadržali so ga, ko je hotel oditi. Vsaj zdelo se mu je, da se spominja, kako je vstajal in odhajal; posadila pa sta ga zopet za mizo davkar z besedo, adjunkt celo s silo. No, lepa bi bila ta, če bi se štela zdaj zamuda njemu v greh. Takšne krivičnosti niti kak krut in brezobziren predstojnik ne bi mogel zagrešiti, nikar takšna duša.

Ti razlogi so toliko osrčili Murna, da je razmerno pogumen stopil v pisarno. Da bi prikril zadrego, je hotel prav po domače voščiti uradnikom dobro jutro; toda na prvi pogled mu je zastala sapa. Sredi sobe je stal stari davkar z uro v rokah in prežal.

„Gospod praktikant,“ je dejal ostro, „jaz konstatiram, da ste prišli prvi dan, prvi dan 50 minut, skoraj celo uro prepozno. Poglejte, prosim, da se prepričate!“

„Saj verjamem, gospod načelnik,“ je dejal Muren in vlekel uro iz žepa.

„Le prepričajte se!“ je silil davkar. „Jaz nočem, da bi se Vi pozneje izgovarjali, da sem Vam storil kakšno krivico.“

„Moja je že deset proč.“

„Ker gre prehitro. Moja gre po železnični, tako da se lahko zanesete, da ste zamudili 50 minut. Pojdite malo z menoj!“

Šla sta, davkar naprej, Muren za njim, skoz prvo sobo, kjer je adjunkt žalostnega praktikanta sočutno pozdravil, skoz drugo, kjer mu je kontrolor malomarno prikimal, v tretjo, davkarjevo.

„Zaprte vrata!“ je dejal davkar.

Muren jih je zaprl in se obrnil v trmastem strahu proti svojemu predstojniku.

„Poglejte, gospod praktikant, moje sive lase,“ je začel slovesno davkar, „mojo častitljivo glavo!“

Muren je uprl oči v zabuhli obraz, v bleščečo plešo in zagledal nad ušesi šope belih las.

„Nad štirideset let že služim jaz,“ je nadaljeval davkar, „državo in še nikdar nisem prišel za eno minuto prepozno v urad. Poglejte gospoda kontrolorja, postarnega moža, ki prihaja o pravem času na svoje delo. Videli ste tudi gospoda adjunkta, kako pridno že uraduje. Vi pa, neizkušen mladenič, ki se morate najlažjega dela šele naučiti, se ne sramujete pred izkušenimi, starimi gospodi, svojimi predstojniki in učitelji, ko prepuščate njim delo, sami pa počivate.“

„Prosim, gospod davkar,“ ga je prekinil Muren.

„Nobene besede, gospod praktikant! Moja dolžnost je govoriti, Vaša poslušati. Jaz Vam rečem samo toliko: Naj bo to Vaš prvi in zadnji prestopok. Zakaj premislite! Kaj bi bilo, če bi bil prišel danes pregledovat naš urad gospod nadzornik, kak finančni ali celo dvorni svetnik! Kaj bi si mislil o Vas? Da zanemarjate službo. Kaj o meni? Da sem šleva, ki nimam moči, da bi držal v strahu svoje uradnike, da ne držim uradne prisege. Nakopal bi si disciplinarno preiskavo, morda celo upokojenje, premislite, upokojenje, zaradi Vas, mladega praktikanta, jaz, sivolasi uradnik, ki sem služil čez štirideset let brez vsake graje, brez sence najmanjšega prestopka, ki skrbim kakor dober oče za svoje ljudi. Kako očetovsko sem Vas sprejel snoči! Posadil sem Vas med uradnike, ki opravljajo že dolgo vrsto let zvesto svojo naporno službo; in danes, ko Vam še done po ušesih prijazne besede lepega večera, mi napravite to sramoto. Kolika nehvaležnost! Res je, da nisem še užil jaz mnogo zahvale, mnogo priznanja za svoje delo in svojo dobroto; toda če se mi vrača tako od starih, izkušenih mož, prenašam jaz to z ravnodušnostjo; kar pa počenja dandanes mladina, to presega vse meje.“

Muren je povzdignil oči in glas, da bi se opravičil; toda gospod davkar ga je ustavil zopet.

„Kaj? Vi se še izgovarjate?“ je dejal. „Najboljša pokora je poboljšanje. Glejte, da se kaj takšnega ne prigodi nikdar več, da me ne prisilite poročati na višje mesto, kjer ne bijejo tako očetovska srca! Tako — zdaj greva h gospodu adjunkt, ki Vas bo vpeljal v službovanje. Glejte, da boste delali čast svojemu načelniku, da se izkažete vrednega njegove dobrote!“

Davkar je peljal Murna vsega skrušenega zopet v prvo sobo in ga predstavil adjunktju z naročilom, da naj potrpi z njim; mladi ljudje da pridejo dandanes iz šol malo sposobni za resno delo; gospod Muren da pa kaže vsaj dobro voljo. Opominjal je še Murna, da naj se ravna zvesto po navodilih izkušenega uradnika, če hoče postati kdaj njegov vreden tovariš.

Muren se je priklonil tiho in sedel za svoj pult. Adjunkt mu je prinesel nekaj dela in ga vprašal, če ga je hudo krtačil gospod oče. Muren je zmignil z rameni in se sklonil na delo. Želodec prazen, srce polno in glava težka, in človek naj obdrži ravnovesje. Ihtel bi bil od jeze Muren, če bi bil sam; a pokazati, kako si žene k srcu nezasluzeno ponižanje, tega ni privoščil tuji škodoželjnosti. Kako dobrodušen je prišel v novi kraj! Živeti je hotel sam zase in za svojo službo. Skromne gmotne razmere so ga naravnost silile, da bi dajal drugim dober zgled. Družba pa ga je potegnila v svoj vrtinec, ga zavedla, mu polomila lepa načela, in za njene grehe mora on delati pokoro. In on naj še hodi v to družbo!

Zopet je sklepal Muren, da ne bo pil, vendar ne več tako trdno kakor prvič; zakaj spoznal je bil, kako malo se more zanesti nase, in bal se je, da se razmere zopet kako zasučejo. Tako je pisal z vdano jezo in premišljeval svojo žalostno usodo, dokler ni udarila ura dvanajst.

Za kontrolorjem in adjunktom je tudi on zapustil pisarno. Kontrolor je naznanil obema, koliko da so zapili na fronkarskem večeru in koliko pride na vsakega. Muren, ki je vzel poročilo z ogorčenim stokom na znanje, je spoznal, da mu je nova finančna operacija neizogibno potrebna.

„Glejte, gospod adjunkt,“ je dejal trpko, če bi me ne bili Vi snoči silili, da naj še ostanem, bi jaz davi ne bil zalezal.“

„Morda res,“ je menil adjunkt. „A jaz sem Vam hotel samo dobro. Da bi Vi samo plačevali, pili pa ne, to se mi je zdelo krivično. Popolnoma pa se niste mogli odtegniti družbi, ker bi se bili preveč zamerili našemu očetju. Ali hočete Vi sami kazati, da ga ljubite ravno tako goreče kakor midva?“

Muren je sumljivo pogledal adjunkta, ker ni takoj razumel, kaj da misli. Omenil je, koliko lepega da je slišal o prijateljskem občevanju davčnih uradnikov in kako da se imajo radi med seboj; videl je tudi, kako da je gospoda kontrolorja davkar objemal, njega pa da je grozovito zdelal.

„Kako bi Vas šele bil, če bi se mu ne prikupili snoči!“ je dejal adjunkt. „Vi pa res hitro

spoznate človeka; enkrat Vas pošteno ošteje, pa veste, pri čem da ste.“

„Tak oče! Hvala lepa!“ se je jezil Muren tem huje, ker sta se onadva smejala.

„Jaz se mu ne bom lizal, jaz ne,“ se je razvnel Muren; „tudi njegovih večerov se jaz ne udeležim več.“

Kontrolor se je grohotal, adjunkt pa je miril razjarjenega praktikanta, češ, da mu ne bo treba dolgo prenašati teh sitnosti; da ni on edini, ki ne mara za davkarja; toda tega nadleguje ta muha, da hoče povsod kazati, kako radi da ga imajo uradniki; za to dokazovanje da se mož pošteno poti in trudi, in nevarno da je to slepljenje samo njegovemu zdravju in življenju. „Ker sem Vas pa jaz res nekoliko zapeljal, Vam hočem tudi pomagati iz prve stiske. Brez zamere! Ampak jaz mislim, da niso denarne razmere davčnih praktikantov nobena uradna tajnost.“

Ta uslužnost je nekoliko pomirila Murna; posebnega spoštovanja do njega ali celo do kontrolorja pa ni mogla zbuditi; zato se je poslovil hladneje, nego bi se smelo pričakovati spricho njegovega gmotnega položaja. „To sta junaka!“ je vzdihnil sam pri sebi. „Davkarja ne marata, in vendar se mu ližeta. Naj bo! Če si tudi razbijem glavo, pil ne bom z njimi.“ Inako se mu je storilo, ko je premišljal, kako osamljen je s svojim pogumom, s svojo možatostjo. In koliko težja je ta hrabrost zanj, mladega praktikanta! Onadva, ki se nimata ničesar bati, ki jima načelnik ne more do živega, se skrivata za njegov hrbet; on pa nastavlja prsi strupenim napadom. Da, napadom. Nad njim bo iztresal jezo davkar; zakaj on edini ne bo hlinil ljubezni in vdanosti; on edini bo hodil trnjevo pot prepričanja. On bo trpel za sebe in za onadva. Da se le ne sramujeta svoje strahopetnosti! Tako prepuščajo v bitki strašljivci junakom boj, zase pa zahtevajo slavo zmage; junaki padajo, strašljivci se slave in vesele.

Prav hudo je delo Murnu to junaštvo; zlasti ker mu je gledalo mehko srce nevarnosti smelega početja skoz povekševalnik. „V božjem imenu!“ si je dejal žalosten. „Vem, da me bodo razglasili za neposlušnega, upornega uradnika, da me bodo črnili na vse strani, morda mi celo odjedli službo,“ — solze so mu silile v oči — „toda jaz ne odjenjam. Čast in ponos mi branita, da bi se še udeležil teh fronkarskih večerov.“ Zopet se ga je lotila jeza na davkarja, ki prireja takšne večere. Kdo mu je dal to pravico? Ali sega uradna oblast že tudi v gostilnice, v zasebno življenje? Ali ni to kračenje osebne svobode, zloraba uradne oblasti? Hud je bil pa tudi na priliznjene kon-

trolorja in na potuhnjenega adjunkta, ki jima ne brani čast in ponos, da se tako zametavata.

Plemenit zavetnik svobode in hkrati mučenec svojega prepričanja se je zdel sam sebi Muren. Zavest in nada, da se vzdigne njegov ugled med uradniki, mu je dvigala sicer glavo pokoncu; toda bridka misel, da bo trpel in kaj vse trpel za svojo hrabrost, mu jo je zopet sklanjala. „Pogum velja,“ je dejal in: „Kar je, to je,“ vdan pristavil.

Ostal pa je precej časa mož-beseda. Ves teden ni pokusil ne vina, ne piva in s svojo hrabrostjo je bil zadovoljen. S strahom v srcu je vendar pričakoval fronkarskega večera. Zakaj te dni mu ni bilo treba premagovati posebnih izkušnjav. Piti ga ni silil nihče, in gostilničarka in gostje so si razlagali njegovo zmernost naravno in preprosto, nič laskavo. Glavna poskušnja je bila na fronkarski večer, in takrat bo treba pokazati neupogljivo voljo, takrat neustrašen pogum. In Ivan ga bo pokazal, s težkim srcem pokazal, s srcem, ki se ne boji boja, samo njegovih posledic. In tak pogum se mu je zdel plemenitejši, zaslužnejši. Če se spusti v nevarnost človek, ki se sploh ničesar ne boji, ali je to kaj posebnega? Večji junak je, kdor s hladnim razumom in krepko voljo preмага tesnobna čuvstva strahu.

Ta čuvstva je premagoval Ivan ves teden in bi jih bil najbrž tudi premagal usodnega dne, da se niso zopet izpremenile razmere. Zlobno naključje je nanese, da je prišel iz Ljubljane nadzornik. Celo dopoldne je pregledoval ta knjige in račune, in ker ni našel nikjer nobenih pogrškov, je bil prav slabe volje, kakor vsak, kdor išče, pa ne najde. Ko pa se mu je naposled posrečilo iztekniti v ročni blagajni par preluknjanih kronic, se mu je zjasnilo čelo in s komaj prikri-vano radostjo je grajal ta nedostatek. Z njim vred se je veselil tudi kontrolor; zakaj iz srca rad je privoščil nadzorniku veselje, da je le nakopalo zadrege davkarju, ki je izpreminjal barvo in se opravičeval, da bo oddal te kronice prav lahko, kakor jih je dobil, da se spravi kak semanji dan tak denar brez težav med kmete. Čudno, da ni bil nadzornik zadovoljen s tako enostavno rešitvijo! „Dlakocepna natančnost!“ si je mislil davkar, ki ga je kmalu pomirila pohvala, da deluje s toliko vestnostjo in marljivostjo na davčnem polju na veselje in zadovoljnost davčne uprave in davkoplačevalcev; tak vzoren uradnik, ki že služi nad štirideset let in še ne misli na pokoj, da naj bode zgled drugim, da se bodo strogo držali uradnih ur, ne prihajali prepozno — nadzornikov pogled je zadel Murna —, ne odhajali prezgodaj — to je bil zagrešil enkrat kontrolor,

ker je mislil, da je davkar tudi že odšel —, ne si samovoljno podaljševali dopustov — adjunkt se je bil vrnil z zadnjega dopusta za tri ure prepozno —, vsi da smejo biti ponosni na predstojnika, ki tako očetovsko skrbi za svoje tovariše.

S solzami v očeh se je zahvalil davkar za dobrohotno oceno svojega skromnega dela in zatrdjeval, da se hočejo vsi vestno držati dragocenih navodil in poučnih svetov; gospod nadzornik pa naj jim blagovoli ohraniti tudi zanaprej blagohotno naklonjenost.

Gospod nadzornik je podal vsakemu roko in izrekel nato, da se snidejo zvečer vsi pri Rojcu.

„Oh,“ je vzdihnil Muren, ko je šel s kontrolorjem in adjunktom iz pisarne, „enkrat sem prišel za par minut prepozno in dvakrat sem že dobil ukor.“

„Nič se ne jezite!“ se je smejal adjunkt. „Saj sva dobila tudi midva vsak svoje.“

„Jaz bi najrajši zvečer ne šel k Rojcu,“ je nekako huskal Muren.

„To bi bila budalost, demonstracija proti nadzorniku,“ je dejal kontrolor, in Muren je pobesil oči, ušesa in nos.

„Takšni so,“ si je dejal ogorčen, „ti možje. Nobenega ponosa ne poznajo. V starih časih se je moral vojak zahvaliti, če je bil tepen; dandanes se zahvaljujejo uradniki.“ Premišljevali je začel vendar, če bi bila to res demonstracija. Zakaj če bi bila demonstracija, bi bila tudi budalost. Budaliti pa on ni hotel. Spoznal je, da bi bilo res čudno, če bi on edini takorekoč rekel, da noče sedeti za eno mizo z nadzornikom, za eno mizo z davkarjem. Ne samo čudno, tudi nespodobno bi to bilo in kvarno za njegovo bodočnost. Sploh pa, ali naj se res bojuje on sam, najmlajši med junaki? „To bi ne bila hrabrost, to bi bila predrznost. Budalost jo je imenoval kontrolor. Pаметen človek to: morebiti me ima rad. A v žerjavico jaz tudi zanj ne bom segal po kostanj.“

Hud je bil sicer Ivan, da drugi niso pogumnejši od njega; sklenil pa je, da tudi on ne bo neumnejši od drugih, ampak da se udeleži nadzorniku na čast fronkarskega večera. Opravičil se je sam pred seboj prav lahko. Razmere so bile namreč zopet drugačne, ne takšne, za kakršne je veljal njegov sklep, in potem, kakor se sklicujejo politiki, kadar menjavajo svoje nazore, radi na Bismarcka, kakor je vinskim bratom v uniformah izgovor in opravičba Aleksander Veliki, tako se je skliceval Muren na kontrolorja in adjunkta.

„Le po domače, gospod svetnik, le po domače!“ je vnel zvečer pri Rojcu davkar nad-

zornika. „Jaz sem tako uravnan, da ga v uradu ni natančnejšega človeka od mene; v krčmi sem pa duša. Drugega razvedrila pa nimamo na kmetih.“

Toliko so otajali polagoma gospodje nadzornika, da je že poskušal z njimi peti lepo pesem o vodi in o žabi, ka va njoj živi; videl pa je zdaj, kar je bil prej že slišal, da ni urada, ki bi se veselil tako kolegialnega življenja, kakor ta ljubka družinica.

„Čestitam uradnikom, ki imajo takšnega načelnika,“ je dejal in napil davkarju. Ta je objel kontrolorja: „Moja desna roka!“ in solza se mu je utrnila v očeh. Kontrolor se je grohotal, adjunkt se je muzal, Muren pa si je grizel ustnico in se zgražal nad sužno hinavščino. A kaj mu je pomagalo, da se je čutil vzvišenega nad temi ljudmi, ko pa je vedel, da bo moral z njimi vred plačevati!

Najljubšog gosta dva dana dosta, pravi pregovor; kako hitro se naveličajo šele nadzornika uradniki! Vsi štirje so se šli drugega jutra poslavljati in prepričevati, če se bo res odpeljal.

Ivan Muren pa je rahlo in po strani zopet oponesel kontrolorju in adjunktju, kako imenitno bi bili osvetlili s skupno odsotnostjo na nadzornikovem večeru tisto vzajemno ljubezen, s katero se toliko in tako po krivici baha davkar; eden sam seveda se ne more upreti in žrtvovati, zlasti najmlajši med njimi ne.

Kontrolor je zmignil z rameni. „Če Vam ni prav, gospod praktikant, ne hodite v družbo! Vaša odsotnost je Vam na razpolago, moja pa ne. Jaz nisem nič oškodovan, če pijem z davkarjem skupaj,“ je dejal in šel.

„Seveda ne,“ si je mislil Ivan, „ker piješ za dva.“ Bridko mu je bilo pri srcu, kakor junaku, ki kliče v boj tovariše, ki že gledajo, kod da bi bežali. Osupnil je pa tudi, da ga je bil tako osorno zavrnil kontrolor. Saj ga on vendar ni hotel žaliti; samo osrčiti ga je hotel, spomniti moške časti. Idealen človek je vedno osamljen.

„Zakaj pa se klanjate Vi, gospod adjunkt, Vi, ki mu tega treba ni?“ se je razvnel v svoji žalosti Muren.

„Jaz?“ se je zasmel adjunkt. „Jaz sem stavil z notarjem, da bo našega davkarja še to leto zadela kap. On se bori z dvema Dolenjcema, ki mu oba kopljeta jamo. Izgubljen je, utopljen je, se bojim, pravi Prešeren. Da ga ne bi zadela kap pod tem naporom, je izključeno.“

„In mi ga tako ljubimo, da komaj čakamo tega konca?“ je dejal trpko Ivan. Ali bi ne bilo lepše, če bi izkušali prepričati to nesrečo, če bi naravnost povedali davkarju, kam da peljejo ti fronkarski večeri?“

„Ali mislite Vi, da bi si dal on kaj dopovedati,“ se je smejal adjunkt, „on, tako star, tako trmast, tako nezmotljiv?“

„Jaz vendar ne mislim več priti,“ je dejal Ivan.

„Kakor Vam drago. Zamerili se boste davkarju, ki hoče veljati za posebno priljubljenega. Pomislite pa tudi, da je njegov sin kontrolor v Radovljici in postane najbrž njegov naslednik. Stari se boji, da sin še ni dozorel za to mesto; zato se ni še umeknil. Mislim pa, da ga bo upokojila smrt. Vi pa se ne boste prikupili sinu, če se zamerite očetju, in jaz tudi ne vem, zakaj bi mu grenili mi zadnje tedne njegovega življenja.“

Zopet so se majala Murnova načela. Ali naj se bori on z očetom in sinom, žali sedanjega in bodočega načelnika? Ali ni pokazal že zadosti moškega poguma? Ali se ni že zadosti zameril na vse strani? V primeri z onima dvema, ki se najbrž niti natihem ne jezita, niti skrivaj ne zabavljata, je on pravi junak. Premoči pa podleže tudi najhrabrejši borec. On je storil svojo dolžnost, in več se ne sme zahtevati. Prevelika bi njegova žrtva tudi ne bila, če bi davkar res kmalu umrl. Kaj pa, če se adjunkt moti, če izgubi stavo? Tako preganja usoda ubogega praktikanta. — Morda ga pa kap vendarle zadene. Za ta slučaj bi pač ne bilo lepo, če bi ga jezil on še zadnje dni. Celo sovražniku na smrtni postelji seže vsak poštenjak v roke, in človek je človek, če je tudi davkar.

Ti preudarki so udušili zadnji odpor v zbežganem srcu in novo človekoljubje je premagalo stara načela.

Davkar pa si je izmislil za prihodnji večer nekaj novega, česar niso odobraval tovariši in kar se tudi obneslo ni. Pripeljal je svojo gospo s seboj, bodisi da je čutil, da sam nikakor ni kos kontrolorju, ali pa je mislil, da ga je nadzornikov večer prikrajšal, ker se je moral kolikortoliko zdrževati, da si je obdržal jezik gibek za napitnico in pomenek.

Gospa je prišla in zasedla prvo mesto in gospodje so hlinili izredno veselje in legali, kako da se čutijo počaščene. Gospa sicer ni pila mnogo, vendar je premeknila ravnovesje toliko, da se je zdelo zdaj kontrolorju, da je prikrajšan, tem bolj, ker je določil drugega dne davkar, da se spodobi, da plačajo zapitek samo gospodje, češ, da so dame v vseh boljših družbah proste.

„To se umeje,“ je dejal kontrolor in plačal svoj del.

„Hlapčevska duša!“ si je dejal zopet Muren; bil je namreč, kakor sploh mladina naših dni, prenašel v svojih sodbah in z neizkušeni svo-

jimi očmi ni prodril v temne globine kontrolorjevega duha.

Kontrolor pa je dobro vedel, kaj bo storil. Na prihodnji večer je pripeljal s seboj svojo soprogo in dve odrasli hčeri.

Davkarju je zastajala sapa, ko je izražal iskreno radost, da so počastili družbo tako odlični gostje, in gledal, kako pisano odzdravlja njegova gospa.

„Zopet je kontrolor na vrhu,“ je šepnil adjunkt Murnu. „Dolenjec bo zmaгал.“

„In Vi boste izgubili stavo,“ je pripomnil pikro Muren.

Eno gospodično je zabaval gospod adjunkt, drugo Muren, in ti štirje so se imeli mnogo bolje ko milostljivi dve gospe, ki se nista marali prikupiti druga drugi. Omejevali sta svojo vljudnost, da je je ostalo samo še za silo, in strogo varovali vsaka svoj in svojega soproga ugled.

„Res, grozno!“ je dejala po dolgem molku gospa kontrolorjeva.

Gospa davkarjeva jo je začudeno pogledala. „Kaj je tako grozno, ljuba moja?“ je vprašala.

„Kako se draže živila od dne do dne.“

„Da, res,“ je pritrdila davkarjeva gospa, „hudo za tiste, ki morajo gledati na vsak krajcar. Nam, hvala Bogu! ni treba.“

„In kak križ je z deklami, ker je vse tako razvajeno! Jaz imam letos že tretjo.“

„Rada verjamem, gospa. Vsak ne zna ravnati s takšnimi dekleti. Jaz imam svojo že pet let.“

„O, jaz bi jih imela še dalje, če bi jim hotela gledati skoz prste. Toda pri nas mora biti red. V moji hiši ne gospodinjijo deklet, ampak jaz, ki jih plačujem.“

Tako je šlo naprej, da sta se nemirna predsedala davkar in kontrolor in napeljevala pogovor na važnejše dogodke. Ves večer nista imela nobenega pravega užitka v vednih skrbeh, da se zdajzdaj sporečeta gospe. Tudi lepe pesmi o vodi in žabi niso mogli zapeti, tako da se je nabralo zadosti tehtnih razlogov za naredbo gospoda davkarja, da naj se zanaprej udeležujejo prijateljskih večerov samo gospodje.

„Ali vidite, kako je zopet pogorel davkar?“ je dejal zaupno adjunkt Murnu.

„Kap ga pa vendar še ni zadela,“ ga je zavrnil Ivan. „Ne bo umrl, ne.“

„Počakajte! Dosedaj je umrl še vsak davkar.“

Muren ni rekel nobene besede več, hud na ves svet, na oblastnega davkarja, ki sili uradnike, da ga ljubijo, da bi ga pa zadela kap, mu še na misel ne pride, na kontrolorja in adjunkta, ki plašita njega z nepotrebno skrbjo za bodočnost

in ga slepita z goljufivimi nadami in tolažbami, in na sebe, ki nima toliko moške samozavesti, da bi se drugim uprl in šel svojo pot. Toda kako se bo upiral sedaj, ko je prepozno! Od začetka bi se bil moral upreti in zdaj bi bila prva zamera pozabljena. Zadnja zamera pa je najhujša in te se je treba varovati. V neznosni nevolji je sklepal Ivan, da bo prosil premeščenja, ako se razmere kmalu ne izpremene. Zazdaj se je seveda še vdal.

Prihodnji skupni večer pa je bil posebno vesel in živahen. Gospe in gospodičen so se bili odkrižali in nemoteni so se zabavali, peli in pili gospodje.

„Če ga nocoj ne zadene kap, ne verjamem jaz nobenemu zdravniku več,“ je dejal adjunkt, ko je bila davkarja že tako prevzela ginjenost, da se je samo še bedasto smejal ali pa s solzami v očeh objemal kontrolorja.

Drugega jutra pa je srečala davčne uradnike, ko so hiteli v pisarne, že žalostna novica, da je davkarja res zadela kap; da sicer še giblje, a da ima zdravnik malo upanja, da bi mu ohranil življenje. Ta novica je bila uradnim uram na kvar. Namesto v pisarno so se obrnili gospodje proti davkarjevemu stanovanju, kjer so z žalostnimi obrazi izpraševali gospo, kako da se ima dragi gospod predstojnik, in z veselimi srci izvedeli, da je pri kraju. Posebna radost je navdala Murna zaradi tega, ker se je bil toliko premaгал, da se je udeležil še zadnjega skupnega večera in osladil predstojniku zadnje ure življenja. Z načeli se res ni prenačiti, si je dejal; pravilno je pač, da se ravnajo razmere po načelih; semtertja se morajo pa tudi načela po razmerah.

Drugega dne dopoldne, ko so ugibali uradniki, koliko časa da bo še živel gospod davkar in je zastavljal adjunkt svojo glavo ali tudi deset goldinarjev, da ne preživi dveh dni, je prišel v pisarno davkarjev sin, kontrolor, ki so ga bili poklicali k smrtni postelji. Zbral je uradnike in jim naznanil, da mu je umrl oče. Drug za drugim so izražali gospodje sožalje sinu svojega načelnika in morda bodočemu načelniku, ki jih je tolažil, da lahko umeje njih žalost in rad verjame sočutnim besedam; zakaj tako dobrega šefa najbrže ne dobe nikdar več.

„Gospod praktikant Muren,“ se je obrnil k Ivanu, „Vi mi boste pa pomagali pri ureditvi pogreba.“

„Prav rad,“ je dejal Ivan, vesel in ponosen na ta znak zaupanja. Če bi se ne bil udeležil zadnjega skupnega večera, si je mislil, pa bi me danes gospod sin ne odlikoval s svojim zaupanjem. Abstinenca zmeraj tudi ni dobra.

Ko je bil obletel Ivan z važno gorečnostjo v pogrebnih zadevah vso vas, je sestavljal z davkarjevim sinom naznanilo o smrti.

„Vi imate jako spretno pero,“ ga je pohvalil kontrolor in Ivan je sramežljivo pripomnil, da je pač že zagrešil par sestavkov, da se pa o spretnosti ne more govoriti; o tem da odločujejo literarne svojati. Hvala takšnega veščaka pa mu je dobro dela.

„Vi boste tako dobri in napisali za novine nekaj vrstic blagemu pokojniku v spomin,“ je nadaljeval davkarjev sin. „Omenili boste, kdaj in kje da je bil rojen, kod da je služboval, da je bil član veteranskega društva, pevec, v mladih letih tudi ognjegasec, sploh za občo blaginjo vnet mož, odlikovan z vojaško in s civilno spominsko kolajno in s svetinjo za štiridesetletno službovanje. — Te kolajne boste nosili Vi, gospod praktikant, jelite da? na blazini pred krsto. — Posebno pa poudarite, kako priljubljen da je bil rajnik povsod, pri občinstvu, pri predstojnikih, zlasti pa pri podrejenih uradnikih, za katere je prav po očetovsko skrbel. To napišete lahko v eni uri. Kar v to sobico stopite in sedite za mizo! Preden odpošljete dopis novinam, ga boste pokazali meni.“

Ivan je molče prikimal in težko požrl slino v novi nejevolji. „Še zdaj mi ne da miru pokojnik,“ se je jezil sam pri sebi. „Prej sem se moral hliniti, zdaj moram legati, vse zaradi tega človeka. Pa kaj hočem! Menda bo vendar kmalu konec te muke.“

„Ah, še nekaj, gospod praktikant!“ je vstopil davkarjev sin. „Kako je z venci?“

„Z venci?“ je osupnil Ivan, ker mu je zbudilo vprašanje neprijeten sum.

„No, z venci, ki jih mislijo uradniki pokloniti milemu pokojniku.“

„Jaz nič ne vem,“ je dejal počasi Ivan in pristavil, ko je zapazil nejevoljo na kontrolorjevem obrazu, da bi pač naročili vsi trije uradniki skupaj en lep venec s pomenljivim napisom.

„To ne gre,“ je odkimal gospod. „Priljubljenost dragega pokojnika se mora bolj poudariti. Po številu vencev cenijo ljubezen in spoštovanje žalujoči ostali. Tudi mi je rajni oče v zadnji uri še naročal, da se že naprej zahvaljuje za vence, ki mu jih bodo poklonili njegovi uradniki, za vence, ne za venec; zakaj do zadnjega diha mu je bilo mnogo na tem, da bi izvedeli ljudje, kako da so ga vsi radi imeli. Če hočete, naročim jaz venec tudi za Vas.“

Muren je žalosten prikimal.

„Onima dvema gospodoma pa sporočite, prosim, to zadnjo željo rajnikovo, ki jima bo gotovo sveta. Na Vaše trakove bom dal zapisati:

„Nepozabnemu načelniku,“ onadva gospoda pa dasta lahko napisati: „Ljubeznivemu predstojniku — najboljšemu davkarju — iz srca hvaležni — neutolažni — globoko užaljeni“ ali kaj podobnega. Opravite, prosim, to hitro!“

Muren je tekel nad kontrolorja in adjunkta, da bi jima razodel zadnjo davkarjevo željo. Edina tolažba v jezi in bridkosti mu je bilo upanje, da se bosta tadva tudi jezila in tudi plačevala. A tudi te tolažbe nista privoščila tovariša ubogemu praktikantu. Kontrolor je rekel, da on žaluje samo v srcu; zunanje žalovanje pa da se mu zdi hinavsko; adjunkt pa je menil, da bi za skupen frontarski venec že dal svoj prispevek; sam zase pa da ne dá nič, zlasti ker mu še ni izplačal notar stave.

Ivan se je obrnil ogorčen in šel. „Takšen je svet,“ si je mislil. „Prej sta se hlinila in slinila, zdaj pa obračata hrbet. Jaz pa prej nisem maral zanj, zdaj sem se ga pa vendar spomnil. Praktikant bo dal venec, dva uradnika pa ne. Imenitno. In adjunkt je dobil celo stavo. Umazano. Le počakajta! Vidva me še ne poznata.“

Šel je pisat nekrolog, osmrtnico, takšno, da bi morala razkačiti kontrolorja in adjunkta. Začel je z besedami, da grobovi tulijo. „To bosta tulila,“ si je dejal in kopicil na blagega pokojnika vrline za vrlinami, da se stari davkar kmalu ni več iz njih vun videl. Kar sta onadva zamerjala staremu gospodu, nad čimer sta se jezila, to je proslavljal on kot največjega priznanja vredne kreposti.

Sinu je ugajala ta osmrtnica. Tuintam je pomeknil kak pridevnik s prve na tretjo stopnjo; sploh pa je pohvalil Murna in mu naročil, da naj se takoj loti popisovanja; kako se je vršil pogreb, češ, da so si ti opisi vsi podobni; omeni naj prekrasne vence z genljivimi napisi, nepregledno vrsto pogrebcev, da ta kraj sploh še ni videl takšnega pogreba, kakor tudi najbrže ne bo imel nikdar več tako priljubljenega davkarja.

„Ali še ni dosti?“ je stokal Ivan, ko je bil sam. „Tako je, če se človek poda. Za tnalo se narêdi, pa bodo drva sekali na tebi. O ti preljuba služba! Navsezadnje naj pa še sin ne postane naslednik očetu!“

Onemogla jeza je navdajala Ivanu srce, ko je opisoval pogreb, še preden se je izvršil. Parkrat mu je padlo v glavo, da bi raztrgal spis na drobne kose in ga vrgel pokojnikovemu sinu pred noge, češ, da mu nima on nič ukazovati. Ali so bile namreč te prošnje, ta naročila kaj drugega kot ukazi? Ali misli ta človek, da so davkarske službe dedne, da je že kar sin stopil na očetovo mesto? Naj proslavlja ta sam svojega očeta, če hoče;

drug nima nihče nobenega povoda. In kako je on pisal, kako legal! Od smeha bo pokal davkar v grobu, adjunkt in kontrolor pa v pisarni od jeze.

Uporne misli so pretresale nekaj časa Murnu srce, vendar jih je srečno premagal z upanjem, da je zazdaj rešen, da se mu morda pozneje poplača trud in da se bosta onadva, ko bosta brala njegov spominski slivospev, menda vendar tudi jezila.

Strmeli so vsi sorodniki, prijatelji in znanci, ki so se bili udeležili pogreba, ko so brali, kako veličasten da je bil izprevod, koliko vencev, koliko spremljevalcev, kako genljivo da so se poslavljali od nepozabnega načelnika uradniki, kako so jokali preprosti ljudje, ki so se spominjali, kako so hodili v stiskah in težavah k blagemu pokojniku, kako odhajali vedno olajšani; za te zasluge

pa da se dobri rajnik gotovo že v nebesih med drugimi poštenimi davkarji veseli.

V resnici sta se nosila dva venca. Enega sta bila poklonila vdova in sin, drugega Muren. Za krsto je stopal z materjo sin, ki se je oziral po izprevodu in se jezil, da ni več ljudi, in pazil, da se nista kontrolor in adjunkt prehitro izgubila.

„Sodni uradniki,“ je godrnjal materi, „bi bili tudi lahko utrpeli vsaj en venec. Udeležbo markira samo eden. Gostilničarja Rojca pa še za pogrebom ni. Barabe!“

Pred krsto pa je nosil Muren na blazini slovesno tri spominske kolajne rajnega davkarja, žalosten in obupen. Zdelo se mu je, kakor da bi ga stari davkar, ki so ga nosili za njim, še vedno preganjal. Njegov sin pa morda še njegov naslednik ne bo. Oh!

O POLNOČI.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Oj danes pa zvezdic na nebu ni,
fantiči moji!
Kaj danes brez zvezd bomo peli sami
čez vas
o polnoči?

In šli so;
in bila njih pesem je tožna
kot pesem fantiča,
ki se od devojke poslavlja,
ki zadnjič svoj dom in njivo pozdravlja,
ki daleč se v tuje kraje odpravlja
za vekomaj. —

DOMA.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Kamor poroma pogled,
vsepovsod pisani svet,
vsepovsod židana volja
kakor škranček sred polja!

Pa kot škranček sred polja
ves je domač, ves vesel —
fantič sem jaz sredi polja
pesem spet kmetsko zapel!

J. V. MRKVIČKA:
BOLGARSKA MLATITEV.

CH. GUILBERT:
„JESZCZE POLSKA
NIE ZGINĘŁA“.

(Slika umirajočega legionarja
v poljskem muzeju
v Rapperswilu.)

V MUZEJU EMIGRANTOV.

Spisal dr. Evgen Lampe.

Veliki tok tujškega prometa je v poletnih mesecih obrnjen na Švico. Nebotične, z večnim snegom odete gore, mrki ledniki, do katerih tihote prodira melodično zvonjenje pasočne živine, bujno zelene doline z bistrimi vodami in prijaznimi jezeri, in slednjič udobni gostoljubni hoteli vabijo tujce iz vseh delov sveta, da si poleti ohladi živce in se nasrkajo planinskega zraka v tej čudovito lepi deželi.

Hladila je bilo pač dovolj letos — še nekoliko preveč. Hotelirji so tožili, da ne pomnijo tako mrzlega poletja, hribolazci so plašno gledali na zasnežene vrhove, kadar so jih sploh mogli videti iz oblakov in meglâ, in poljedelec je tožil, da od mraza trpi paša v visokih planinah. In potem še ta nesrečni barometer, ki je cinično kazal lepo vreme ravno takrat, ko se je vsul najhujši dež!

V takih razmerah je bolje, da ostaneš v dolini in da iz varnejšega zavetja izletiš v višave, kadar se utrudijo oblaki s svojo radodarnostjo in puste za kratek čas prodreti solnčnim žarkom.

V Curihu sem vedril. To cvetoče mesto ob krasnem jezeru je prava slika podjetnosti in pridnosti švicarskega prebivalstva. Široka ulica od kolodvora do jezera je res velikomestna in istotako trgovine ob njej, ki vabijo z mičnimi izložbami. Tuintam zagledaš mladega fanta s puško na rami. On se gre prijaviti poveljstvu, da kot svoboden Švicar na hribih s svojo risanico straži domovino. Švicar je ponosen na svojo neodvisnost, in ta je celo mnogovrstna, ker je vsak kanton državnica zase. Vse se voli na šest let — od učitelja do

sodnika in občinskega pisarja. Ko se je napovedal nemški cesar na obisk, da si ogleda švicarske vojaške vaje, je bila prva misel, ki jo je pograbilo švicarsko časopisje: Kaj pa hoče? Pa ne, da bi Viljem zasedel nemški del Švice! Dokazovali so mu, da bi nemško državo le oslabil, ako bi poleg Alzacije in Poljske dobil še kos Švice, ki bi mu naredila več preglavice, kot oni dve. Zavezni predsednik Forrer je v svojem nagovoru na nemškega cesarja tudi krepko udaril na samozavestno struno.

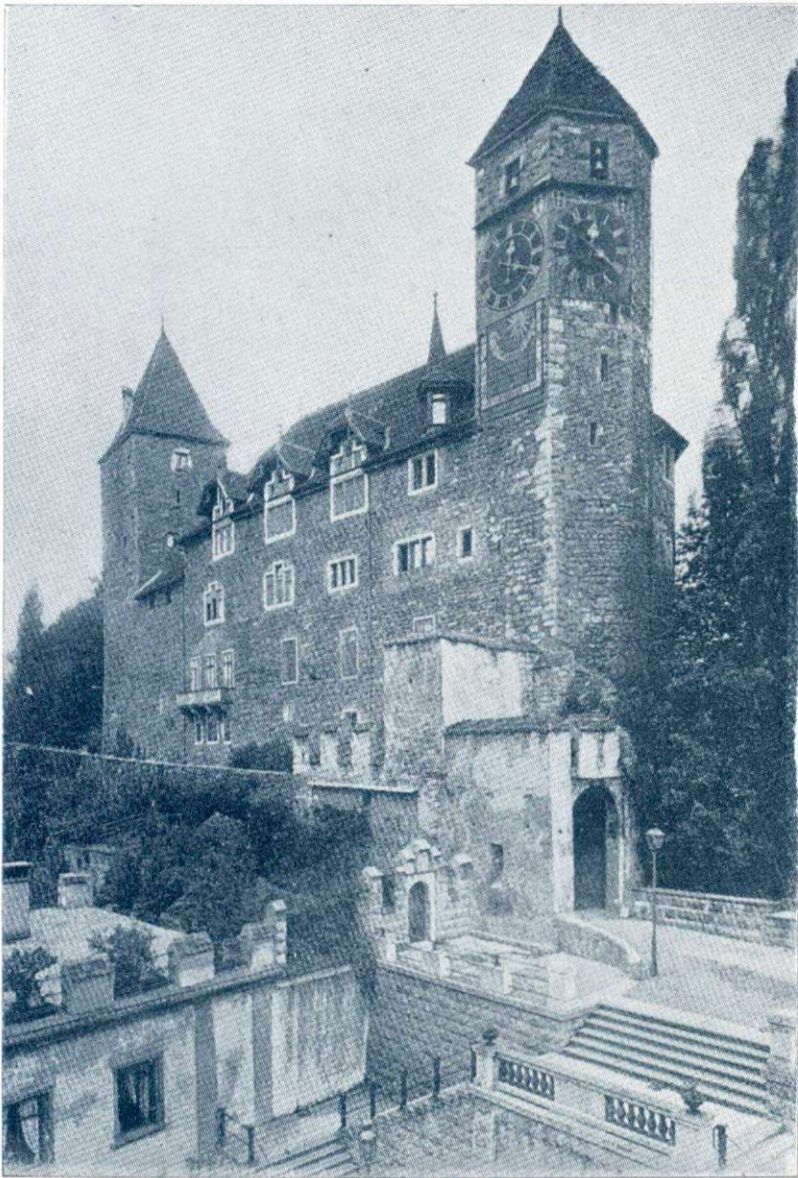
A danes mi je na misli druga stvar, ki je kakor romantična vizija zasijala v moje švicarsko bivanje.

Ko sem zjutraj pogledal skozi okno, me je razveselil nekoliko milejši pogled na nebo. Sicer se ni dalo prav razločiti, kje je solnce in ali ga je sploh kaj, a bilo je vsaj upati, da se bodo ta dan vremena Švicarjem zjasnila.

Krenil sem k jezeru, koder hitri parniki množice izletnikov prevažajo od brega do brega. Ne imenujejo jih zastonj „lastovke“. Kakor tiček od strehe do strehe, leti tak parnik od pristana do pristana. Jezero je podolgasto, od ene podolžne strani se smejejo vile in nasadi na drugo. Tako gosto so posejani bregovi z letovišči in lepimi vasmí, da se zdi, kot bi mesto ob koncu jezera z obema rokama objemalo to čisto, sinjo vodico, v kateri reka Limat, prihitevša z visokih planin, koplje svoje valove in okrepčana hiti dalje.

Vožnja po jezeru je kratkočasna in polna mičnih prizorov, ki se naglo menjavajo, ko parnik

pristaja ob bregovih sedaj na levo, sedaj na desno. Cilj naše vožnje je Rapperswil, prijetno mestece s kakim polčetr tisočem prebivalstva, ki na ozkem polotoku seza v jezero, deleč obrežje v dve luki. Nad mestom se dviga strmi stari grad,

POLJSKI MUZEJ V RAPPERSWILU
OB CURIŠKEM JEZERU.

prava srednjeveška viteška postava. V restavraciji ob jezeru se okrepčamo in nato krenemo po mestecu navzgor. Na grad vodijo jako lične stopnice, ki me spominjajo nekoliko na slikovite stopnice iz Španskega trga k cerkvi presv. Trojice v Rimu. Na desno lepa katoliška cerkev, na levo starinska grajska vrata, resna in molčeča. Strmo se dvigata grajska stolpa, po ozkem hodniku, ki ga je nekdanj branila viteška sulica proti zunanjim sovražnikom, stopamo med sivimi zidovi navzgor do prijaznega, s stoletnimi, ogromnimi lipami zasenčenega dvorišča. Na levo in desno globoko doli se blešči jezero, lepe steze vabijo k šetnji navzdol po strmem bregu, srne in jeleni se pasejo ob pobočju in zvedavo gledajo tujca. Oko se ustavi ob daljnih gorah, iz jezera pa raste bujno zelenje sočnih pašnikov in se smejejo vinogradi solncu nasproti.

Ko se oko navžije te lepe božje prirode, se obrne nazaj v temni, resni grad. Nad vrati te pozdravi — grb nekdanje Poljske.

Tu je muzej izgnancev, dom begunov.

Ni naroda, na katerega značaj bi zgodovinska tradicija tako vplivala, kakor je poljski. V preteklosti so vsi ideali Poljakov, in spomin govori najglasneje v njihovem narodnem delu. S sedanostjo se ne morejo spraviti, le preteklost jim je živa pred očmi, in iz tega kontrasta proti realnosti izhaja utopični megleni mesianizem. Neutešljiva boleost radi izgubljene svobode in samostojnosti govori tudi glasno iz poljskega muzeja v Rapperswilu, koder je zbrano vse, kar more hraniti in oživljati spomin na dneve poljske slave in pieteto do padlih borilcev za poljsko neodvisnost.

Bilo je v prvi tretjini prošlega stoletja, ko se je vršila velika politična emigracija poljska. Živi so bili v izseljencih domovinski ideali in vroča nada, da se dvigne Poljska zopet iz ponižanja. Kdor je bil na Kościuszkovem „Kopcu“ pri Krakovu, ki so ga nanosili in nasipali Poljaki in Poljakinje s svojimi rokami, ima nekaj pojma o velikem navdušenju, ki je oživljalo ves narod. Ponižana Poljska je hotela zbrati spomine na svojo slavo za potomce, ki se naj ogrevajo ob teh zbirkah, da ne pozabijo velikih zgledov, ki so jih dali v težkih in nesrečnih borbah poljski sinovi. Tako se je rodila misel poljskega narodnega muzeja. Pa kje naj zraste ta spomenik minulih dni? V nobeni onih držav, ki so si Poljsko razdelile, mu niso našli in ne iskali mesta. Najprej so hoteli v Franciji najti streho za zbirko rodoljubnih relikvij, katerih niso zaupali domači zemlji pod novimi vladarji. Tako so se bali, da ne bi sovražna roka uničila skrbno varovanih spominkov na poljske slavne može, da so jih nesli daleč proč iz domovine. A toliko časa ni prišlo do trajne ustanove, dokler se ni lotil stvari energični grof Vladislav Broel-Plater, ki je izbral stari grad rapperswilski v kantonu St. Gallen. Romantičen kraj za romantično misel! Sivo zidovje s srednjeveškim stolpom, podobno starim viteškim oklepom po muzejih, res soglaša z idejo zgodovinske zbirke.

A bilo je treba grad popraviti, in to je stalo mnogo denarja, ki se je le s težavo dobival. Leta 1870. je grof Broer Plater sklenil z občino pogodbo, po kateri se prizna „zgodovinski muzej poljski“ kot „last naroda poljskega“, ki bodi slika Poljske v „zgodovinskem, znanstvenem, lepovslovnem in umetniškem oziru“. Pozneje se je seveda morala lastnina natančneje določiti, in danes predstavlja „poljski narod“ kot lastnika nekaj od društva izvoljenih domoljubov poljskih.

Sedaj pa stopimo skozi grajska vrata pod grbom jagelonskim!

Sredi grajskega dvorišča se dviga železen steber, takozvana „kolumna barska“, na katere podstavu so vklesani glavni dogodki iz stoletnih borb poljskih. Mirno in resno je tu kakor v pokopališki kapeli. Visoko strme zidovi proti nebu, temnozeleni bršljin se vzpenja ob stenah iz sekanega kamena, skoro slišiš frfotanje bronastega orla iznad stebra.

Skozi vežo vstopimo po stopnicah v veliko dvorano s kipi in portreti slavnih Poljakov: kraljev, umetnikov, pisateljev, vojskovodij. Ob stenah vise velike slike, deloma izredne umetniške vrednosti, ki predstavljajo večinoma prizore iz poljske zgodovine. Eliaszeva „Matka Jagiełłonów“, Rosenova „Bitka pod Stoczkim“, Brandtova „Obrona zaścianka“, Lampkejeva „Karol X. pod Warszawą“, Ciesielskiega „Chrzest (Krst) Litwy“, Fleuryjeva pretresljiva slika „Poulični boj dne 8. maja v Varšavi“ itd. so večinoma že znane po številnih reprodukcijah. Prav iz poljske duše je zajel J. Marzynski svojo „Poljsko“. Na tleh leži krasna žena, prikovana na zemljo z železnimi okovi. Krona ji je zbita z glave. Trije jastrebi prilete nad njo in ji trgajo bele prsi. Ona pa gleda v nebo. Tam iz nebeškega sijaja zre na njo kronana Mati Božja, roke sklenjene z izrazom najbridkejšega sočutja, Kristus pa z visoko dvignjeno roko kaže navzgor k rešenju. Nad poteptano „Poljsko“ pa se dvigata z zemlje proti nebu dve alegorični postavi: Knez in škof plavata kvišku v polnem ornatu kot zveza med nebom in zemljo. Cerkev in državna samostojnost bosta osvobodili in dvignili teptano in razmesarjeno Poljsko.

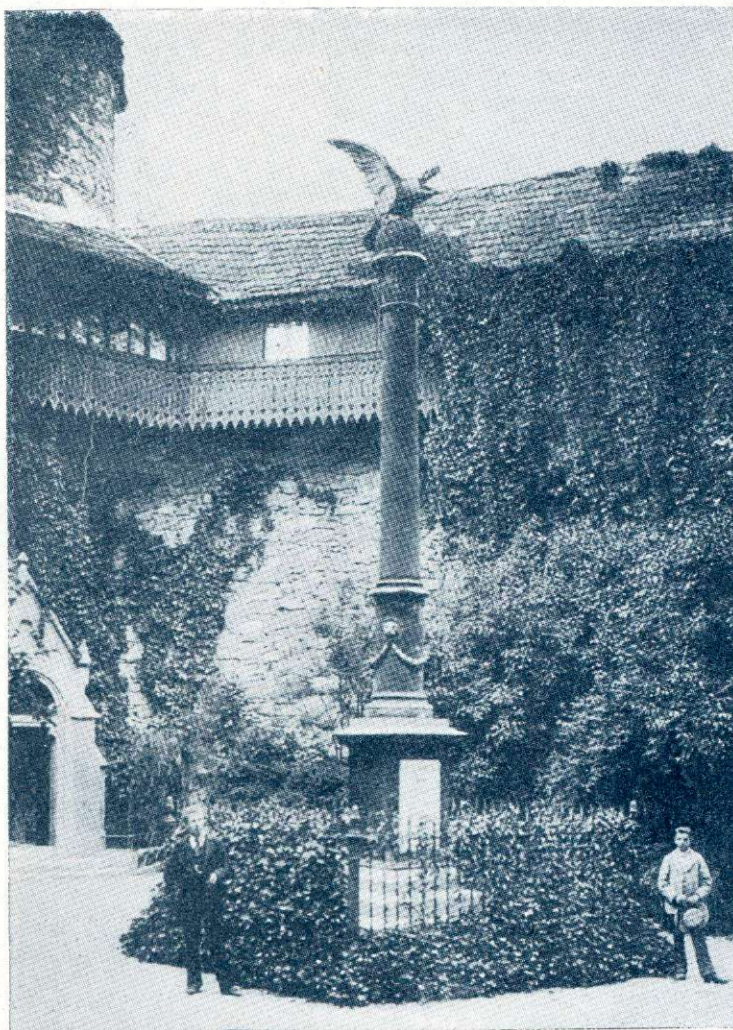
Ta ideja se še večkrat ponavlja. Poljsko predstavljajo kot Prometeja, priklenjenega na skalo; trije orli ji kljujejo telo. Drugod jo zopet vidimo kakor Kristusa pribito na križ.

Ko se ogledamo po dvorani, vidimo stare zastave. Eno so poslali iz Anglije, spremljano od adrese s 100.000 podpisi. Izkopine in drugi spominki polnijo to dvorano, iz katere gremo po stopnicah v prvo nadstropje. Portretna dvorana je polna slik. Podobe poljskih kraljev, pesnikov in narodnih herojev izvirajo od priznanih umetnikov, vmes je tudi en Rubens. Kipi, medaljoni, plakete, miniature so zbrane v velikem številu. Od poljskih kraljev vidiš najrazličnejše ostanke: čaše, ročne lekarne, tobakere, servise, križe, oltarčke, vaze, pipe, redove, ure, črnilnike in bogvekaj še. Odtod stopim v zbirko uniform. Razne monture, ki so jih nosili poljski vojaki v lastni in v službi tujih držav, so tu zbrane. Gene-

ralske, kapitanske in preproste čapke iz začetka osemnajstega stoletja, ožnorane suknje z zlatimi in srebrnimi naramniki, cele obleke topničarjev in ulancev stoje tu med zastavami poljskih legij, ki so jih Poljakinje okrasile z umetnim vezenjem. Dalje stopim v „orožno dvorano“. Rapirji, helebarde, šlemi, meči, pištole, stare puške vseh oblik se vrste kakor v kakem velikem orožnem muzeju, samo s to razliko, da je večinoma znan tudi bivši lastnik dotičnega orožja. Tu je na primer „mameluška sablja“ kneza Poniatowskega, ki jo je daroval Napoleon, sablja darovana Stanislavu Poniatowskemu v spomin na zaprisego konstitucije dne 3. maja itd.

Dalje so razstavljeni deloma v originalih, deloma v posnetkih v posebnih skupinah dela treh slavnih poljskih umetnikov: Falcka, Chodowieckega in Grottgera, posebno sobo ima kipar Lenartowicz.

V drugem nadstropju obsega največ prostora biblioteka, ki je namenjena skoro izključno le za „polonica“, zlasti za gradivo, ki se tiče emigracije

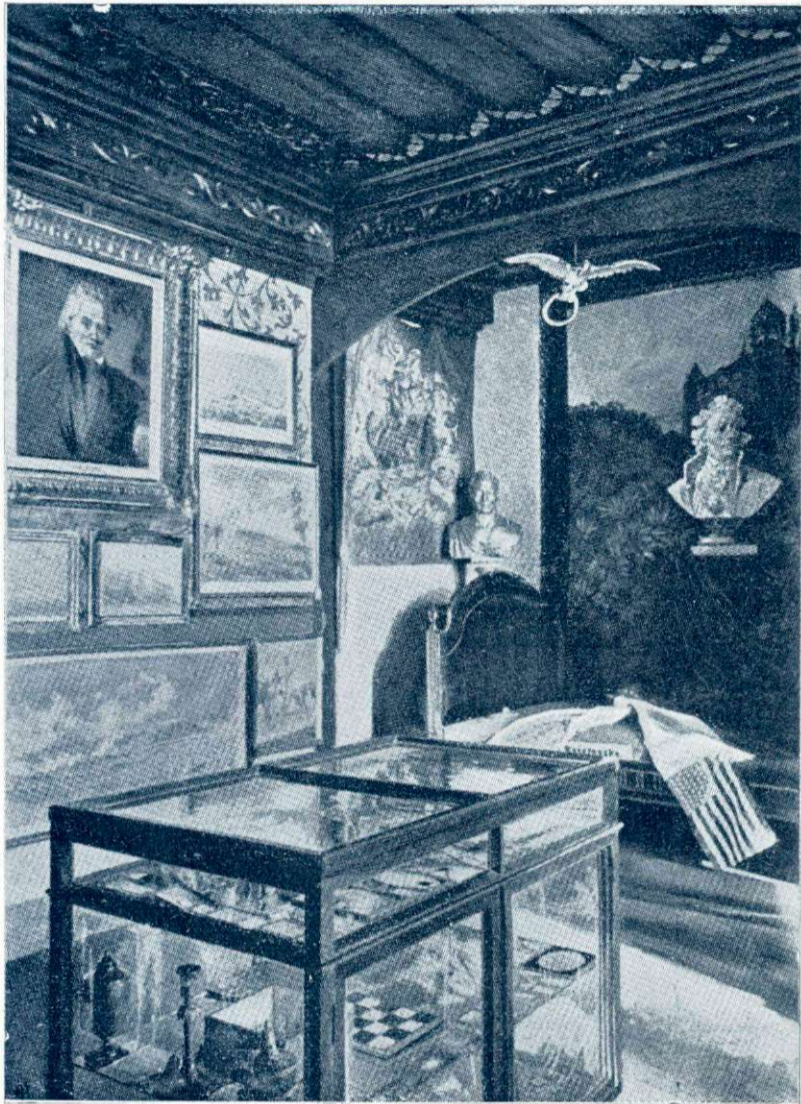

BARSKI STEBER NA GRAJSKEM DVORIŠČU.

in vojsk za neodvisnost. 55.000 knjig, 12.000 rokopisov, 20.000 tiskanih risb, 1000 map, 1200 glasbenih proizvodov, 8000 fotografij in 2200 originalnih risb je zloženih v omarah in predalih.

Posebno interesantni sta sobi, ki hranita zbirko spominov na Kościuszka in na Kopernika.

Po teh dveh imenih je poljski narod najbolj zaslovel in dobil svoje tipično [mesto v svetovni zgodovini. Z nepopisno pieteto so Poljaki zbrali vse, kar je ostalo od hrabrega „Naczelnika“. Tujcu se zdi skoro smešno, ako vidi zbrane take

KOŚCIUSZKOVA SOBA
V RAPPERSWILSKEM MUZEJU.

malenkosti, kakor gumbe, rute, biljardne palice, šahove deske, tobakere, pipe, svetilke, ki so shranjene in katalogizirane za vse čase samo zato, ker so bile v rokah Kościuszkovih. A v resnici je vse drugače.

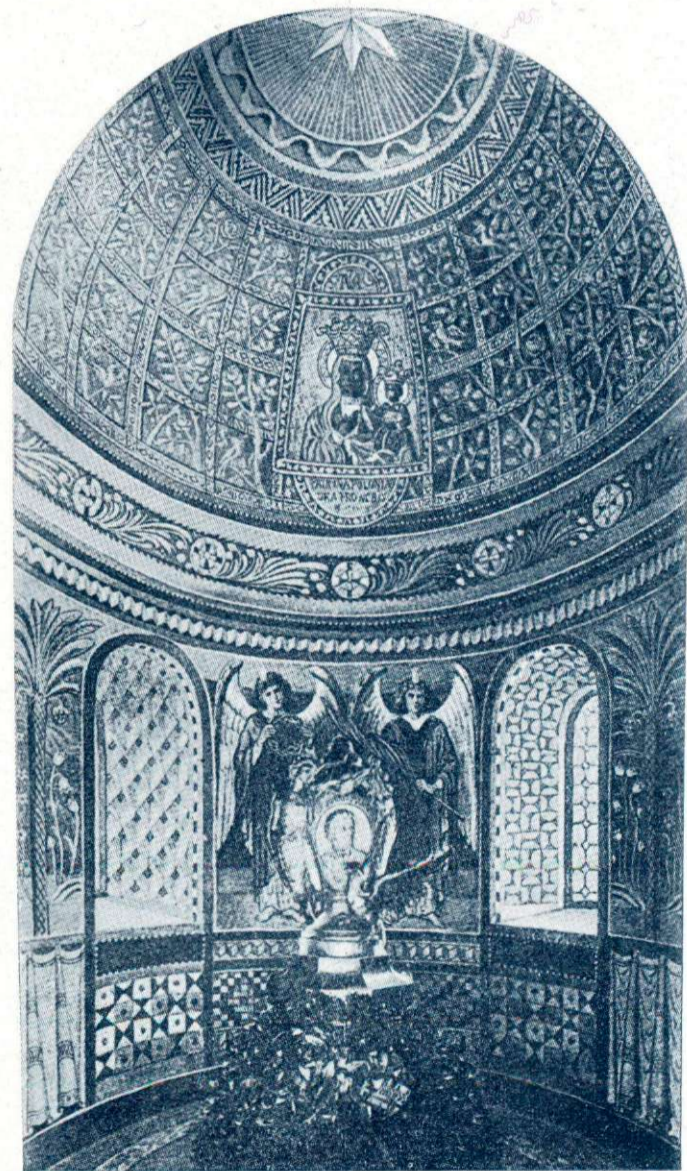
Poleg mene je bila večja družba v muzeju, ki se je raztresla po sobah. Bili so Nemci, Francozje, Srbi in Poljaki, kakor sem razložil po govoru. Poljska družba se ni mogla ločiti iz Kościuszkove sobe. S katalogom so iskali vsako malenkost in jo ogledovali z največjim zanimanjem. Oseba, ki živi v človeški domišljiji samo kot idealna, nejasna senca, postane konkretna in pridobi takorekoč na telesnosti, ako zagledamo le najmanjšo stvar, ki je bila ž njo kdaj v realni zvezi. Domišljija in spomin dobita trdno oporo in ustvarita krepek pojem. Ta dušeslovna posebnost je podlaga kultu relikvij.

Ogledamo si posteljo, na kateri je Kościuszko umrl, sedlo, na katerem je jahal, njegov pečatnik, celo ploščico, na kateri je barve pripravljajal za

risbo, ne pozabimo britve in preluknjane zastave in celo ne francoskega asignata iz l. 1794. in prestopimo v drugo sobo, ki je posvečena spominu slavnega zvezdoznanca, kanonika Kopernika. Direktnih spominkov na Kopernika je seveda manj, pač pa obilo slik, medaljonov, astronomskih aparatov in pa stare izdaje njegovega dela „De revolutionibus orbium coelestium“. Ena slika kaže Kopernika, kako v Vatikanu pred papežem Aleksandrom VII. razlaga zboru učenjakov svojo teorijo.

Še više stopimo v tretje nadstropje. Tu je pa oddelek Mickiewiczev. Zopet polno slik in stoterih podrobnosti, med njimi lesena podobica Matere Božje, izrezljana od kmetiškega umetnika poljskega. Predvsem nas zanimajo pesnikovi avtografi.

Najlepši prostor pa zavzema velika galerija slik, v kateri vidimo res izborna dela. Imena Matejko, Kossak, Ajdukiewicz, Piotrowski poleg

KRIPTA S KOŚCIUSZKOVIM SRCEM.

mnoгих drugih jamčijo za dragocenost te zbirke, v kateri zanimajo zlasti narodopisne, zgodovinske in simbolistične podobe.

Še ene sobe ne pozabimo! Ob strani je interesanten oddelek „prijateljev Poljske“. Portreti in avtografi najrazličnejših mož, ki so kakorkoli

izrazili svoje simpatije poljskemu narodu, so tu zbrani. Človek se zavzame, ako vidi tu v pisani družbi Pija IX. in Garibaldija, Lamennaisa in Karla Marxa, Washingtona in Viktorja Hugona, Lafayettea in Herzena. Cela zgodovina 19. stoletja se nam v naglih slikah zvrsti pred očmi, ko čitamo lastno-ročna pisma mož, ki so se borili za najrazličnejše ideje. Marx piše s čedno, skrbno pisavo, da želi poljske revolucije, ki naj stare tri militaristične vevlasti Avstrijo, Nemčijo in Rusijo. Garibaldi piše snažno, kakor kak priden dijak. Poleg njega pošilja svoj pozdrav pesnik Victor Hugo, ki piše s kolom ogromne črke in izliva potoke črnila po razdrapanem papirju. Romantični lirik je po pisavi stokrat bolj divji kakor oba revolucionarja skupaj — revolucionar peresa in revolucionar sablje. Kar zamenjal bi jih . . .

Časa imam dovolj za take primere, kajti zunaj se je stemnilo. Krasni razgled skozi okno na jezero je zastrt in močno bobnanje po strehi nam naznanja, da se je vsula debela toča. Mirno je v

gradu, tiho kot v grobu, resno gledajo s sten slovtveniki in generali, zunaj pa padajo debela zrna in odskakujejo od strehe. Toča brez usmiljenja bije po vinogradih in pašnikih, po jezeru in vrtovih. Z grajskih lip pada odkleščeno listje in srne se skrivajo v grmovju pred rezkim bliskom.

Pravo razpoloženje za tak muzej! Poljske ne razume, kdor se ni vglobil v tajnosti njenih bolečin.

V lepem mavzoleju je shranjeno srce Kosciuskovo. Skozi skromen gotski portik stopimo do azurnih steklenih vrat, ki vodijo do kripte. V okrogli kapelici smo, s stene nas pozdravlja prijazna podoba „Kraljice Poljske“, Matere Božje čenstohovske, pod njo na sredi kapelice pa stoji urna, ki hrani srce „Naczelnika“. Tu je našlo mir srce, ob katerem so se vžgala nešteta druga srca.

Ko stopiš zopet na plan, se razgrne okoli tebe jasen, širen razgled na vse strani. A kar si videl in čutil v starem gradu in v poltemni kripti, te spremlja kot nepozabna simfonija čuvstev, spominov in barv.

OKOLI AZIJE IN AMERIKE.

Spisal dr. Vinko Šarabon.

Ponovno prodiranje Angležev; Frobisher, Davis.

(Dalje.)

Ker odkritja Cabotova ob obali amerikanski niso bila prinesla pričakovanih uspehov, poti v Azijo, zlata in srebra ter dragih kamenov, so Angleži pozabili na severozahod in težko je bilo nanovo vzbuditi zanimanje za to pot. Jeklene volje je bilo treba, da se je odpravila nova ekspedicija iskat prehoda v Azijo. Celih petnajst let se je trudil mladi mornariški častnik Martin Frobisher, preden je mogel izvesti svoj načrt, obnoviti poizkuse slavnega Italijana. Bil je prepričan, da bo mogel rešiti nalogo, iskal je sredstev. Pomagal mu je sir Gilbert z razpravo o severozahodni pasaži, z razpravo enake vsebine tudi neki Willis, zanimanje se je poživilo, kraljica Elizabeta je bila podjetju prijazna, grof Warwickški, ugledna oseba na dvoru, je dobil denarja, nekateri zasebniki so priskočili, in šlo je. V letih 1576—1578 je potoval Frobisher trikrat proti Severozahodni Ameriki, vselej z namenom, priti vendar enkrat do zlata bogatega Kitaja. Leta 1576. je imel s seboj dve ladjici po 15 ton, „Mihaela“ in „Gabriela“, ter še neko pinaso — manjšo ladjico — z 10 tonami, posadka je štela

vsega skupaj 35 mož. Začetkom junija so odšli, 11. julija zagledali južno točko grenlandsko, nastal je vihar, pinasa se je potopila z blagom in moštvo, Mihael se je zbal in zbežal na Angleško, mornarji njegovi so trosili doma vest, da se je potopil tudi Gabriel in z njim da je utonil Frobisher in ostalo moštvo. A Frobisher je nadaljeval pot preko današnje „Davisove Ceste“ in pristal ob obali Baffinove Dežele. Predgorje je bilo tu, imenoval ga je kraljici Elizabeti na čast, severno je zagledal drugo predgorje, med obema se je raztezala daleč v deželo široka morska cesta, imenovana danes po Frobisherju. Led, ki jo je pokrival, je kmalu izginil, in pogumni častnik je jadral šestdeset ur v smeri proti zahodu ter bil prepričan, da je dobil prehod do Azije. Danes vemo, da je ta domnevana cesta samo zagata ob Baffinovi Deželi. S težavo so se izkrkali, ker so bili pristani in bregovi obrobljeni z ledom, a Frobisherju je bilo na tem, da se prepriča o lastnostih nove pokrajine in zapovedal je mornarjem, „naj mu prineso kaj živega ali mrtvega, rastline ali kamene, v znak osvojitve dežele po kristjanih.“

Prinesli so mu cvetlic in trave ter neki črn kamen, semintja rumenkasto se svetlikajoč, kamen, ki je imel postati tako znamenit.

Nekega dne so zagledali bitja, premikajoča se na vodi, mislili so, da so tulnji; približavši se jim so pa videli, da so ljudje, oblečeni v kože tulnjev, vsak zase je sedel v malem čolnu iz usnja. Zdeli so se jim enaki Tatarom ali Samojedom, dolge črne lase so imeli, široke obraze, polti so bili rjave, žene skoro ravnotako napravljene kot moški. Trgovali so z njimi in zamenjavali blago. Izginil pa je tedaj čoln s petimi možmi in Frobisher je bil mnenja, da so ga ukradli in odvedli „divjaki“, zato so vjeli enega Eskimov in ga vzeli s seboj. Iz popisa vidimo, da so bili prebivalci Baffinove Zemlje isti kot oni na Grenlandiji ali na Labradorju.

Čolna kljub dolgemu iskanju niso mogli več dobiti, sedaj niso imeli nobenega več, posadka se je bila zmanjšala na osemnajst oslabelih mož, ladja je bila že poškodovana, zima se je bližala, odšli so torej nazaj na Angleško, koncem avgusta, vzeli s seboj ugrabljenega Eskima in oni črni kamen ter dospeli začetkom oktobra domov z vestjo o dobljenem prehodu v Azijo.

Ta vest je vzbudila veliko pozornost, še večjo pa črni kamen. Preiskali so ga in sodba „izvedencev“ ga je proglasila za polnega zlata, glasovi nasprotnikov so morali utihniti, in ko je Frobisher obljubil, da pripelje lahko polno ladjo takega kamena iz Amerike, ni bilo težko dobiti od zlata željnih Angležev denarja za drugo ekspedicijo. Ker se ruska ali moskovitska družba poleg svoje naloge na severovzhodu ni mogla brigati še za pot okoli Amerike, so ustanovili za Ameriko drugo in ker je bil nje namen prodirati proti Kitajski, so ji dali ime „Kitajska družba“, kraljica ji je podelila velike predpravice. Tri ladje so dali l. 1577. Frobisherju na pot, Gabriela in Mihaela, kraljica sama pa ladjo Aida, vsebovala je dvesto ton, zelo veliko za tedanje razmere; dobil je pa Frobisher tudi jako lep naslov „nadadmiral vseh jezer in vodâ, dežel, otokov, pokrajin in mest v novoodkritih krajih, posebno pa na Kitajskem“, ta naslov naj bi veljal za vse njegovo življenje, kraljica mu je obljubila odstotek vsega blaga iz onih delov sveta; on in njegovi moški potomci in dediči ter vsi ostali člani Kitajske družbe naj bi za vedno imeli vse predpravice, ki jih družba daje. Pridružilo se mu je mnogo plemenitšev — najbrže ubožanih — in trgovcev, vzeli s seboj rudarje, vojake itd., vsega skupaj jih je bilo 140 mož. Naročili so mu, naj poišče kraj prejšnjega odkritja, ustanovi tam začasno

naselbino, naloži na Aido črno kamenje in jo pošlje nazaj na Angleško, z ostalima dvema ladjama naj pa nadaljuje započeto pot proti Kitajski. Kmalu so bili tam, potem ko so bili srečali medpotoma mnogo ledenih gora, katerih izvor je Frobisher prav dobro pogodil; bil je mnenja, da to ni led, nastal na morju, temveč da so to velike mase, ki se odtrgajo ob robu od ledu v notranjosti. Kamena, ki so ga iskali, so dobili vse polno, tako da so skoro pozabili na glavno nalogo, samo trideset ur od „rudokopa“ dalje je segala njihova pot.

Hoteli so stopiti v zopetno dotiko z domačini, da bi izvedeli od njih „skrivnosti dežele“, morebiti pa tudi kaj o usodi izgubljenih petih tovarišev. Eskimi jim pa niso mogli pomagati v nobenem slučaju, pač pa so videli mornarji v neki koči kosti jako sumljive oblike in so bili takoj mnenja, da so to ostanki nekdanjih mornarjev Gabriela. Imeli so Eskime tedaj sploh za ljudožrce; videli bomo pa v drugi zvezi, da so Eskimi eden najboljših narodov na svetu in da so bila vsa taka poročila samo natolcevanje. Dva Eskima so vzeli s seboj. Ko so nabrali nekako 200 ton „zlate“ rude, so odšli nazaj na Angleško, z mirno vestjo, „nadaljno pot na Kitajsko bomo pa z božjo pomočjo odkrili drugi pot,“ so rekli.

Veselje na Angleškem je bilo splošno, zlato jih je omamilo. Kraljica je dala novi deželi ime „meta incognita“ — neznani cilj — ker je bila neznana dotedaj in naj bi ostala neznana ostalemu svetu tudi vnaprej. Zato vidimo na tedanjih kartah v onem delu povsod omenjeno označbo. Komisija je tudi sedaj izrekla, da vsebuje ruda mnogo zlata. Z veliko vnemo so se pripravljali za tretje potovanje. Da ne bi prišel kak nasprotnik in jim vzel njihovo kolonijo, sta sklenila kraljica in Kitajska družba poslati tja tri ladje in ustanoviti tam trajno naselbino, nekako trdnjavo, kapitani naj bi pa iskali tudi nadaljno pot. Druge ladje so se jim pridružile z namenom, pripeljati nabrano rudo še l. 1578. na Angleško. Ker se je udeležilo ekspedicije tudi nekaj mest in več plemenitnikov, je odjadralo v Ameriko slednjič brodovje petnajsterih ladij pod poveljstvom raznih kapitanov, „general“ celega brodovja je bil pa Frobisher.

Zadnjega maja je odplulo brodovje proti Grenlandiji, trdno so bili na Angleškem uverjeni, da bo imelo uspeh. Začetkoma je šlo res vse še kar dobro, posrečilo se je ekspediciji pristati ob južni točki Grenlandije, začeti raziskovanja in stopiti v stik z domačini; videli so, da so Eskimi istega pokolenja kakor oni na Baffinovi Zemlji. Nadaljna pot jih je peljala preko Davisove Ceste, polne

kitov, do onega zaliva, ki ga je bil odkril Frobisher že prej. Prišle so pa v velikanski množini ledene gore, razsajati so začeli viharji, megla jih je obdala, sneg je padal, brodovje se je razkropilo. Ko so bili po dolgotrajnem iskanju zopet zbrani — nekaj ladij se je izgubilo pa za vedno — in so se obrnili dalje proti zahodu, so odkrili novo cesto, skoro prosto ledu; poznamo jo danes pod imenom Hudsonova Cesta, ker jo je Hudson pozneje natančno preiskal. Sledili so ji šestdeset ur, a ker je bila glavna njihova naloga ustanovitev kolonije na deželi meta incognita, so se morali obrniti. Prispevši koncem julija na določeni kraj, so pa videli, da se je skoro ves stavbni material med viharjem izgubil; opustili so torej tudi misel na kolonijo, lotili se pa s tem večjo vnemo nabiranja dragocenega kamena. 31. avgust so določili za dan odhoda, komaj pa so bili na prostem morju, je nastal zopet hud vihar, ladje so se zopet razkropile in prišle na Angleško skoro vsaka zase, v različnih pristaniščih. Ker so videli oni kamen sedaj tudi drugi poznavalci, ne samo „izvedenci“ na dvoru, je sledilo prejšnjim nadam hudo razočaranje. Izkazalo se je, da nima kamen niti zrna zlata v sebi, pokopani so bili upi.

Res je sicer, da Frobisher ni dosegel tega, kar je hotel, a za geografično znanost so njegova potovanja velike važnosti, sledili so njegovim odkritjem Davis, Baffin in Hudson. On je prvi Angležev videl Grenlandijo in stopil tudi na njena tla, odkril je Baffinovo Zemljo, sledil Hudsonovi Cesti, meril globino vodâ, tokove, jasno izrazil misel, kje nastane Zalivski tok in kam gre. Hellwald pravi: Er ist nach Cabot der älteste und erste Nordwestfahrer der Engländer und wird von ihnen als der Vater aller späterer Nordwestfahrten betrachtet.

Ohladilo se je sicer na Angleškem po tem potovanju zanimanje za nove dežele, popolnoma zaspalo pa ni. Leta 1583. je obnovil poizkus Frobisherjev Sir Humphrey Gilbert; mnogo se je pečal z geografskimi študijami in hotel marsikako idejo izpeljati z ekspedicijami proti zahodu. Prišel je do Nove Fundlandije, videl tam nad sto francoskih in portugalskih ribiških ladij, ustanovil tudi angleško kolonijo, ki pa ni imela obstoja. Na poti v Evropo nazaj so mu rekli, naj zapusti svojo pokvarjeno ladjo Squirrel (veverica) — imela je deset ton — in naj gre na drugo, a ni hotel, rekel je: Ne bom zapustil sedaj, ko grem domov, zveste svoje spremljevalke, ki je z menoj vred kljubovala tolikim viharjem in nevarnostim. Že so bili dalje od Azorov, 9. septembra je bil zopet vihar, komaj se je kapitanova ladjica še upirala valovom, ki

so jo hoteli pogoltniti. Proti večeru so videli mornarji ladje spremljevalke Gilberta na zadnjem krovu Squirrela, sedel je tam, knjigo je imel v roki, slišali so ga, ko je klical: Pogum, otroci, nebesom smo ravnotako blizu na morju kakor na zemlji —. Ponoči od 9. na 10. septembra je prišla katastrofa, ladja Gilbertova se je potopila s celo posadko in kakor o drugih tudi o tej ni bilo nobenega sledu več.

Gilberta je šel iskat njegov rojak John Davis. V letih 1585—1587 je napravil tri potovanja. Na prvo je vzel s seboj dve ladji, Sunshine (solčni svit) s 50 tonami in Moonshine (lunin svit) s 35 tonami; zgradilo in opremilo ju je nekaj london-skih trgovcev. Prišel je do dežele, puste in prazne, polne gorâ, podobnih sladkornim stožcem, pokritih s snegom in odetih z meglo in oblaki. Del Vzhodne Grenlandije je to, a mislil je, da je odkril nove krajine, neizrečeno zapuščene so se mu zdele, krstil jih je z imenom: land of desolation, dežela zapuščeniosti, obupa. Oplul je rtič Farvel, šel ob zahodni obali proti severu, večkrat poizkušal pristati, led ga je odganjal. Daleč na severu šele je mogel stopiti na suho, tržil je z domačini, šel zopet na morje in plul med ogromnimi ledenimi gorami proti severozapadu po morski cesti, ki so jo krstili pozneje njemu na čast. V globokem zalivu je nazadnje pristal, zopet so tržili z Eskimi, dajali so jim drobnarijo, Eskimi pa kože tulnjev, medvedov i. dr.; bili so zelo mirnega značaja. Ko se je raznesla med njimi vest o prihodu belih mož, se je nabralo slednjič okoli ladij 37 čolnov. Poleg čolnov je plavalo po morju tudi mnogo tujega lesa, med drugim deblo, dolgo dvajset metrov.

Brodaril je nato Davis semtertja po imenovani cesti, prišel nad 66°N, odkril zaliv Cumberlandski, vreme je bilo izredno ugodno, morje prosto ledu, mislil je, da je v odprtem oceanu. Mnogo so videli otokov, ob obrežju pa znake človeškega bivanja todi: sani iz jelke in hrasta, iz ribje kosti, razne izrezljane podobe, celo pse s koničastimi ušesi in debelimi repi; videli so tudi ljudi majhne postave, odete v živalske kože, vselej so zbežali, ko so se jim hoteli Evropci približati. Nastal je hud vihar, Davis je moral nazaj, veter je pihal ravno proti ladjam; in ker je bilo morje ob točki obrata globoko okoli 200 m in ni bilo videti konca morja, so odšli s trdnim prepričanjem, da so bili onostran Amerike.

Prišedši domov na Angleško so se takoj zopet pripravili na drugo ekspedicijo, vzeli poleg imenovanih dveh ladij s seboj še 120 ton vsebujočo Mermaido in ladjico North-Star (severna zvezda), sedmega maja jih vidimo že na morju. Posebne

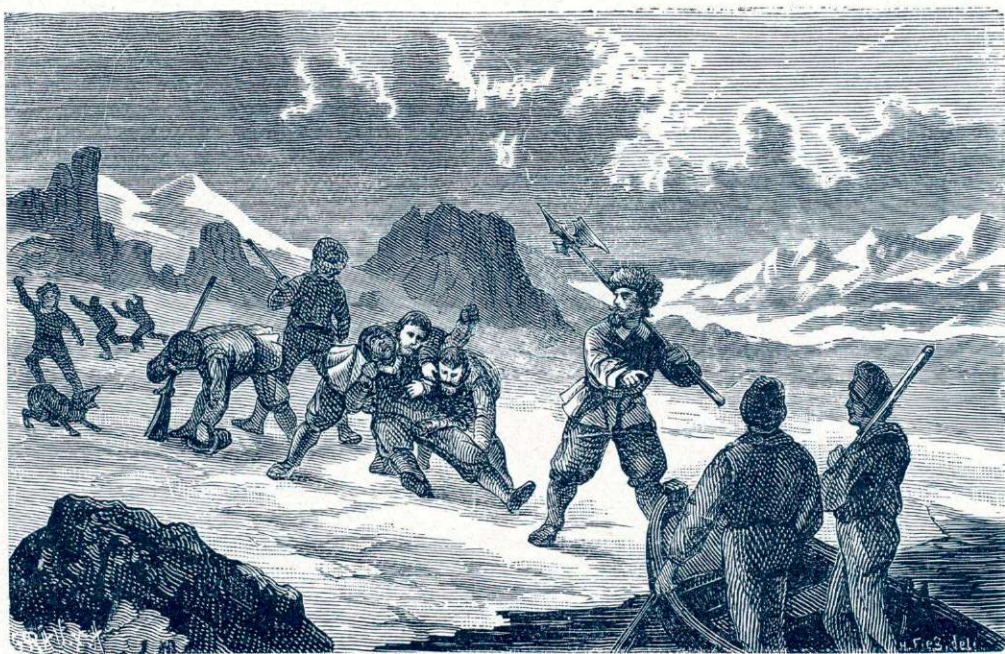
sreče niso imeli, prišli so sicer srečno do Grenlandije, a Davisova Cesta je bila polna ledu, Baffinova Zemlja odeta z ledenim oklepom, veter je bil tako mrzel, da so zmrznila jadra in vrvi, mornarji so godrnjali. Kljub naporom ni mogel dobiti Davis dohoda do zaliva Cumberlandskega, vrnil se je na Grenlandijo, boril se z Eskimi, izgubil v boju tri mornarje, 19. avgusta jadra že domov.

Ni pa obupal, pregovoril je trgovce londonske, da so mu opremili zopet tri ladje, Sunshine, Elizabeto in Heleno, 15. maja 1587 zapusti Angleško. Ko so se peljali v zaliv Godthaabski — poznali so ga že od prej — je spravil naval in pritisk ledenih gora ladjo Sunshine v največjo nevarnost, mornarji so jo sklenili zapustiti ali pa obrniti se proti domu, kapitan pa ne odneha, raje umreti nego sramotno se vrniti, prodirajo dalje proti severu in pridejo slednjič do $72^{\circ}12'N$, dalje nego kdorsibodi prej, izvzemši Eskime in Normane. Kosarsuik so imenovali domačini to skrajno točko Davisove poti ob Grenlandiji, kapitan jo je prekrstil po dobrotniku svojem v Hope Sanderson (hope = upanje). Obrnivši se od Grenlandije nazaj v cesto so dosegli še $73^{\circ}N$, potem pa jadrati vsled ledene nevarnosti nazaj doli ob Baffinovi Zemlji in slednjič prišli tudi do zaželjenega vhoda v zaliv Cumberlandski, do vhoda, ki naj bi bil začetek ceste v Kino. Že po preteku enega dneva je spoznal Davis, da se je motil, da tudi on ni na pravi poti do zakladov azijskih, obrnil se je, plul mimo Frobisherjevega Zaliva in čez današnjo Hudsonovo Cesto; bil je kakor tudi drugi mnenja, da

mora cesta peljati dalje proti zahodu, a bližala se je jesen oziroma zima, preplul je morski rokav, krstil otok ob severni točki Labradorja po nekem raziskovalcu morja za otok Chidley, plul dalje ob Ameriki do $52^{\circ}N$, 15. septembra je bil v Londonu.

Trgovci londonski sicer niso bili zadovoljni z doseženim rezultatom, saj vendar niso prišli do pravega cilja, do poti v Azijo, a poznejši časi so pokazali, da so odkritja Davisova za Angleže tudi nekaka zlata jama; opozoril je namreč rojake svoje na izredno bogata lovišča v ondotnih zalivih in rokavih, oprijeli so se lova na kite, mrože, tulnje itd., dobiček je bil večji nego oni Špancev, ker so v teh trudapolnih bojih z naravo na severu Angleži šele postali pravi mornarji; petdeset let po opisanih potovanjih Davisovih izvijejo žezlo nadvlade na oceanu Holandcem, sto let pozneje preženo z morja Francoze.

Zanesljiva so tudi Davisova opisovanja in poročila o Eskimih ob obalah njegove ceste ter o pokrajinah samih. On sam ni šel več na sever, ni mogel dobiti novih dobrotnikov, zlasti še, ko je l. 1590. umrl Francis Walsingham, tajnik kraljice, duša dotedanjih podjetij. Spremljal pa je Davis Cavendisha na ekspediciji v Južno Morje, odkril je Falklandske otoke, umrl je leta 1605. v boju z japonskimi morskimi roparji ob obrežju Malake. Angleži so zopet za dolgo časa opustili prodiranje proti severozapadu. Govorilo se je takrat pač mnogo o nekem Špancu Maldonado, ki naj bi bil dobil dohod v Kino, a videli so kmalu, da je popis njegovega potovanja le izmišljotina. (Dalje.)

FROBISHERJEVI MORNARJI UGRABIJO
ESKIMA-DOMAČINA.

ČRTOMIR IN BOGOMILA.

Novela. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

IV.

Helena Svetlinova. Že dolgo je bila znana Niku po imenu. Hiša njene matere je bila stara, mogočna stavba na Glavnem trgu. Mati je bila vdova po veletrgovcu, starokonservativna dama. Helena, njena edinka, je imela postati dedinja velikega premoženja. Zelo izobraženo, umno in brumno dekle. Najmlajša prednica cerkvene dekliške družbe, najvztrajnejša pevka na koru, sotrudnica pri vsaki karitativni prireditvi, udeleženka pri vsakem pobožnem izprevodu. Dve zimi je bila pač nastopala na veselicah in plesiščih. Večkrat je bil Pepič njen plesalec. Imela je mnogo čestilcev. Z ironičnim posmehom je sprejemala njihove poklone, vedoč, da veljajo njenemu denarju. Rada je zapletala plesalca v mučen pogovor o stvareh, ki mu niso šle. Na plesiščih se govori vendar o lepoti, o oblekah, o srcih, o ljubezni . . . Kdo bi govoril tu o resnobnih stvareh, o znanstvenih problemih . . . Izkazuje se, so rekli. Toda Helena je kmalu izginila s plesišč in promenad. Videli so jo samo še na samotnih izprehodih in v cerkvi. Vedno s knjigami v roki, vedno gladko oblečeno, skromno počesano. Tedaj se je raznesel glas, da se napravlja v samostan. A drug glas je ovrgeel prvega: Privatno študira — naredila bo maturo in šla na univerzo. Doktorica hoče biti.

„Morda res naredi maturo,“ je dejal Pepič Niku, „a potem gre — morda le še v samostan. Škoda, da si ni osvojil nihče njenega srca, škoda njenega denarja . . .“

„Ti jo poznaš!“ je vzklikal takrat razburjeno Niko. „Ti jo poznaš, ti me moreš seznaniti z njo. Ne čudim se, da se je naveličala vaših poklonov . . . Zdi se mi, da je iskala, kakor tista kraljična iz pravljice, pravega moža, zdi se mi, kako so pomilovalno gledale te rjave oči puhlobo, ki se ji je klanjala za njen denar . . . O, kdor bi ji znal prav govoriti! Kdaj bi že izpremenila svoje nazore in svoje pobožne šege, da je našla veliko in močno dušo. Jaz ji hočem govoriti, jaz ji razjasnim pojme življenja, in moja bo ponosna Helena, moja bo sreča . . .“

„In velika hiša in merniki denarja . . . In da se to zgodi, postaneš hinavec in podrepanik — vem. Ali vem tudi to, prijatelj Niko: Če se ti tudi posreči pri hčeri, ne posreči se ti pri materi.

Drugačni možje so se že poklanjali za Helenino roko: posestniki, veletržci, uradniki z zlatim ovratnikom —; nikdar pa se še ni osmelil pisatelj . . . Razen nemara — če bi imel naprodaj svoje prepričanje . . .“

„Kaj mi podtikaš misli in namene, katerih nimam! Obljubujem ti pri vsem, kar je svobode vrednega: Nikdar ne omaja mojega prepričanja ženska beseda! Kaj bi z ženo-pobožnjakinjo! Toda ko bi pridobili to dekle za naše misli, ko bi bilo njeno bogastvo nam na službo . . .“

„Dobro, dobro, Niko! O prvi priliki; a ne pozabi obljub . . .“

Čudovita radost se je bila polastila oni dan Nika. Življenje je ležalo pred njim kakor prijeten vrt pod visoko goro. Na gori stanuje slava, po gori se pehajo in trudijo sinovi domovine, a izmučeni ne dosežejo vrha. Niku je usoda prihranila pot; v vrtu bo sadil nežno cvetje in slava bo prišla sama k njemu, priklical jo bo vonj njegovega cvetja, da mu bo spletla venec iz njega, venec, ki ne uvene nikdar. Razvezal se je jezik, razpletla se je misel, hitelo je pero. In vse, kar je mislil in pisal, je bila Helena. Le včasih je prišla mučna misel, dvom. Ali pregnala ga je samozavest: Kaj ni on prvi modernik, kaj ni preučil vseh sistemov, kaj ni preiskal vseh poti? Kako ne bi preveril sicer umne, toda neizšolane mlade deklice, kako bi ne imponiral njeni materi, staromodni meščanki? — Hodil je in meril tlak pred Helenino hišo, hodil je in motril vedno zaprta vrata, nepristopno zagrnjena okna: Kdaj se odpro zanj, kdaj bo stopal pod visokimi stebri, po zavutih stopnicah kot gospodar, kot mož? — Mati je tarnala: „Avgust se bliža, kje bo stanarina? Drv je treba nakupiti za zimo. Vroče je in jaz hodim v volneni obleki.“ — „Ne bojte se, mati! Kmalu ne bo treba ne stanarine, ne drv. Stanovali bomo v lastni hiši, drva bomo sekali v lastnem gozdu, obleko si daste novo narediti. Oženim se bogato in plačam.“ — Mati je vzdihnila: „Ti se ženiš? Da bi ti Bog dal modro ženo! Pa kje se ženiš? Kdo te bo vzela? Bojim se, da bo zeblo to zimo, če bom čakala tvojih drv.“ — Založnik mu je pisal: „Kaj aktualnega. Vse premeleto, ne vleče več.“ — Odgovoril mu je: „Založim sam in vidimo, če pojde.“ — Kako sladka misel, da ne bo več odvisen od založnikov in urednikov! Kaka dela

bodo prihajala iz njegovih brezskrbnih rok, ko ne bo treba misliti na hrano, stanarino in druge puščobe . . .

Proti poldnevu je bilo, ko je bil privihral Pepič: „Ona je na gradu! Bliža se epohalni trenutek! Zaveži si kravato à la Rakovec, razčesi si lase à la metla, obleci baržunasto jopico in glej, da me ne boš blamiral.“

„Kje je? Kaj dela?“

„Ljuba duša,“ je pomirjeval Pepič, „kaj naj dela? Neumnosti si izmišljuje. Zdi se, da se uči, ker ima s seboj kup knjig in je ž njo gimnazistka Alma, ki že dolgo želi poznati tebe.“

Kameni po Dijaški ulici, nerodni in izpodmekljivi, kako ste plesali in drčali tisti dan pod nogami! Krasna pot, zakrita z vejami bukev in gabrov, prepletene od dehtečega srobrot, kako veselo si se vila navzgor! Potem solnca vroča kopel, sopar iz razbeljene detelje, resni grajski zid, klopice pod akacijami in — tam na poslednji, pred staro bastijo, nad smrekovim gajem — slamniki in ženska krila. „Rdeča bluza, črno krilo in ozkokrajni slamnik, to je Helena. Bela obleka, široki slamnik, to je Alma, ljubko, sanjavo in premožno dekle.“ Tako je razložil Pepič. A potem — kje ste ostale, globoke besede, pripravljene in premišljene za tisti hip? Stal je pod ognjem ljubih oči, slišal je Pepiča govoriti s posebnim naglasom: „Naš pisatelj Niko Črnič . . .“ Zakaj ni rekel ‚doktor‘. Ta nesrečni tesar nerodnih kipov! Kar zazibalo se je na malih ustnih Heleninih in hitro je pristavil Niko: „Doktor modroslovja. Že ponovno sem prosil Pepiča, naj me ne predstavlja kot pisatelja. Pisatelj-začetnik: kaj komu mar . . . Oseba, s katero se seznanja, ni morda niti slišala še nikdar o njem . . . Pri nas je zdaj že težko zapomniti si imena vseh pisateljev in pesnikov.“

Nasmehnile so se oči, spregovorila so usta: „Skromnost je zelo lepa čednost, a precej neznanana. Ne karajte prijatelja, ki je ponosen na Vaše ime, ne sumničite nas navadnih ljudi tolike preprostosti: Medve z Almo sva že prebrali in komentirali vsako Vašo besedo, in to z zanimanjem, ki ga zaslužijo Vaše misli in spretnost, s katero jih izražate.“

Alma! Tedaj šele se je spomnil, da ni pozdravil dekletca v kratkem krilu, čigar oko je gledalo oboževaje vanj. Zardel je, se priklonil Almi in pogledal Heleno, negotov so li tiste besede poklon ali graja. Pepič se je veselil vidno tovariševе zadrege in ni izpregovoril. Helena je dvignila nežne obrvi in poudarila: „S posebnim zanimanjem; ker midva, gospod doktor, sva vojaka

dveh nasprotnih si taborov, a vestna straža mora vedno opazovati gibanje sovražnikovo.“

„Ga že ima!“ je vzkliknil Pepič in vrgel svoj klobuk v zrak. Klobuk se je obesil na akacijino vejo, Niko je pogledal na smreke in se poklonil: „Nerad bi se bil s tako nežnim sovražnikom. Toda ako želi gospodična, da poizkusiva orožje — na službo sem . . . Prosim gospodično najprej pojasnila, zakaj vidite v meni sovražnika, saj gori gotovo Vam kakor meni srce za ta krasni kraj in ljubi ta naš dragi, toda zaostali narod. Zastopnik sem struje, ki želi uvesti tudi Kranjsko v moderni milje, in taka struja vendar ne more biti antipatična izobraženemu človeku, razen ako ima oči zavezane s črno prevezo.“

„Dobro se je odrezal,“ se je zaklel Pepič in Alma je razširjala oči; Helena pa je pokimala resno: „In ker nimamo zavezanih oči, gospod pisatelj, vidimo, da Vi domovino rušite, da tirate narod v prepad, ker napadate staro trdnjavo krščanstva . . .“

„Trhla trdnjava, gospodična, ki razpade sama ob sebi. Krščanstvo se je preživelo. Skoro bomo čakali razpad cerkva, gospodična . . .“

Pogledala ga je pomilovalno: „Odkriti ste. Da bi bili vedno tako, izpregledal bi marsikdo, ki vam veruje. Razpada cerkva ne bomo doživeli, gospod, pač pa bomo doživeli razpad vaših brezbožnih zvez in delovanja. Naše cerkve! Tekla je kri na Francoskem zanje, tekla bi tudi pri nas, da se jih upa dotekniti brezverska roka.“

Zardel je vdruživ: „Ne mislim na silo, gospodična . . . Prišlo bo samoobsebi. Že niso cerkve več tako polne, kot so bile, ljudstvo se prebuja, si išče vede, zabave, razvedrila. Bolj ko bo napredovala svoboda misli, bolj zapuščeni bodo hrami malikovanja. Kdo se še zmeni za glas zvonov? Včasih so ustavili vsako delo, kadar je zazvonilo opoldne . . . In zdaj? Še kak star možicelj se odkrije . . .“

„Žal, da je to res,“ je potrdila Helena. „Toda to izvira iz napačne sramežljivosti. Marsikdo moli v srcu, a sram ga je odkriti se, prekrižati se, da se ne izpostavi zasmehu. A krščanska zavest ni umrla, ona dremlje samo. Prišel bo čas, ko se bo odkrila zopet vsaka glava, ko bo blagroval vsakdo glas zvonov, znak miru, svobode, ljubezni do bližnjega. Kajti kdor bo izkusil vaše čase, se bo rad povrnil k našim.“

Bil je poldan in oglasili so se zvonovi, kakor pečat na prepričevalno izgovorjene besede Helenine. Vstala je, ne čakavši odgovora, se prekrižala in pregovorila čudovite besede, pozdrav iz daljnih poljan detinstva: „Angel Gospodov . . .“

„O ljuba kranjska dežela! Zdaj šele vem, da sem doma.“ Pepič je vzkliknil, vzela klobuk raz akacijo in pozdravil. Odšla sta, za njima je hitel glas zvonov in glas molitve — — —

Zamišljena sta se ločila prijatelja. Niko ni pokusil kosila; črtice, ki jih je bil začel pisati in ki so bile polne Helene, so ga gledale porogljivo z mize; mati je govorila o stanarini, drvih, čevljarju, ki se drži trdovratno načela, da morata iti delo in denar iz roke v roko. Hiša na trgu, krasno dekle, gozdi — vse to je splavalo v nedosežno višino.

Toda spoznal se je bil s Heleno in ni se smel prestrašiti svojega ponesrečenega prvega naskoka, ali pravzaprav izpada sovražnikovega. Pozdravljal jo je zjutraj, iskal opoldne, srečaval zvečer. In glej, tudi Helenine oči so iskale njega, Helena ni odklanjala njegovega spremstva. Ljubila je pregovarjanje in bila je preponosna, da bi se ozirala na omejene nazore in navade domačega mesta. Tako so se mu nekega dne odprla vrata ponosne hiše, in v veliki dvorani, ki je imela prostora za tri njegova stanovanja, je stal pred gospo milih oči, skromne zunanosti, preudarne besede. Ni mu imponirala posebno. Menil je v svoji kratkovidnosti, da je, kakor njegova mati, sužnja svojega otroka. Pozneje se je uveril, da so tudi rodbinski odnošaji pri premožnih ljudeh drugačni kot pri siromakih. Tu sin ali hči, ki se je vzel na materinih žuljih do boljšega hruha — tam mati, ki je oboževana, ker ji ni bilo potreba nikdar, da vzdržuje otroke s trdim delom, mati, ki ima vedno lepe obleke, mati, ki nastopa v družbi, mati, ki ima tisočake, s katerimi razpolaga po svoji volji... Ji je bilo ljubo ali ne, da je zašel v njeno hišo? Niko ni vprašal, samo da so ga pozdravljale Helenine oči. — Pač se je plela med njim in Heleno večna vojska; on je poizkušal dobiti njo v svoj tabor, toda zaman... Včasih se mu je posrečilo spraviti Heleno izven okopov — ali njena zadrega ni trajala dolgo. Premišljevala je, sestavljala in pobila zopet sovražnika. — „Vera,“ ji je rekel, „kaj je to? Veruje tisti, kdor ne ve. Sedaj vemo toliko, da ne moremo verovati. Vi pravite in pravili so skoz tisočletja: Bog je ustvaril svet, ga vlada in vzdržuje. Zdaj pa je dokazano, kako nastajajo svetovi, sami od sebe, iz večnega gibanja, večne materije.“

Zaiskrile so Helenine oči: „A odkod dokaz, da je materija večna? Kako more spoznati materija sama večnost, svet in drugo? Ob nečem stalnem se razvijajo vekovi, nekaj stalnega je merilo in vodilo gibanja v svetovju — in to stalno, kaj je?“

„Kaj naj bo! Nič! Moderni človek ne more verovati starim bajkam. Recimo, da je res nekaj nad nami — potem se razvije samoobsebi vse drugo, in mi smo tam, kjer ne moremo in nočemo biti... Kako naj verujem v Kristusovo božanstvo? Zakaj so nas odgojili z bajkami?“

Prodirno so ga pogledale rjave oči; razsvetlile so se v ognju navdušenja: „O, ta bajka je gibalo, ki giblje ves svet in nas. Kristus v vseh časih in narodih pred nami in za nami. Slavljen v raznih podobah in oblikah, prerokovan in čakan, iskan in željen, Kristus v vseh vekih sreča in mir človeškega srca. In tudi vi, ki sovražite njegov nauk, tudi vi verujete... Kako bi sovražila nekaj, kar vem, da ni? More li človek, vzgojen v krščanskem zraku, biti popolnoma neveren? Ne. To je moda prinesla, kakor je prinesla smešno ozka krila. Poglejte si, gospod doktor, prav globoko v srce in povejte odkrito: Ali res ne verujete v Stvarnika?“

Zardel je. A ni si hotel pogledati na dno srca. Morda bi našel tam pravo domačo vero, trdno in stalno — a on je ni hotel najti... Kaj bi rekli tovariši? Kaj bi rekel svet, ki pričakuje od njega, da razžene v svoji domovini davne megle. Molčal je; toda Helena se je zavedala svoje zmage in je nadaljevala: „Govorite, vi moderni, kolikor hočete o svojem brezverstvu: V dnu vaše duše bdi klic po veri. In bolj ko omamljate svojo dušo s trupom sofizmov, bolj kriči duša... Iz tega razpora izvira vaše sovraštvo do vere in Cerkve...“

Ni ji vedel pravega odgovora, zato ji je rekel, da se je rodila za tri stoletja prekesno. — Mirno se je nasmehnila Helena: „Bog pošlje vsakega človeka o pravem času na svet — prišli ste vi — prišli smo tudi mi. Čas ni samo vaš, dokler smo mi tu...“

Ni ji odgovoril. Ljubil jo je in k tlom ga je tiščala misel, da Helena ne bo nikdar drugačna. Bela in meglena se je ozirala neka postava med njo in med njega. Poznal jo je, najnežnejšo sliko vsega pesništva. A kaj bi hotela Bogomila od njega? Zatajevanje je njeno geslo, njemu pa se hoče slave, ljubezni. —

Bila se je med njima, tiho, a vztrajno — bitka, kot se bije v naši dobi v posamezniku in v splošnem. „Naš čas je čuden, nestalen,“ je modrovala Helena. „Zdaj pokoplje staro, zdaj zavrže novo. Naš čas je neodkrit, revolucionaren. Težko leže vojske v vzduhu, izumevajo se orožja za ubivanje tisočeri in — razpisujejo se nagrade za varstvo mater. Samo Kristus, kralj miru, zadržuje preteči pogin.“

„Kako dolgo?“ je odvrnil. „Izpodkopani so temelji zgradbe, na kateri stoji Kristus — on pade, svet se zavrti v divjem plesu...“

„On ne pade! In ko bi padel, pokopal bi pod ruševinami tudi tiste, ki podirajo.“

Pogledala ga je svareče in proseče — molče je šel od nje.

Ljudje, katerih posebna naloga je, da vse opazujejo in vse registrirajo, so komentirali tudi njegovo občevanje s Heleno. Ustavljali so ga, izpraševali, mežikali, šepetali. Pepič mu je pri-
našal različne opazke, mati ga je svarila: „Ne bodi neumen, delaj! Nikdar ti ne bo dala ona bogatica svoje hčere.“ A videl je pisatelj, da raste njegov ugled, kar občuje s premožno dedinjo. Zamalo se mu je zdelo, silno zamalo: Ne moč duha, le moč denarja daje človeku veljavo... In to, kar so pričakovali drugi, kaj se ni odmikalo njemu z vsakim dnem? Jeseni, pozimi in v novi pomladi ni izpremenila Helena še za las svojih nazorov, ni postala nič manj bojevita. Spomladi se je razneslo, kdo ve kako in odkod, da je zaročen s Heleno. Čestitali so mu: „Pot do časti in služb je odprta. Občinski svetnik, poslanec, morda še župan... Nova doba se bliža Ljubljani.“

Mladi pisatelj ni zavračal takih novic in jih ni potrjeval. Ni se upal sprožiti vprašanja, kate-
rega ni pričakovala Helena; a prišlo je vse samo od sebe, tako vražje samo od sebe. Na gradu so cvetele akacije, pod njimi sta sedeli Helena in Alma. Lesketajoče so se risale planine v modrini neba, po polju in mestu so se prelivali solnčni žarki, akacije so se belile izmed kostanjev in gabrov. Dolgo sta sedeli deklici molče, dolgo je stal ob njima Niko in težko mu je leglo na srce, kakor pred uro ločitve. Visoko v zraku se je zazibal sokol in se spustil sunkoma v nižino, veter je potegnil, akacije so zašumele, belo cvetje je letelo na dekliški glavici.

„Kmalu bo jesen,“ je izpregovorila Helena, „kmalu matura — potem pot v svet... Veselila sem se, vem, kaj je moj poklic — ali ko gledam domači kraj in mislim na slovo, ko mislim, da ne bom učila in delovala tu...“ Umolknila je, Alma se je naslonila nanjo. Saj je čakala tudi nje ista pot. Tedaj je izpregovoril Niko o nepravem času: „Treba se Vam je mučiti s takimi potmi...“

Samo malo se je nasmehnila Helena: „Tudi Vi... Kaj Vam je treba? To slišim pogostoma... Svet je mnenja: Kdor ima sredstva, da se izobrazí, temu teča ni potreba, baš ker ima denar. A jaz imam, kakor vsak človek, svojo nalogo v življenju, in ne bo me ustavilo mehko hrepenenje ženske slabosti.“

Privrela je beseda na usta: „Kaj je ženska naloga?“

Pikro se je nasmehnila Helena: „Po mnenju vas modernih samo to, da z lepoto očarjuje.“ Privrela je beseda na usta: „Ne, Helena, moje mnenje ne... Jaz ljubim Vašega duha, Vaš pogum, Vaše znanje...“

Začudene so se dvignile prelepe oči, žarno je stopilo na lica, blede je vstala Alma in hitela proti gaju. Vrela je beseda iz ust; govoril je o beli sliki, o edini, iskani, katere ni našel tako dolgo, katero bo ljubil in častil vse žive dni kot vzor kreposti, kot svoje edino božanstvo. Prosila je nagla beseda: „Ne hodi nikamor, Helena! Ostani doma, bodi vila slovenske pesmi, bodi up in opora pisatelju, čigar srce gori ljubezni do te prelepe zemlje, pomagaj mu ustvarjati, in izpolnila si pravo nalogo žene, svoj poklic. Če si ti, Helena, pri meni, ne zaidem, če si ti pri meni, ne premine tvoja in moja slava.“

Zamislile so se ljubeznive oči. In še je go-
voril; vrela je beseda na usta, poslušala je Helena. Zvon se je oglasil. Ni ga slišala. Alma se je ustavi-
vila pred njima, blede, očitajoča: „Odzvonilo je“... Še bolj je zažarela Helena, pa ni molila... Oglašali so se zvonovi raz griče in poljane. Helena ni molila. Zamisljeno je zrla v daljavo, v očeh je bil zdaj smeh, zdaj žalost. „Idimo!“ je velela Alma, pobrala knjige ter šla naprej. „Odgovorite mi, Helena!“ je prosil Niko. Pogledala je plaho: „Ne vem, kaj bo rekla mama... Jaz — rada Vas imam in mislim, da Vas izpreobrnem...“ Poljubil ji je naglo roko, šla sta za Almo. Pod cve-
točimi akacijami, visoko nad navadnim življenjem, obsijana od solnca, kakor da gresta v svetli cerkvi k poroki. Po zeleni ozki poti so odletale ptičice, Alma je drvela naprej, kakor da jo nese vihar. Sladko ga je pogledala Helena, tiho je izpregovori-
la: „Tako trdno sem se bila namenila, da grem... Zdaj me je prijel strah za Vas... Razrešeno je vse. Ljubezen bo priklicala vse skrite bisere iz dna Vaše duše, ljubezen Vam da vero, mir in srečo.“

„Veren in srečen sem, Helena, ker verujem v tebe.“ Zadrega je izpreletela njen obrazek, spomin... Resno ga je posvarila: „Ne tako! Človeško srce in dejanja so v božjih rokah. Mi sklepamo — drugi odloča...“

Prijelo ga je z ledeno roko. „Pa ti me ljubiš vendar, Helena, ti mi ostaneš zvesta, ako tudi ne bi hotela mama? ...“

Ozrla se je v sinje nebo, ki je prodiralo zmagovito skoz senco dreves, in rekla svečano: „Samo enkrat se ljubi, Niko. Veruj mi: Nikdar ne bom drugega. Toda materina beseda mi je sveta. Po-

vem ji — pridi jutri. Ona odloči — jaz ti ostanem zvesta, te počakam.“ —

Drugo jutro je stal v veliki dvorani ponosne hiše na trgu. Pred njim je stala dostojna, mirna Helenina mati. Hotel je govoriti, toda ustavila ga je mati: „Že vem. Povedala mi je Helena, kakšna zbloda se je rodila v Vajinih glavah. Morda sem tega kriva jaz, ker nisem preprečila takoj to občevanje. Hotela sem, da Vas spozna Helena.“ — To je govorila malovažno in odpihnila prašek, ki je bil sel na rokav njene svilene bluze. Važno je nadaljevala: „Moja Helena je nerazsoden otrok, razumna v vprašanjih nadnaravnega in vede, je skrajno nevedna v praktičnem življenju. Moja Helena je bogata. Želela bi, da izročim njo in premoženje treznemu možu, ki mi jamči s službo ali premoženjem, z značajem, za Helenino srečo in za njen denar. Kajti vedite, mladi gospod pisatelj, da se ne podeduje kar tako last, ki se je držala stoletja rodbine. Vsakdo ima dolžnost, da ohrani to last. Moji dedje, moj oče, moj mož in jaz — mi nismo spravljali, da bi razdejali drugi. Hiša, iz katere je izšlo mnogo pošteni mož, redovnikov in redovnic, ta hiša ne bo nikdar last svobodomiselca. Naj gre Helena v samostan, naj naredi profesuro — Vaša žena ne bo, razen ako prekličete vse, kar trdite in pišete.“

„Toda Helena me ljubi.“

„In si domišljuje, da Vas izoprebrne polagoma. Toda zakrknjenemu umu ne zasije resnica. Helena bi bila nesrečna vse dni. Jaz sem mati, jaz vidim dalje in moram preprečiti nesrečo svojega otroka. Če imate kaj časti, gospod doktor, pustili boste odslej Heleno v miru. Ne rečem, da bi Vas ne sprejela, ako bi izpremenili popolnoma svoje prevratne nazore.“

Upokončil se je: „Nisem hinavec, ne prodajam svojega prepričanja. Toda Helena me ljubi.

Obdržite svojo hišo — jaz hočem samo Heleno. Zdaj ni več starih šeg — več ne more braniti mati hčeri, več . . .“

„No, no! Le potolažite se, mladi gospod, nismo še na Portugalskem. Le vprašajte Heleno.“

Odšumela je mati; tiha in bleda, belo oblečena je prišla hči. Rotil in prosil jo je: „Helena, ne poslušaj matere! Če me ljubiš, se vzameva brez materinega dovoljenja — njen srd se uklone dejstvu — in postava govori zate.“

„To je človeška postava. Božja postava pa pravi: Materina kletev razdira hišo . . . Ne jezi se name, Niko, to je samo kazen za tvojo zaslepljenost. Jaz bom molila zate, da se otreseš prevar . . .“

„Molila, molila, molila! Koga molila? Je to tvoja ljubezen? Kako naj verujem, ko vem?“

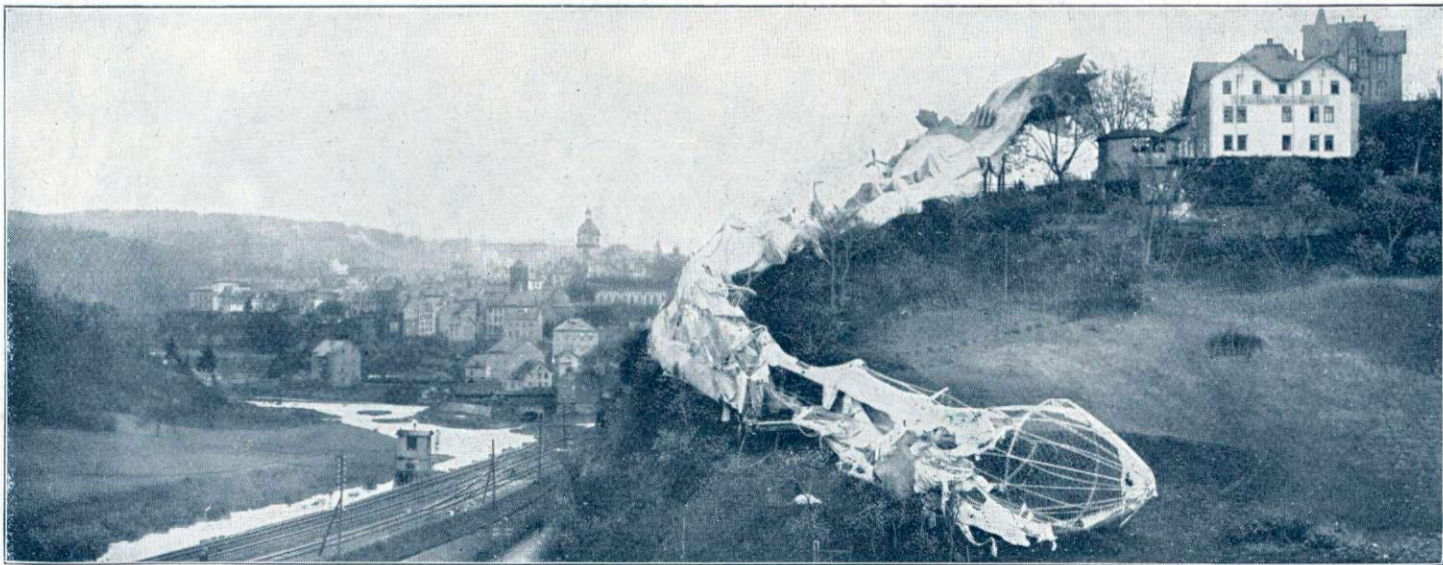
Molčala je in pritisnila roke na srce; še nikdar ni bil živ človek tako mrtvaškobled . . . V očeh so se nabirale solze — potem je izpremenila odvažnost nežne črte, odločno je izpregovorila:

„Moja ljubezen presega meje tega sveta. Kratko je življenje — jaz ti želim pridobiti srečo onkraj groba — stalno srečo. Uvidel boš to, kadar ti razsvetli srce luč trdne, preproste in ponižne vere . . .“

„Nikdar, Helena! Kaj snuješ! Nikdar ne bom veroval.“

„Molila bom tako, da bo izpolnjena moja molitev.“

„Helena, ne poslušaj matere pa tudi ne moli zame. Prestrašen od njene besede in vdano odločnega izraza, jo je hotel priviti k sebi, odpeljati jo s seboj iz ponosne mrzle hiše, kjer vladajo temni maliki. Toda mati je zaklicala izza vrat: „Helena!“ — Helena mu je stisnila naglo roko in ponovila: „Molila bom! Z Bogom!“ (Dalje.)

ZEPPELINOV ZRAKOPLOV PONESREČEN.

Z EVHARISTIČNEGA KONGRESA NA DUNAJU:
DVORNI PARADNI VOZ, V KATEREM SE PELJE NAJSVETEJŠE.

KNJIŽEVNOST.

Mehanika duševnega delovanja. Poljudnoznanstvena študija. (Ponatis iz „Vede“.) Ferdinand Seidl. Profesor Seidl je dal ponatisniti razprave, ki niso, v kolikor donajajo pozitivnega materiala glede sestave in snovanja živčevja, nič novega, v kolikor pa posegajo v izključno psihološke probleme, nimajo nikake resnične znanstvene vrednosti in kažejo nestrokovnjaka. Profesor Seidl zapiše mirne vesti stavke kakor da „je zagotovljeno spoznanje, da so veliki možgani sedež inteligence in da iz sebe proizvajajo pojave razuma in volje“, da je ta „istina med veščaki (kamor pa prof. Seidla, geologa, v psiholoških stvareh absolutno ni prištevati) pripoznana brez ugovora“, da možgani „rode“ misel in podobno. Profesor Seidl stoji popolnoma na podlagi naivnega materializma, česar čisto nič ne izpreminja njegovo prizadevanje razjasniti fiziopsihiške probleme na podlagi monistovskega nauka o „enoteristosti“ snovi in sile, pri čemer je snov le „pomotna abstrakcija“. Da na podlagi čisto splošnih trditev, katere ostajajo brez vsakršnega dokaza in se navajajo zanje le nekatere avtoritete, ni mogoče izpodkopati duališkega nazora o temeljni različnosti snovnih in psihiških pojavov, je jasno. Seidlovi nazori o „mehaniki duševnega delovanja“ pa tudi malo odgovarjajo dejanskemu stanju moderne psihološke vede, v kolikor se že a priori ne postavi na monistovski temelj. Ni znamenje eksaktnega znanstvenega mišljenja, ako se tako zelo diskutiran problem skuša tako „popularno“ razjasniti in preprostemu bravcu s frazami zagrniti njegovo težavnost. Ta brošura ni znamenje znanstvene zrelosti in kaže naravnost presenečujočo neverziranost v metafizičnih vprašanjih. Podrobnejše ocene to delce niti ne zasluži.

—e—

Festschrift, gewidmet dem XXIII. Eucharistischen Kongreß in Wien 1912; herausgegeben vom Chefredakteur Dr. Friedrich Funder. — Pod tem naslovom

je izšla ob priliki dunajskega evharističnega kongresa slavnostna knjiga, v kateri so zbrani sestavki katoliških pisateljev iz cele monarhije, nanašajoči se na proslavo Evharistije. Posebno vrednost dajo tej knjigi pesmi, ker nam nudijo interesantno sliko o katoliškem religioznem pesništvu v Avstriji. Ena izmed najboljših je pesem M. Elizabete, uršulinke v Ljubljani, „Moj mili dom in sveta Evharistija“. Poezije M. Elizabete, ki je dozdej svoje proizvode objavljala večinomoma v „Bogoljubu“, se odlikujejo po neki čudoviti preprostosti, ki pa obenem veličastno vpliva. V tem oziru ne moremo njenih pesmi primerjati z nobenimi drugimi slovenskih pesnikov, ki so se podali na religiozno polje. M. Elizabeta pesni iz dna svoje duše; misli so jasne, precizne, nič ni v njih manire, tistega nezdravega misticizma, ki se opaža pri francoskih, nekaterih nemških in mnogih čeških modernih religioznih pesnikih, in vendar vplivajo te tako enostavno stilizirane pesmi veliko globlje negoli katerikoli impresionistični proizvod katoliških modernikov. Ona ne išče s trudom besed, ne vsiljuje drznih primer in se ne muči z izumetničenimi podobami; kakor bister studenec privre iz njene duše misel, njeno religiozno čuvstvovanje je pristno, nepotvorjeno in pri vsej nežnosti krepko in zdravo, kakor je krepko in zdravo religiozno čuvstvovanje našega ljudstva. M. Elizabeta pa je spesnila svojo pesem tudi v nemškem jeziku, in sicer tako dovršeno, da ne vemo, kateri bi dali prednost.

„Velika nisi, domovina moja,
ne krije čela diadem ti zlat,
ni širnoslavna zgodovina tvoja,
za te procvita lavor redkokrat.
In vendar ne pogrešaš sreče jasne,
bogata zaklad pritiskaš na srce,
ki niso nič pred njim vse krone časne,
vanj vtopljaš svoje misli in želje.
Ta biser tvoj — prevzvišena Evharistija.“

„Groß bist du nicht, mein liebes Heimatland,
Kein gold'ner Kranz strahlt dir vom Haupt hernieder,
Nicht weltberühmt, verborgen, unbekannt,
Ergrünt für dich der Lorbeer selten wieder.
Doch bist du reich, so reich, so hochbeglückt,
Ein Kleinod trägst am Herzen du geborgen,
Auf das anbetend stets der Himmel blickt,
Das treu du wahrst in Freuden und in Sorgen.
Dein Kleinod ist das heil'ge Sakrament.“

„In solza naša, naših src skrivnosti,
in naše sreče blaženi smehljaj,
in solnčni dnevi, tuge in bridkosti:
to vse za evharistični naš raj.
In Cerkvi vdan, edini, nezmotljivi,
oltarju zvest Slovenec bo vsekdar;
kot našim dedom v veri trdni, živi
srce bo v vek nam bilo za oltar.
Ti naše vse, prevzvišena Evharistija!“

„Und unsre Träne und des Herzens Glück,
Die gold'nen Tage und die Leidensjahre;
Der Seele Hoffen und der Sehnsucht Blick:
Für unsern Jesus nur auf dem Altare.
Wir schwören feierlich, betuern's noch;
Wir wollen stets auf unsern Heiland sehen,
Und glaubensinnig lebend, sterbend noch
Wird der Slowene zum Altare stehen.
Du, unser Alles, heil'ges Sakrament!“

Posebna lepota odseva tudi iz pesmi znanega modernega nemškega religioznega pesnika Rikarda Seyss-Inquart, kojega proizvodi spominjajo na najlepše bisere nemške romantične poezije. Seyss-Inquart je fin, toda ne sanjav, manj plastičen kakor M. Elizabeta, a vendar ne nejasen in izraža neko čuvstvenost, ki je le nemški poeziji svojska, tisti „Gemüt“, za katerega drugi jeziki nimajo niti prave besede.

„Ich weiß ein hohes Lied, das Gott erdacht
Und das kein Mensch in Vers und Reim gebracht;
Es fiel in meiner Seele dunkles Reich
So zaubersüß, so sacht und blütenweich
Wie Silbertau in linder Sommernacht.“

Italijani pesnikujejo v stilu rimskih od, katere je tako pregnantno obnovil Carducci; težke so te

pesmi, besede arhaistične, primere zelo umetne, ritem doneč, kakor bi vojni voz drdral preko oklepov in sulic na tleh ležečih vojakov.

„Qual' è mai d'esto giorno l'argomento,
Che a popol tanto gaudio dà cotale?
Discute grave nobile convento
In cattedrale.“

(Dr. Antonio Vattovaz.)

Znani Karel Dostál-Lutinov je spesnil „Večer před Božím Tělem“, v tonu modernega impresionizma v najboljšem pomenu, biskup dr. Ivan Šarić je objavil dva himna („Veni o Jesu!“ in „Coram Sanctissimo“), ki sta polna gorečega čuvstva, zlasti zadnja, ki je nekaj posebnega po svojem značaju:

Ništa mi na svijetu nije
Ni milije
Ni čistije
Ni svetije
nego li kad ko Abraham, ko Mojsije,
ko Ilija,
Ko Judita, ko Isaija
U prah ničice panem
Pred svetim
I presvetim;

Od drugih pesmi sta literarne vrednosti tudi poljska Kasimira Lubeckega „Z chórem Eucharystycznym“ in Kysuckega „Vzdychy veriaceho Slováka“; tudi Ogrji so poslali svoj prispevek.

Izmed prozaičnih sestavkov zasluži brezdvoma prvenstvo razprava dr. Jožefa Mantuanija, ki je sploh eden prvih strokovnjakov na cerkvenoglasbenem polju, o „Sakramentu Oltarja in glazbeni umetnosti“. Kot prve evharistične pesmi smemo smatrati *ὕδαϊ πνευματικαί*, katere omenja sv. Pavel. Potem je sv. Ambrozija († 397) himnus „Splendor paternae gloriae“, 6. kitica. Nato Aurelius Pudencius Clemens († po l. 405.), Ratpert Gallnski († okoli 898), med Grki sv. Sofronij († okoli 638) in Simon Metaphrastes. Prava evharistična poezija pa se je razcvetela, ko je vzcvetela skolastična filozofija. Značilno je, da je največji in najostroumnejši krščanski mislec sv. Tomaž

Z EVHARISTIČNEGA KONGRESA NA DUNAJU:
CESAR FRANC JOŽEF I. SE PELJE S PRESTOLONASLEDNIKOM ZA NAJSVETEJŠIM.

Akvinski obenem tudi najgloblji krščanski evharistični pesnik, katerega tudi v tem oziru ni še nihče prekosil. Hladen mislec obenem najnežnejši pesnik! Sv. Tomaž je spesnil: „Lauda Sion Salvatore“, „Pange lingua gloriosi“, „Sacris solemniis“, „Verbum supernum prodiens“ (krasna peta kitica: „O salutaris hostia“) in nedosežni „Adoro te devote, latens deitas“. Obenem so te pesmi tudi dogmatično najpreciznejši izraz misterija svete Evharistije in ostanejo eden največjih zakladov Cerkve do konca vekov. Kar se uglasbenja tiče, ni nič pozitivnega znanega, eni domnevajo, da je za „Pange lingua“ sam sv. Tomaž izumil tudi melodijo. Najstarejši izvod te pesmi s koralnimi notami hrani zdaj centralno semenišče v Gorici. Izmed drugih evharističnih himnov je omeniti še canterburyškega nadškofa Peckhama († 1292), „Ave vivens hostia“, neznanega pesnika „Ave verum Corpus Christi“ in „Ave verum Corpus natum — de Maria Virgine“, ki ga je tako mojstrsko uglasbil Mozart. Je še veliko drugih himnov, ki pa klasičnih ne dosežajo. Kar se Slovencev tiče, imamo prve početke evharistične poezije in glasbe v narodnih pesmih, sicer pa ni bilo stanje našega evharističnega pesništva nič kaj sijajno. Pri Slovencih je razvoj narodnega petja ovirala italijanska liturgija, pri Hrvatih pa je ortodoksna liturgija, ki Evharistijo le malo časti, slabo vplivala. Začasa protireformacije je nastal spev: „Čast inu hvalo mi vsi Bogu dajmo inu se ti ga troštajmo: Ker nam je Jezus zdaj dal jesti, piti, svoje telu ter kri vžiti. Kyrie eleison!“ Po nemškem „Gott sei gelobet und gebenedeiet!“ Nadalje: „Kador je Jezus fratan (ver-

raten) bil“, „Sveti Paul v enim listi“ in „Jagnje božje nedolžnu“.

Dr. Mantuanijeva razprava je pač velike in stalne vrednosti. Temeljita in zanimiva je tudi razprava dr. Ludwiga o „Evharističnih posodah v nemških alpskih deželah“, ki je kakor tudi dr. Mantuanijeva opremljena z mnogimi redkimi slikami.

Die Kunst dem Volke. 9. zvezek. Herausgegeben von der Allg. Vereinigung für christliche Kunst. — Za ta zvezek je napisal dr. Joh. Damrich monografijo o Hansu Holbeinu ml. Najdragocenejše pri tej zbirki so pač njene ilustracije (topot 55), ki so po veliki večini izborne in nikoli slabe. Tekst se izkuša prilagoditi naslovu — umetnost ljudstvu! Zato se ne spušča v znanstvena razglabljanja o postanku in razvoju umetnika, ampak ga samo spremlja skoz življenje in pri tem pojasnjuje njegova dela, opozarjajoč na formalne in vsebinske lepote slik. Zdi se, da je to — v zvezi z dobrimi ilustracijami — pravi način, kako je treba podajati ljudstvu umetnostne pridobitve stoletij. Glavna stvar pri umetnostni vzgoji je vendar kultura očesa, zgodovinske teze so manj važne. — Še drugo veliko vzgojno prednost ima ta zbirka. Marsikatera slika preteklih dni utegne neukega opazovalca prej zmesti nego poučiti, ker je nastala v drugih, nam tujih razmerah ali iz umetnikove osebne, laiku neumljive potrebe (n. pr. Masacciov ali Holbeinov Mrtvi Kristus). Tu je treba razumnega, opreznega mentorja, ki računa s slabostjo in neizkušenostjo svojih učencev. Zgornja zbirka je to storila; ilustracije izbira svojemu namenu primerno — umetnost ljudstvu! — in, kjer je treba, spremi sliko, katero bi kdo mogel napak umeti, poučna beseda.

Z EVHARISTIČNEGA IZPREVODA:
CESAR FRANC JOŽEF I. IN PRESTOLONASLEDNIK.

TO IN ONO.

Slomškova petdesetletnica. Dne 24. septembra t. l. smo praznovali petdesetletnico po smrti velikega škofa lavantinskega, Antona Martina Slomška. Njegovo delo na cerkvenem in narodno-izobraževalnem polju se sveti še danes v polnem sijaju. Njemu se imamo zahvaliti za lep del naše ljudske in mladinske literature, in zlasti Spodnji Štajer vidi v njem še danes svojega velikega buditelja. Petdesetletnica se je praznovala s tem, da so se vršila slavnostna predavanja za mladino. Na Kranjskem je dala šolska oblast prost dan za to proslavo.

Odkritje spomenika knezoškofu Zlatoustemu Pogačarju. 28. avgusta se je odkril ob triindvetdesetletnici posvečevanja brezniške cerkve lep spomenik tamošnjemu rojaku knezoškofu Pogačarju, ki je umrl leta 1884. in je pokopan v ljubljanski stolnici. Spomenik je iz kararskega marmorja, doprsni relief v naravni velikosti v bogato okrašenem okviru renesančnega sloga. Vzidan je v prvo desno kapelo sv. Avguština. Dasi je imela slovesnost intimni značaj za pokojnikove rojake Brezničane, se je zbralo vendar mnogo odličnjakov, čestilcev pokojnega, veleizobraženega, z visokimi redovi odlikovanega vladike, da proslave ta dan. Odlika vsega slavlja je bil zgodovinski govor monsignora Tomo Zupana, ki je, razen vrlin in delovanja pokojnega velikega Brezničana, razvil zgodovinsko sliko vseh pokojnih brezniških rojakov, ki so študirali in delovali na kulturnem polju. Njih število je izredno visoko — 130 mož je dala Breznica tekom enega stoletja. Izmed vseh se bleste imena: Prešeren, Čop, Janša, Knafelj — znana vsakemu Slovencu. Spomenik je delo podobarja Pavlina iz Radovljice. Izklesan je z veliko ljubeznijo in skoro preminuciozno natančnostjo. — s —

Nagrobnik pesniku Ant. Medvedu. Na kamniškem pokopališču počiva prezgodaj umrli pesnik Medved. Ob njegovem grobu ni spomenika. Zato se je osnoval odbor, da začne zbirati za njegov nagrobnik. Načrt je že napravil kipar profesor Peruzzi. Kar se da sklepati po fotografiji osnutka, bo to zares krasen in originalen nagrobnik.

Peter Pavel pl. Radics. Umril je ta mesec kranjski zgodovinar Peter Pavel pl. Radics. Bil je Kranjec stare korenine, sicer Nmec po rodu, ki pa ima zasluge tudi za slovensko domačo zgodovino. Pisal je tudi za slovenske liste nemško in dal članke prevesti na slovenski jezik. Marljivo je zbiral drobtine po arhivih in knjižnicah.

Porodil se je pl. Radics v Postojni dne 26. septembra 1836; pogreb je imel torej ravno na svoj 76 letni rojstni dan. Po svojih vseučiliških študijah je učil na ljubljanski gimnaziji kot suplent v letih 1859 do 1862 ter je zapustil koncem prvega polletja 1862 gimnazijsko kariero. Potem se je posvetil pisateljevanju in preiskavanju zgodovinskih virov, tičočih se naše ožje domovine. Iz njegovega peresa je poteklo nešteto zgodovinskih člankov, spisov in razprav. Pomenljivejše so bile na primer: Herbart VIII. Turjaški, 1862; Über drei alte Stammbücher, 1862; Geschichte Krains, 1862; Die Frauen in der Sage

und Geschichte Krains, 1862; Archäol. Karte von Krain, 1864; Die Gegenäfte Albert und Peter von Sittich, 1866; Valvasor, 1866; Die Freiherrn von Grimschitz, 1871; Anast. Grün und seine Heimat, 1876; Frau Musica in Krain, 1877; Verschollenes und Vergilbtes aus Grüns Leben, 1878; Maria Theresia und das Land Krain, 1881; Unterkrainer Bahnen, 1893; Zur Siegffeier der Schlacht bei Sissek, 1893; Die Fürsten zu Windischgrätz, 1894; J. W. Freiherr von Valvasor, 1896; Der Adel Krains, 1897; Christoph von Rauber, 1900; Alte Häuser in Laibach, 1908; J. W. Freiherr von Valvasor, 1910; Die Entwicklung des deutschen Bühnenwesens in Laibach, 1912 in poleg teh še nebroj člankov v nemškem in slovenskem jeziku v raznih periodičnih publikacijah.

Za „Slovensko Matico“ je spisal prvo zgodovino našega domačega slikarstva in tudi našemu listu je prispeval. Naj v miru počiva blaga duša!

Posmrtne sodbe o Antonu Aškercu. Po Aškerčevi smrti se pojavlja nebroj kritičnih glasov, ki izkušajo fiksirati njegov pomen in veljavo v slovenski literaturi. Stališče „Dom in Sveta“ je znano. „Dom in Svet“, predvsem dr. E. L., je bil za Mahničem prvi, ki je takrat, ko je Aškerc krenil s pota resnične poezije na stranpot tendenčnega proslavljalca protikršćanstva, opozoril javnost, da se je pesnik podal v nevarnost, da njegova poetična žila v konfesionalni in politični strasti usahne. To se je tudi res zgodilo. Za „Dom in Svetom“ sta se oglasila Cankar in Župančič, ki sta Aškerca celo preostro obsodila, to pa zato, ker je oviral razvoj moderne pesništva, kolikor je pač mogel, sam pa ni po svoji začetni dobi nič literarno-vrednega več produciral razen nekaj drobcev. Med drugimi, ki so nastopili proti neizmernemu hvalisanju Aškerca, je omeniti: dr. A. Mahnič, dr. J. Tominška in dr. Gojmira Kreka. V tistem delu naše javnosti, ki se je vživela v duha svobodomiselstva, te kritike dolgo niso našle odmeva, ker so Aškerca v svoje svrhe izrabljali in se je on tudi izrabljati dal. Po njegovi smrti se je pa celo javno mnenje kmalu izpreobrnilo. Najbolj pravično je ocenil rajnega pesnika dr. A. U. v „Času“, št. 4, l. 1912. „Anton Aškerc je bil nadarjen pesnik. Plastična tvornost, realističen duh, krepak jezik, kleni (le često pretrdi in raztrgani) verzi, to so vrline, ki so ga usposabljele zlasti za epično poezijo. Spel je sicer tudi dokaj liričnih pesmi, a v teh ni nič značilnega. A tudi večjih epičnih snovi ni mogel obvladati; nedostajalo mu je velike koncepcije. Z zdravim čutom ga je menda Levec že izpočetka navrnil na polje balad in romanc, in kot tak, kot pesnik balad in romanc bo Aškerc tudi živel v zgodovini slovenske književnosti.“ Pozneje se pri Aškercu pozna „vedno večja dekadenca“. Sem spadajo zlasti: „Zlatorog“, „Primož Trubar“, „Junaki“, „Zadnji Celjan“, ki je „po splošni sodbi le še dolgočasna verzifikacija“. Aškerčeva poezija je „sicer bogata motivov“, kar kaže neko splošno, seveda silno enostransko naobrazbo. Proti koncu je Aškerčeva

poezija čisto usehnila, in sicer stopnjema, čimbolj je zabredel v ateizem. Padel je tako globoko, da je začel pesniti naravnost „pamflete“. K temu dodajemo mi samo to, da so nekatere izmed njegovih protikrščanskih pesmi, predvsem „Jaz“, v kolikor se tiče forme, načina izražanja protikrščanskih misli, poetično dovršene; primerjali bi jih v zgolj poetičnem oziru Carduccijevemu „Himnu na Satana“, po veliki večini pa so malovredno verzificiranje, naravnost ničvredne. — Izmed kritikov krščanstvu nasprotne struje omenjamo dr. Prijatelja in N. Glonarja v „Védi“, št. 4. l. 1912. Dr. Prijatelj pojmuje Aškercu kot najodličnejšega zastopnika slovenskega realizma. To je bilo po mnenju tega kritika tudi (ne izključni) vzrok Aškerčevega padca, ker je prišel realizem med nas prepozno, ko je že nastopal modernizem. Aškerčeve

živel in produciral je naprej, slep za ves naš napredek, ki smo ga od one dobe doživeli, pa je hotel biti (in bi naj bil) glasnik in vodnik generacije, za katero je ostal tako daleč vzadi, da jo je njegovo kričanje komaj še dosegalo in da se je le tu in tam kak zapozneli in počasni hodec ozrl po njem. Aškerc je vzrastel v času, ko se je na Slovenskem utrdila in razživela napredna misel; pozneje ni opazil, da imamo vedno več resnih ljudi, ki iščejo odgovora na zadnja vprašanja „odkod, kako, kam?“, ampak je šel in nastavljal pozauno naše kričave in omejene „Svobodne misli.“ — Lahko rečemo, da se slovenska kritika o Aškercu strinja. Kritika od katoliške strani je bila izpočetka osamljena, danes se je uveljavila. —

XXIII. mednarodni evharistični kongres na Dunaju. Mednarodni evharistični kongresi, pri katerih se

EVHARISTIČNI IZPREVOD: CESARSKI KOMORNIKI IN
TAJNI SVETNIKI JAJHAJO PRED NAJSVETEJŠIM.

vrline vidi dr. Prijatelj bistveno tam, kjer tudi A. U. Aškerc jame pešati, ko „stopi na forum dnevnih bojev“. Kaže se pri njem „vsakdanjost“, „banalnost“, zmanjka mu „širokega, svetlega pogleda na človeško prirodu“, „agitiral je in haranguiral“, propadel. — Najostrejša, v marsičem celo nepravilna je kritika Glonarjeva. „Ko se je Aškerc poslovil od nas, so se vsi oddahnili“, to je gotovo prerobato in ne velja za Aškercu, pesnika balad in romanc, marveč le za Aškercu v zadnji dobi. Treba pa je pomisliti, da Glonar sploh vse pretemno gleda in mu ni prav nič prav. Preko dobrih strani Aškerčeve poezije gre Glonar prehitro na dnevni red. Seveda pa drži vse, kar je Glonar napisal o Aškercu, pesnikovalcu „Svobodne misli“. Izborna je Glonar zadel najgloblji vzrok Aškerčeve dekadence. „Aškerc je ostal vedno pri onih geslih, ki so bila ob času njegovega nastopa efektna.

zbirajo katoličani vseh narodnosti k počaščenju presvetega Rešnjega Telesa, so se iz majhnih začetkov razvili v velike manifestacije verske misli, ki ne morejo ostati brez globokega vtiska na javno mnenje. Ali si je mogoče misliti kaj veličastnejšega, kakor če pridejo iz vseh delov sveta ljudje najrazličnejših jezikov in narodnosti in se združijo kot bratje pri isti liturgiji, časteč ista svetotajstva in izpodbujajoč se med seboj k vztrajnosti v isti veri rešenja in ljubezni? Čudovita edinost katoliške Cerkve se nikjer tako veličastno ne pokaže, kakor pri mednarodnih evharističnih zborovanjih. Drugi moment, ki povzdiguje evharistične shode nad vse druge prireditve, je univerzalnost predmetov, ki se na njih obravnavajo. Vsa važna kulturna vprašanja se obravnavajo v luči božanske vere z najvišjih vidikov. In slednjič vpliva tudi zunanji sijaj, ki se razvije ob liturgični slovesnosti.

Letošnji evharistični kongres na Dunaju je bil prireditelj svetovnega pomena. Trajal je od 10. do 15. sept. Razne narodnosti so zborovale ločene po cerkvah, vsak dan pa je bilo slovesno skupno zborovanje v „Rotundi“. Nešteta so bila predavanja o najrazličnejših tvarinah, ki so jim sledile duhovite diskusije. Sveti oče je poslal kot zastopnika kardinala van Rossuma, poleg avstrijskih in nemških kardinalov in mnogih škofov iz vseh delov sveta sta bila navzoča pariški kardinal Amette in londonski kardinal Bourne. Zborovanj so se udeleževali pridno člani cesarske hiše. Slovencev je bilo na Dunaju čez 5000. Kolik je bil promet na Dunaju te dni, se razvidi že iz tega, da je cestna železnica oddala na en dan čez 1,200.000 voznih listkov. Nadvse slovesen je bil zaključek evharističnega kongresa s teoforično procesijo, katere se je udeležilo vključ slabemu vremenu 158.000

NIZOZEMSKA KRALJICA
VILJEMINA
V NARODNI NOŠI.

ljudi. Izprevod je šel iz cerkve sv. Štefana čez Wollzeile na Ring in po Ringu na cesarski dvor. Cesar Franc Jožef se je udeležil izprevoda na najslavnejši način z vsem zgodovinskim sijajem, ki ga premore habsburški dvor. Zvest tradiciji svoje hiše od Rudolfa Habsburškega sem je sivolasi vladar vse storil, da dostojno počasti presveto Rešnje Telo. Niti pri kronanju se ne razvije večji dvorni pomp, kakor ga je ukazal cesar Franc Jožef ta dan. Presveto Rešnje Telo je peljala najdragocenejša dvorna kočija iz časa Marije Terezije, ki jo je vleklo osem izbranih, prekrasnih vrancev, za njo se je peljal vladar s prestolonaslednikom z osmimi belci. Spredej so jahali v dolgi vrsti cesarski komorniki, tajni svetniki in velikaši. Izprevoda so se udeležili tudi državni poslanci in člani gosposke zbornice katoliških strank. Kranjska dežela je bila uradno zastopana po glavarju in deželnem odboru. Bil je dan, ki bo ostal neizbrisno v spominu vsem, ki so ga doživeli.

Z evharističnim kongresom so bile združene tudi razstave, med njimi razstava za krščansko umetnost.

Tu so se videli evharistični mozaiki iz prvih časov krščanstva, nedavno najdeni v Ogleju. Med modernimi umetniki pa je posebno pozornost vzbujal naš rojak arhitekt Plečnik v Pragi.

Notranja vrednost kongresnih razprav ni zaostajala za zunanjo slovesnostjo. Sploh se je Dunaj letos postavil. V zvezi z evharističnim kongresom se je vršil tudi mednarodni katehitični sestanek in mednarodni kongres za krščansko vzgojo, ki so se ga udeležili strokovnjaki svetovnega slovesa.

Umrl je znani češki pesnik Vrchlický (Frida), član gosposke zbornice. Vrchlický je bil silno plodovit kot pesnik in prevajalec. K njemu se še povrnemo.

† **Jules Massenet**. 15. avgusta t. l. je umrl z Jules Massenetom eden najpriljubljenejših starejših francoskih skladateljev. Rojen je bil v Montaudu kot sin fužinarja in bivšega častnika Napoleona I. Ker je bil od doma reven, je le s težavo končal konservatorij v Parizu. L. 1863. je dobil rimsko nagrado in popotoval po Italiji, Nemčiji in Avstriji. L. 1867. je poizkusil s svojo prvo kompozicijo „Ma grand' tante“ v komični operi, a je propadel; isto se mu je zgodilo l. 1872. z opero „Don César de Bazan“. Takoj nato je sijajno prodril v Odéonu z „Marijo Magdaleno“ in v veliki operi z „Evo“. Z l. 1877. se začelja njegova slava in nepretrgana vrsta uspešnih del. Pri Francozih je bil izredno priljubljen, v inozemstvu je pa posebno zaslovel z operama „Manon“ in „Werther“, ki tudi najbolj kažejo njegove skladateljske vrline: lahke, ljubke melodije, večinoma francosko občutene pesmi, katerim se pridružuje preprosta dramatičnost. Stroga kritika je zahtevala od Massenetovega talenta več, toda on se ni menil za to. Sedel je vztrajno od štirih zjutraj pri pisalniku (pri komponiranju se ni nikdar posluževal klavirja) in delal dalje po svoje. Pred javnostjo je tako bežal, da niti k premieram svojih oper ni hodil. Tih in skromen je ostal tudi v smrti: oporočil je, naj ga mirno preneso v zgodnjem jutru iz njegovega stanovanja v Parizu na malo vaško pokopališče v Egreville. — Za njim so našli tri izgotovljene ali skoro izgotovljene opere: „Panurge“, „Cleopatra“ in „Amadis“.

Prelat Martin Schleyer, izumitelj volapüka, ki je svojčas kot prvi poizkus mednarodnega jezika vzbudil veliko gibanje, je umrl v Konstanci. Schleyer je imel čudovito znanje, govoril je petindvajset jezikov. Svoj volapük je sestavil iz 14.000 besed, in sicer je vzel eno tretjino iz angleščine, četrtno iz latinščine in iz romanskih jezikov, ostalo iz drugih jezikov. Dvoglasnike, glasova *h* in *r* je izključil, rad je pa porabil *ä*, *ö* in *ü*. Volapük je bil svojčas jako razširjen in je izhajalo v njem že 23 časopisov. Kmalu je pa volapük jel pešati, in zdaj je stopil na njegovo mesto esperanto, ki je ravnokar v Krakovu praznoval velik mednarodni kongres esperantistov.

Shod gluhozemih, in sicer že tretji mednarodni shod gluhozemih, se je vršil v Parizu. Letošnji kongres je bil posebno pomemben radi stoletnice plemenitega človekoljuba, ki se je prvi usmilil nesrečnih gluhozemih in ki je ustanovil francoski sistem vzgoje gluhozemih po znamenjih. Bil je to duhovnik, znan v vzgojslovju kot Abbé de l'Épée. Bilo je ginljivo gledati, kako se je vršil ta mutasti kongres, v katerem se je govorilo le v znamenjih; na burnem pritrjevanju in ploskanju se je poznalo, da so poslušalci „govornike“ dobro razumeli.

Naše slike.

Petindvajsetletnico praznuje letos bolgarski car Ferdinand, kar je zasedel bolgarski prestol. To se je zgodilo proti volji Rusije, kateri so druge velevlasti vzele iz rok sadove njene zmagovite vojne proti Turčiji. Zato je mladi knez Ferdinand imel težavno stališče. S previdnostjo si je pa utrdil prestol, in danes je Bolgarija primeroma najbolje vladana balkanska država. Res, da v svojih sredstvih ni bil vedno izbirčen, in temno senco meče nanj, da je prestolonaslednika Borisa izročil verskemu razkolu. Ko se je sprijaznil z Rusijo, si je postavil carsko krono na glavo.

Nemčija je ponosna na svojega grofa Zeppelina, ki je konstruiral velike zrakoplove. To so ogromni zračni baloni podolgaste oblike, ki nosijo ladjo za potnike. En tak zrakoplov se je nedavno ponesrečil. Veter ga je zagnal v obrastel grič, ko se je spuščal k tlom. Ogrodje se je strlo in plašč raztrgal. Naša slika na strani 385 kaže, kak obseg ima tak zračni velikan. Seveda delajo tem neokretnim orjakom veliko konkurenco gibčni in lahki aeroplani.

Na Nizozemskem je še v časti narodna noša. Tam še vidiš ljudi, ki se ne vdajo plitvi modi in vztrajajo pri svojih narodnih tradicijah. Ali ni kraljica Viljemina v prijazni čepici nizozemske ženice ličnejša (glej sliko

BURNI PARLAMENTARNI BOJI V OGRSKI POSLANSKI ZBORNICI:
VOJAŠKA STRAŽA PRED ZBORNICO V BUDIMPEŠTI.

Nekaj bolgarskih slik prinašamo danes. Napete razmere na Balkanu, ki utegnejo po odkritosrčnem ekspozéju avstrijskega zunanjega ministra Berchtolda v delegacijah izbruhniti do katastrofe, obračajo zopet poglede vse javnosti na to državico, ki stoji na pragu razburkane Turčije.

Lurd (Lourdes) je še vedno vprašanje, na katero neverni svet ne ve odgovora. Slika na strani 357 nam kaže prizor v zdravniškem uradu, ki preiskuje čudežna ozdravljenja. Tam je takozvani „bureau des constatations“, koder zdravniki preiskujejo, je li bilo naravnim potom mogoče, da se je izvršilo ozdravljenje bolnikov, ki so prišli na ta sloveči romarski kraj iskat milosti in rešenja. Preiskave se vrše popolnoma znanstveno, pripuščeni so tudi nekatoliški zdravniki, da konstatirajo posamezne slučaje. O uspehu raziskav se izdajo oficialna zdravniška poročila.

stran 391), kakor če bi imela poldruhi meter široko košaro na glavi po pariški modi, polno suhih rož in mrtvih ptičev?

Madjari so podali svetu žalostno sliko svoje kulture. V tem parlamentu privilegirancev, ki se z vso silo upira razširjenju volilne pravice, so se poslanci zmerjali in topli, da že več ni bilo lepo. Brezobzirni despot kalvinec grof Tisza, ki ima kot predsednik zbornice in vodja vladne takozvane „delavne“ stranke vso moč v rokah, je dal opozicijo, ki se je upirala uveljavljenju vojnih predlog, s policaji pometati iz zbornice. Krasno poslopje ogrskega parlamenta je bilo zastraženo od vojakov kakor v vojnih časih. Upor opozicije se je ponesrečil. Žalostno je le to, ker niti na tej, niti na oni strani ni mož, ki bi resno hoteli uveljaviti politične pravice vseh narodnosti in vseh ljudskih slojev, ki prebivajo v deželah krone sv. Štefana.

Najsigurnejša prilika za štedenje.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne hranilne :: vloge ter jih obrestuje ::

po 4³/₄ %

brez odbitka, to je: daje za 100 K čistih 4.75 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poročtvom

Kongresni trg. šte. 19.

Prolat Kalan Andrej l. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Janez l. r., podpredsedn.
Dr. Fran Dolšak l. r. zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Drugo hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje prekinilo.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7¹/₂ leta (90 mesecih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Zobozdravnik dr. ALOJZIJ PRAUNSEIS

ordinira od 8. do 12. ure dopoldne in od 2. do 6. ure popoldne,
== ob nedeljah in praznikih od 8. do 12. ure dopoldne ==

v Ljubljani, Marijin trg 3

Plombira zobe, vstavlja nove umetne zobe in zobovja, leči zobne in ustne bolezni. == Izdiranje zob brez bolečin s kokainom, v narkozi itd.

Največja in najstarejša
tovarna lončenih peči in
raznih lončenih izdelkov

Av gust Dre lse, Ljubljana

(mnogokrat odlikovana)

Priporoča se slavnemu občinstvu in prečastiti duhovščini v naročila za

štedilna ognjišča in peči

preproste in najfinejše, izvršene v poljubnih modernih barvah in vzorcih kar najbolj strokovnjaško, zanesljivo in trpežno, po najnižjih cenah. Župniščem, samostanom in šolam dovoljujem znaten popust. Ilustrovani ceniki so na razpolago.

Tovarna dežnikov in solnčnikov

L. Mikusch

v Ljubljani, Mesni trg 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Domača tordka

Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina
z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečastiti duhovščini v naročila za izvršitev različne

duhovniške obleke

ta zajamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Posreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji cen.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih.

Zaloga srajc, ovratnikov in kratkih za gospode.

Ilustrirani ceniki so fraako na razpolago.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštne prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino tvrdke Jos Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,

spomeniki iz marmorja, grani-
ta ali sijenita, živo in uga-

šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlalarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim
predstojništvom v naročila za izvrševanje vsa-
kovrstnih strogo umetniško izvršenih delarjev
v raznih slogih, kipov in svetniških solj iz
lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravilnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklico sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
obilni meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
словom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Šolam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAJ.

Cena K 2.20, vezana K 2.80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska kuharica:

Sesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska
knjiga, bodisi za začetnico,
bodisi za kuharico, ki se želi po-
vzpeti na vrhunec kuhinjske
umetnosti. Slovenska žena, ki hoče
biti dobra gospodinja, te knjige ne bo
mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba je-
dila pripravljati, da so okusna, obenem
pa daje tudi navodila, koliko se lahko
v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil
je v času splošne druginje naravnost
življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18
večbarvnimi tabelami) K 5.20, vezana
K 6.—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.)
K 3.—, vezana 3.60.

Zunanji nastop in lepo olikano ve-
denje odločujeta prav pogosto o
sreči človeka. Kar prvi nepravilni na-
strop pokvari, časih ni mogoče nikdar
več popraviti. Zato bodi prva skrb
vsakogar, da si omisli »Knjigo o le-
pem vedenju«, ki je edina te vrste med
Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno
svetovala v vseh dvomljivih slučajih
in ga varno vodila skozi družabno
življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na
posamezne stanove obojega spola; tudi
za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Velja K 3.—, elegantno vezana K 4.—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =